

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

Predomének.

Novi urednik „Dom in Svet-ov“ za lep-slovje je listal po dosedanjih letnikih, da bi si živo poklical v spomin, kaj je že vse podal „Dom in Svet“ svojim bravcem pod skrbnim vodstvom nenadomestnega rajnega urednika. To je sicer prav storil. Zakaj ne samo tovarniško in drugo blago se rado po večkrat proda — tudi v slovstvu se, zlasti kakšen drobiž, včasih prinese še enkrat na mizo. Zato mora urednik imeti vse v „evidenci“, kakor pravimo. Toda nesreča je hotela, da je novi urednik pri listanju zadel tudi ob tisti ponesrečeni „Epilog“ k spisu „V zori in boji“¹⁾, s katerim je priobčevalatelj l. 1897. ustavil priobčevanje nekih prijateljevih pisem. Zgoraj zapisanemu niti na um ni prišlo, da bi še kdaj nadalje razkrival svetu bolečine svojega prijatelja Ivana, ker se drži klasiškega reka: „Quieta non movere!“ A glej nezgode! V tistem „Epilogu“ stoji tudi zapisano, da hranimo še nekaj pisem Ivanovih. S temi besedami je bila v trenutku zapečatená usoda priobčevavčeva. Kajti kakor kakšen zvit jurist se je baš njih oklenil urednik ter prosil še ostalih pisem „instanter, instantius, instantissime“. Ko pa prošnja ni izdala nič, je zahteval, češ: Ona pisma so bila namenjena „Dom in Svetu“ vsa, brez „pridržka“ — ergo mu gredó vsa! — A še bolj nego ta zahteva, je vplivalo na priobčevavca predbacivanje urednikovo, da, če se ne objavijo še Ivanova pisma z vseučilišča, ostane I. del, ki obsega gimnazijska leta, truplo brez glave, ali, kakor pravijo učenjaki, ostane „torso“. Te spake pa se je treba ogibati v slovstvu! Tako tedaj je izvlekel novi urednik naslednja pisma sam na dan. Cenjeni bravci naj jih smatrajo

kot II. del „Vzorov in bojov“, vso odgovornost zánja pa nōsi — urednik!

Mej pismi iz gimnazijske dobe in naslednjimi bo pazni čitatelj zasledil velik razloček. Tam brezskrbna veselost, sámo kipeče življenje, le redko omračeno s kakšnim črnim oblakom; bili so boji..., a vzori so svetili skozi temo in metež s tako silo, da naš znanec ni zašel na napačna pota. Ohranil si je najdražji zaklad, ki ga ima človek na svetu — sv. vero. A sedaj? Vse drugače. Z žalostjo boš gledal, kako se tvoj znanec nekaj časa bori, bori, a ker si ran ne celi tam, kjer se edino morejo, pade v boju in leži mrtev precej časa, to se pravi, giblje se med „starimi“ — in novimi — „hišami“ kot živ mrlič med mrlič, dokler ne vzdrami tudi njega še o pravem času klic Tistega, ki je zaklical pred toliko in toliko sto leti nekemu drugemu mladeniču: „Adolescens, tibi dico: Surge!“ Kako je prišlo vse to, in kaj je sledilo, o vsem bodo govorila pisma.

I.

„Zrel!“

V *Ljubljani*, 8. mal. srpana 188.

Ljubi oče!

„Zrel!“ Roka mi še drhti od veselja, ko Vam to pišem. Toliko hvaležnosti do Vas še nisem čutil nikoli v svojem srcu, ko danes, ljubi oče! Beseda, ki mi je letos celo leto šumela po glavi; beseda, ki pomenja cilj vseh teženj gimnazijskega dijaka — danes sem jo slišal, danes je veljala tudi meni. Dopoldne sem sedel pri zeleni mizi, z menoj pa še trije sošolci, mej njimi tudi Domen, o katerem sem Vam pravil že večkrat. Še predpoldnem smo končali. Po kratkem posvetovanju nam je izpraševalna komisija naznanila uspeh: vse štiri so nas spoznali za

¹⁾ „Dom in Svet“ l. 1896., 1897.

„zrele“, dva celo „z odliko“, Nemca F. in — Vašega Ivana.

Nepopisen je bil vtisk tega naznanila. Kri mi je šinila v glavo od veselega razburjenja, in bal sem se skoro, da se mi bo zvrtelo v glavi. „Zrel! Zrel!“ Torej ves strah, vse skrbi, vse je pri kraju, prvi cilj mojega življenja je dosežen! Kar je izrekov slavnih mož, nobeden še ni name napravil tolikega vtiska, ko edino ta besedica: „Zrel!“ Najrajši bi bil poskočil od tal do stropa vpričo profesorja, ki nam je v ime komisije prinesel to veselo sporočilo. No, tega sicer nisem storil; vendar srce mi je plalo s silo lokomotive v prsah, tako, da sem kar zletel po stopnjicah. Koliko tisočkrat sem jih bil prej v osmih letih premeril, a s takimi čuvstvi — nikdar! Ti hodniki, sicer tako dolgočasni in težki, danes kakor da so sami drevoredi! In ti sivi zidovi naše gimnazije! Prej so gledali vedno nekako grozeče na nas, in kakor vzdihne se mi je včasih zdelo, da slišim iz vsakega kota. A danes? Kakor da se veselé z nami, ti stari očaki: nič groze več, nič strašnega nimajo na sebi! — Ko drevimo tako vsi štirje iz drugega nadstropja v prvo, pride nam nasproti s svojim „olimpijskim“ mirom — naš stari gimnazijski sluga. Najrajši bi ga bil kar objel, tega častitljivega starčka! Kolikrat je prinesel v razred razna naznanila od ravnateljstva, prijetna in neprijetna! In s kakšno skrbnostjo je prinašal fizikalne aparate pred strmeče mlade učenjake! In sedaj se bomo ločili od njega. Koliko maturantov bo še neki učakal? Nehoté sem danes prijel za klobuk in se odkril starčku. V slovo! In tam je visel slavnoznani „zvon sile“. Kako ne bi danes pogled vsaj za trenutek šinil k njemu? Bil je izraz nekakšne maščevalnosti, ko je Domen vzkliknil: „Adijo, zvonec! Danes in — nikoli več!“ Taka je hvaležnost sveta!

A propos! Hvaležnost! Res, sram me je, da se nisem sam spomnil neke važne dolžnosti. Opomniti me je moral šele Domen. Ko ga namreč pred gimnazijo vprašam, kam pojde danes kosit, da-li po navadi v „Ljudsko kuhinjo“, mi odgovori: „Najprej grem danes

v — cerkev. Po takem dogodku Boga pozabiti — ne bi bilo lepo. In ti?“ Šel sem z njim. „Poglej“, izpregovori med potjo, „ali ni Bog dober? Skoro vsako leto nam je umrl kakšen sošolec; kaj ne bi bilo tudi tebe ali mene lahko zadelo kaj takega? Ali nas ni Bog čudovito podpiral, vkljub naši nehvaležnosti?“ — V cerkvi sem se spomnil, da imam zahvaliti mnogo, mnogo tudi Vam in materi. Še par dni moram počakati, da pridejo na vrsto vsi, ker potem šele dobimo zrelostna izpričevala. Tedaj pa nemudoma pohiti k Vam domov

Vaš

Ivan.

II.

Najslovesnejši trenutek. — Zadnji-krat vsi skupaj. — „Autodafé.“ — „Abiturientom.“ — Sanje. — Slike.

Ljubljana, 15. mal. srpana 188.

Ljubi prijatelj!

„Končano!“ — kličem danes tudi jaz s pesnikom. A takoj moram pristaviti z istim pesnikom: „Ne!“ — Zakaj tudi meni se vsipljejo v glavo vedno novi roji raznih skrbi in misli: Kaj sedaj? Kam se obrnem sedaj, sicer že vem in ne dvomim nič več, toda kako se bo živelo tam, „that is the question!“ Vendar za sedaj še proč s skrbmi! Najlepše počitnice, kar jih ima dijak, počitnice po maturi, so tu, in jaz naj bi se udajal skrbém? Saj smo mladi, in Prešeren poje, da

mladosti jasnost vendar misli take
si kmalu iz srca spodi in glave,
gradove svitile zida si v oblake,
zeleno trate stavi si v puščave . . .

Naš Domen sicer pravi, da v besedah „misli take“ tičí velik opomin Prešernov, namreč, da naj si mladina vse nespodobne, nesramne, umazane, grde misli izbije iz glave in srca, zlasti — srca, poudarja Domen, — a poznamo ga vsi, in zato mu ne zameri nihče več, ako tako zavija vrat pesniku. Sicer pa tudi ni časa, vdajati se žal-mislim: vsak trenutek nam prinese sedaj kaj novega, nepričakanega, veselega. Tako n. pr. včeraj

popoldne, ko smo dobili vsi skupaj zrelostna izpričevala! Prijatelj, rečem Ti: to je bilo nekaj slovesnega! Ko je Aleksander Veliki po nebrojnih slavnih zmagah, pridobivši si vse čarobne zaklade starega perzijskega kraljestva, delil v Babilonu ali kje že svojim zvestim vojakom kraljeve odlike kot plačilo za vse prestane težave, — jaz mislim, da oni trenutek niti od daleč ni bil tako svetovno-imeniten, kakor včerajšnje popoldne, ko je nam abiturientom ljubljanske gimnazije, samim vzor-junakom, sam deželni šolski nadzornik delil zrelostna izpričevala kot plačilo za vse težave osmih dolgih gimnazijskih let! Pa tudi res ni bila šala. Premisli, 70, reci: sedemdeset nas je bilo pred osmimi leti vstopilo skupaj v prvi razred, in koliko nas je prišlo skupaj do mature? Napoleon, kot dober matematik, je včeraj, ko smo čakali izpričeval, to slovesno konštatal: bilo nas je samo še 10, reci: deset, torej ena cela sedmina! „Fantje“, vzkliknil je pri tej statistični opazki Ižanec, „gimnazija je še hujša, ko ribniško rešeto: grozno prerešeta ljudi.“ „In vendar ostane še dosti plev“, zamrmra Domen, vedno zvest svoji vlogi. „Pustite sentimentalne misli“, zavpije Pavlovščak, „glejmo raje, da napravimo nocoj imeniten ‚krok!‘“ — V tem vstopi nadzornik z vsemi gg. profesorji. Po kratkem uvodu: da ostanimo zvesti vzorom, ki smo si jih ustvarili v dijaških letih, da delajmo tudi v širnem svetu, na vseučilišču, čast zavodu, ki ga sedaj zapuščamo, in da bodo naši dosedanji učitelji — o tem bodimo prepričani — sočutno spremljali naše stremljenje v daljnem svetu itd. — nam začne deliti izpričevala. Ne vem, kako je bilo Tebi tedaj pri srcu, a jaz moram reči, da sem krčevito stisnil tisti košček papirja! — Ti si torej tisti čudoviti „potni list“ za akademično življenje? — izustil sem nehoté, ko sem naglo preletel njega vsebino.

Sicer so bili pa drugi podobnih misli in čuvstev: nekaterim so se tresle roke, ko so zgibali tisto skrivnostno polo, prav kakor kakšnemu skopuhu, kadar šteje denar. Najbolj miren je ostal sevé tudi sedaj Domen. Kakor bi njega vse to čisto nič ne brigalo!

— Edino, kar je pripomnil, so bile besede: „Osem let sem služil, pa sem to-le cunjo prislužil!“

Izpričevala so bila hitro razdeljena — slavna izpraševalna komisija zapusti sobo, mi se vsujemo skozi vrata. Bili smo zadnji-krat vsi skupaj! „Ni je stvari, ki bi nas še kdaj mogla združiti vse“, modrovala sva s Samom.

„Z Bogom, fantje, če se ne vidimo več!“ zakliče Strašán, edini iz celega razreda, ki se je oglasil za „pomorski komisariat“. Pravil je večkrat, da „njega up je šel po vodi“, in zato mora „jadрати za njim“. Najbrže bo izmej vseh nas videl največ sveta.

„Srečno jadraj po svetu!“ odvrnemo mu drugi. Sicer smo pa abiturientje vsi nekam podobni mornarjem: s polnimi jadri najlepših upov jadramo v svet — in s polomljenimi, razbitimi se vrnemo morda kmalu k bregu — vsakdanje proze . . .

Pred gimnazijo še malo postojimo. Ižanec slovesno zapali smodčico, puhne enkrat, dvakrat proti starim gimnazijskim vratom, potem pa reče s ponosom: „Gospoda moja, zdaj se je pričela akademična svoboda!“

„Sedaj storiš lahko kar, kadar, kakor in koder hočeš“, razlaga Coklar.

„Contra!“ upira se Domen, „božje postave so še nad vami!“

„Domen, veš kaj, zdi se mi, da ti nisi samo zrel, ampak tudi že sajast“, odvrne Ižanec.

A zamere na nobeni strani! Velikodušni smo, in v nas prihaja že velikomestni duh.

Običajnih „valét“ nismo napravili. Nemci so se prvi odcepili od skupnosti in odrekli udeležbo. Torej vse prijateljske vezi, ki so nas vezale, so bile le navidezne, le iz potrebe, da smo si skupno pomagali? Spoznanje prihaja . . .

Sicer so se pa naši Nemci sinoči zabavali sami med seboj. Waldner jih je povabil na svoj lepi vrt, ki ga imajo za hišo. Nekoliko smo izvedeli danes, kaj so imeli. Zažigali so knjige. Waldner je zapalil najprej veroslovje Wapplerjevo in cerkveno zgodovino Kaltnerjevo. Nekateri so metali v ogenj Cicerona,

Horacija, Demostena, Močnikovo aritmetiko i. dr. — S posebno naslado je danes pripovedeval „Dr. Stoff“, kako so se listi Wapplerjevega veroslovja neusmiljeno zvijali v plamenu ter prosili milosti, a zastonj! Nihče se jih ni hotel usmiliti. Da je Waldner res to storil, je popolnoma verjetno; saj je že davno pravi pravcati brezbožnik. Vendar smešno je, znašati se nad knjigami: knjiga vendar ne more nič za to, če on tako sovraži vero! Vzrok mora biti drugod . . .

Imenitni smo pa res abiturientje! Pomisli le: Sinoči je objavil ljubljanski dnevnik uvodni članek z napisom: „Slovenskim abiturientom v preudarek!“ V njem pravi, da ves slovenski narod gleda v tem trenutku na nas, ves narod, zlasti ob mejah, pričakuje, da mu bomo v pomoč kot izobraženi odvetniki, sodniki, zdravniki, profesorji i. t. d.; dolžnost naša da je, da ne izgublamo na vseučilišču svojega časa, kakor žalibog mnogi sinovi majke Slovenije, ampak da hitro izvršimo študije, ker narod hitro, brzo potrebuje naše pomoči, sicer pridejo tujci in zasedejo mesta, ki bi morala biti slovenska posest. Res, lepe misli, in dobro nam je delo, ko smo, kar se nas je zbralo zvečer pri „Zvezdi“, skupno čitali velevažni poziv.

Res, prava čuda dela matura! Kar čez noč postaneš važen faktor v narodnem življenju. Pa tudi sicer nas je matura popolnoma predrugačila. Čutimo se, da smo „gospodje“. „Herr“ je sedaj naš oficialni naslov v bodočem akademskem življenju. Celó tako nas je „omečila“ matura, pomisli, da smo „pod“ svojo častjo smatrali, napraviti tisto, kar smo si svečano obetali dve leti: da bomo priredili precej tisto noč po razdelitvi izpričeval slovesno „mačjo godbo“ profesorju, ki nas je tako neusmiljeno mučil s prekrasno vedo Pitagorovo. Zopet dokaz za slavni izrek: „Honores mutant mores!“ — Tudi oficialnega „kroka“ ni bilo sinoči. Večina je bila pretrudna in prezaspana, le Ižanec in Žanjec sta menda prevračala sama klopi po „Zvezdi“. Ižanec je pa imel sinoči tudi jako srečen pesniški trenutek. Zložil nam je „krokajoč“ mimo gimnazije abiturientsko himno, ki se

bo vsaj za letos prijela, kajti danes jo znamo že vsi. Sicer pa ni težka. Začne se z visokopesniškimi besedami: „Kaj pa nam morejo?“ Odgovor: „Nič nam ne morejo!“ Poje se po znani narodni: „Mi smo pa 'z Nakeljna.“ Iz vsega se vidi: Akademična svoboda je prišla v deželo!

Včasih si mi očital sanjarstvo; pa si jo res pogodil! Tako imenitnih sanj še egiptovski Faraon ni imel, kakor jaz nocoj, ko sem pod vzglavjem imel izpričevalo zrelosti. Če imaš kaj duhá egiptovskega Jožefa, pa jih raztolmači! Evo jih! Stali smo pod visoko, visoko goro; vrh je bil skrit v meglo. Bilo nas je spodaj mnogo, več ko sto gotovo, a bili smo majhni, v prvi deški dobi. Pred nami je stalo nekaj starih, sivobradih mož. Ti nam pokažejo proti vrhu hriba, češ, da je ondi silno, silno lep razgled na vse strani. Vprašajo nas nato, kdo bi hotel iti v strmo goro. In vsi smo vzdignili roke, da hočemo. Tisti usodni možje se nasmehnejo, potem pa začno korakati pred nami, mi pa za njimi. Mi otroci smo zavpili kakor iz enega grla „hura!“ — in začelo se je potovanje. Šlo je takoj vkreber, močno vkreber. Pot nas je jel oblivati. Kmalu so jeli nekateri omagovati; zdaj cepne eden, zdaj drugi. Vodniki pa kličejo: „Le naprej! nič počivati, počivali bomo gori višje, na prvi ravnici!“ In res so se videli visoko nad nami, kakor nekaki presledki ali stopnjice. V začetku smo zbijali med seboj šale, potem pa vedno manj in manj. Po trudapolni hoji pridemo na prvo ravnino, kjer sedemo in počivamo. Eden izmed onih sivobradih mož pogleda po nas in pravi: „Dvajset jih manjka; morda pride še kateri pozneje za nami! Hajdimo dalje!“ In zopet smo se vzdignili, in zopet so jeli nekateri omagovati in pešati: ta je sedel v travo iz lenobe, oni od slabosti. Voditelji so klicali imena, bodrili, kazali na vrh, obetali krasni razgled, a je malo pomagalo: semtertja se je kakšen še vzdramil, drugi so pospali. Ostali smo šli dalje, vedno dalje. Na drugi ravnici nas je bilo zopet dvajset manj. A hitro naprej! Pot še strmejša, polno suhih korenin je štrlelo vun iz skalovja: kako ne-

usmiljeno so se moji tovariši spotikali ob nje! Utrudljiva hoja na tem mestu jih je mnogo upehala, tako da jih je obležalo kakih petnajst. Čedalje bolj smo se stiskali drug k drugemu, prijemali se za pod pazduhe ter pomagali drug drugemu. Zakaj pogled na zaostale, padle tovariše je bil grozen! — Tako dospemo nekako do sredi poti, kakor se nam je zdelo. Tu nas zopet zapusté nekateri, rekoč: „Naveličali smo se!“ Podamo si roke, in kar nas ostane, hajdi naprej! — Svet se je zdaj izpremenil: prej zelen in poln dehtečih cvetlic, sedaj same sive skale, le semintja kakšna planika. A kar je bilo najhujše: divje zveri so nas začele napadati. Iz tal so sikale goljufive kače proti nam, izza te ali one skale je vzdignil jezen lev svojo glavo ter zatulil, risi so prežali z vej na nas, opice so se nam pačile, pisani leopardi so brusili kremplje ter prežali na nas. Bila je groza! Čim višje smo stopali, tem požrešnejše so bile zveri, tem bolj so tulile, se pačile, sikale, se zaletavale v nas. Voditelji so nas bodrili: „Ne plašite se, samo preblizu jim ne hodite, pa vam ne morejo škoditi! Pazite, kam stopite — ne ozirajte se v stran, ampak le kvišku, kvišku, sursum, sursum! Terret labor, aspice praemium!“ Take in enake opomine so nam dajali. A vendar, žalibog, nekaj nesrečnežev smo izgubili tudi na tej poti: postali so žrtve divjih zveri in goljufovih kač. Slednjič dospemo na vrh: majhno število, tesno sklenjeni, utrujeni, a tudi utrjeni. Cel čas nas je navdajalo veselo upanje, kako krasen razgled se nam odpre na vrhu. Toda motili smo se: gosta megla je ležala zdaj nad vso okolico. Upiramo poglede na vse strani, v daljavo, vse zastonj! Nikamor se ne vidi! Denem glavo med roki, da bi tako še bolj napel oči — v tem trenutku se vzbudim. Mučnih sanj je bilo konec. Kaj pomenijo? Morda si jih razložiš sam; a to ti rečem, drugič ne bi jih hotel več sanjati!

Končno Ti moram povedati še to, da smo izročili vsakemu izmed letošnjih naših gospodov profesorjev, vrhu tega pa še bivšemu razredniku v nižji gimnaziji in pa profesorju

Marnu, fotografijo, kjer smo naslikani vsi abiturientje. Prof. Marn je bil zlasti vesel. In več, kaj nam je rekel, predno smo se poslovili od njega? „Kar sem vam rekel v šoli tolikrat, rečem vam zdaj še enkrat: da povsod, kjerkoli bodete, na vseučilišču ali v semenišču, ohranite v svojem srcu zapišane besede Prešernove:

da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče onkraj groba v prsih hrani.

In vi tam doli ob Krki? Je-li že vse v redu, kar se tiče naše veselice? Kakor se sliši, bo velikanska. Na svidenje torej!

Tvoj

Ivan.

III.

Sinovi ene matere. — »Istmiške igre.«
— Začetek nove dobe. — »Grozna melodija.«

Novo mesto, 17. velikega srpana 188..

Dragi očel!

Srečno dospel v Dolenjsko prestolnico! Od vseh strani še vedno prihajajo slovenski abiturientje. Iz Ljubljane seveda nas je največ, zastopani so pa tudi Goričani, Celjani, tudi Mariborčani. Tužni Korotan je poslal iz Celovca samo enega odposlanca, ki smo ga pa vsi najbolj veseli, ker sedaj vidimo s svojimi očmi, da Slovenec na Koroškem še ni izumrl, a čujemo pa tudi na svoja ušesa grozne reči, ki se godé v zemlji slovenskih knezov. Koliko si imamo dopovedati! Jako nas je iznenadil abiturient iz belega Zagreba, ki nam je prinesel najsrčnejše pozdrave od bratov Hrvatov. Le iz Trsta ni nobenega; ne vem, ali ni bilo tam niti enega Slovenca v osmi šoli? Vabila smo bili poslali vendar na vse gimnazije, koder študirajo sinovi majke Slovenije. Mogoče pa, da še pride, kajti drevi se šele prične prava slavnost: včeraj in danes so le poskušnje, pevske in druge vaje.

Koliko srčnega veselja uživamo te dni tu v Novem mestu mi abiturientje, tega Vam ne morem povedati. Sinoči smo bili dalje ko do polnoči zbrani na vrtu pri T. Pozdrav-

ljali smo se vse vprek; v ime vsake gimnazije je govoril po en zastopnik. Z največjim ginjenjem smo pač poslušali govor koroškega Slovenca-brata. To Vam je čvrst korenjak! Četudi je govoril v lepi slovenščini, vendar se mu je nekoliko poznalo narečje. In baš to nas je tudi zanimalo. In ko nas je pozval, naj pozneje, ko postanemo možje vsak na svojem mestu, ne pozabimo zapuščenih bratov v Korotanu, zagromeli smo kakor iz enega grla: „Nikdar! nikdar! V črno zemljo naj se pogrezne tisti, ki pozabi svojih trpečih bratov!“ — Ko je izgovoril do konca, smo hiteli vsi k njemu, stiskali mu roke od veselja, nekateri so ga objemali. Sploh se mi zdi, da sem v nebesih. Vi ne veste, oče, kakšna čuvstva nas navdajajo! Kar nagledati in naslušati se ne moremo drug drugega! Zdi se nam vse kakor v sanjah. Vsi sinovi enega, in še takó majhnega naroda, pa se nismo do sedaj nič poznali! Danes pa smo se sešli kakor na bojno povelje, od vseh strani, in vedno prihajajo še novi! Mislim, da je naš Pavlovščak, ki je kot Dolenjec glavni aranžêr, dobro zadel pomen te prve vseslovenske abiturientske slavnosti, ko je rekel v sinočnjem pozdravu: „Tovariši! Kaj takega še ni doživela slovenska zemlja! Letos smo se prvič sešli, kolikor je meni znano, abiturientje skoro vseh gimnazij, ki stojé na slovenskih tleh. Tukaj bodemo spoznali drug drugega; tukaj si damo besedo, kako hočemo zanaprej delovati v skupni smoter. Gospoda moja! Če pogledam na vse, kar vidim in slišim danes tukaj okrog, mislim, da ne trdim preveč, ako rečem: Z današnjim dnem se pravzaprav začenja za Slovence novo stoletje!“ Vihar odbravanja, ki so ga vzbudile te besede, ni bil že več vihar, to je bil pravi orkán.

Slavnost bo v „Rokodelskem domu.“ Vse je okrašeno, vse v zastavah. Celo dopoldne imamo razne poskušnje. In ko mi doni na uho tu deklamacija, tam pevski zbor, ondi zopet citre, tam klavir in gosli, in vse proizvajajo abiturientje z vseh gimnazij, prihajajo mi vedno bolj na misel oni veličastni narodni prazniki starih Grkov, ko so se na

Istmu, v Delfih itd. zbirali zastopniki raznih grških rodov, da so se mej seboj spoznavali ter ogrevali za daljnji boj zoper Perzijane in druge sovražnike svoje narodnosti. Takó nekako smo tudi mi zbrani tu v naših dolenskih Delfih ali na Istmu ali kakor hočete. In ko prihajajo še novi tovariši, drug za drugim, ta po tej, oni po drugi cesti, spominjam se, kako so vreli tudi Grki po vseh potih, kako je romal tja n. pr. tudi slavni Ibik:

Zum Kampf der Wagen und Gesänge,
Der auf Korynthus' Landesenge
Der Griechen Stämme froh vereint,
Zog Ibycus der Götterfreund

— — — — —
So wandert er am leichten Stabe
Aus Rhegium des Gottes voll.

— — — — —
Wer zählt die Völker, nennt die Namen,
Die gastlich hier zusammenkamen?
Von Theseus' Stadt, von Aulis' Strand,
Von Phocis, vom Spartanerland,
Von Asiens entlegner Küste,
Von allen Inseln kamen sie
Und horchen von dem Schaugerüste . . . .
Des Chores grauser Melodie . . .

Žalibog, da se je tudi nam pripetila velika nesreča, kakor takrat zbranim Grkom, ki so mislili, da bodo poslušali divne pesmi Ibikove, ná, pa zvedó, da so ga na potu umorili roparji. In mi? Mislili smo predstavljati izvirno igro: „Sanje na gospesvetskem polju“ z naslednjo vsebino: Slovenski abiturient pride ves utrujen zvečer na gospesvetsko polje. Ker ne more dalje, sede in zaspi. Tu gleda divne sanje: Vsi otroci majke Slave, zastopani vsak po enem bratu, si podajejo roke in obetajo zvestobo: Slovenec, Hrvat, Srb, Bolgar, Čeh, Slovak, Poljak, Rusin, Lužičan in Rus, vsak govoreč v svojem narečju. Vse to bi bil gledal in slišal v nekem poluspanju, in da bi bilo vse še čarovitejše, bi bil ta pogovor bratov Slovanov naš Vseslav spremljal menda na harmoniju — pianissimo: torej nekaj melodram. In dijak se vzbudi . . . A glej nesreče! Usoda Ibikova! Poslali smo v cenzuro, in ta — nam je prečrtala račun, — prepovedala igro. In to smo izvedeli šele v zadnjem trenutku, ko je bilo takorekoč treba že nastopiti.

Človek bi skoraj ponovil s pesnikom:

Und horchen von dem Schaugerüste
Der Chores grauser Melodie...

V naglici smo dobili nekaj drugega: Sámó bo predstavljal pijančka, ki se zvečer vrača domov... Zakaj pa pravijo, da: „Du sublime au ridicule n'est qu'un pas?!

Čudno pa bo: vsa novomeška narodna gospôda pride v slavnostni obleki k naši veselici, in mnogo drugih odličnih rodoljubov od vseh krajev je že dospelo v mesto. In mi, cvet slovenske mladine, se pokažemo svetu s solo-prizorom, „kako se pijanček vrača domov!“ O jerum, jerum, — Quae mutatio rerum! Bati se je, da napravimo „fiasco“!

Sicer pa o vsem tem, kako se bo končala slavnost, kakšen bo ples po slavnosti, kakšno drugi dan pogoščenje v „Mestni dvorani“ na stroške tukajšnjega prvaka, in kdo bo ondi govoril, kako se bomo razšli in kam, o vsem tem kmalu — domá!

Vaš

Ivan.

IV.

Slovô. — Zadnji pobratimski sestanek.

V Ljubljani, dne 29. kimavca 188..

Dragi prijatelj!

To so zadnje vrstice, ki Ti jih pišem na Kranjskem. Še eno uro, in poštni vlak nas odpelje — proti Dunaju!! Značilno pa je za te zadnje „kranjske“ vrstice, da Ti jih pišem že na kolodvoru, v čakalnici, dočim so tovariši še prav dobre volje v restavraciji. Srce mi ni dalo, da se ne bi za trenutek odtrgal od njih ter Ti sporočil, kako imenitno smo se poslovili — od Ljubljane.

Najprej moram zeló obžalovati, da Tebe ni bilo. Kaj si že začel samotariti, še predno si zaprt v semenišču? Sicer so pa prišli po zadnje slovo od nas skoro vsi bodoči bogoslovci: Samo, Domen, Napoleon, Umen, Poljanec, Žanjec i. dr. Vsi ti so prišli večinoma šele popoldne k „Zvezdi“, kjer smo imeli svoj zadnji sestanek. Mi drugi pa smo se dobili že zjutraj.

Tako lepo menda pa še res ni sijalo solnce, ko davi pred 8. uro, ko smo bodoči

filozofi, juristi in medicinci korakali v vrstah po dva in trije pred našo staro gimnazijo gori in doli. Manjši dijaki so si šepetali med seboj: „Lej, ti odhajajo danes na Dunaj!“ Večji so nas srečavali z zavistnimi pogledi češ: „Ti na Dunaj, mi pa v — šolske klopi!“ Osmošolci pa, ki šele 14 dni uživajo to izredno čast, ti so pa zaupno pristopili k nam. Pogovorili smo se to in ono, v veliko strmenje mlajšega zaroda, ki bo zdaj imel še enkrat večje spoštovanje do „osmašev“, odkar so govorili s takimi „gospodi“, ko smo mi. Z eno besedo: mi smo „triumfirali!“ Hoteli smo, da nas zanamci občudujejo in zavidajo; dosegli smo to v polni meri!

Kar sem pretrpel,
pozabljeno je...

Ob misli: glej, ti-le morajo skozi ta grozna, neusmiljena gimnazijska vrata v šolo, ti pa si — svoboden! ob tej misli se mi je rodil nepopisno velik, neskončno lep pojem o — svobodi!

V mraku smo sedeli zbrani pri „Zvezdi“. Bili smo na velikem razpotju. Delal sem se veselega, četudi mi je pri srcu nekam težko. Ej, mati je le mati! Oče mi niso rekli nikoli, naj grem v semenišče, mati sicer tudi ne, a vem: njih tiha, globoko skrita želja je, in jaz je — ne morem izpolniti! Z očetom sva se poslovila lahko, skoro hladno. Mati so me spremili do konca vasi, do „znamenja“. Podal sem jim roko, obrnili so se in — zasolžili. „Z Bogom, mati!“ S silo sem spravil te besede iz grla. Ko sem se ozrl še parkrat nazaj, sem videl mater počasi, skoro omahujočo, vračati se domov... Sestra me je spremila do postaje. Ne čudi se, če Ti pravim, da mi je bilo tesno v prsih: vsako željo sem doslej izpolnil materi, največje ji — nisem! In nekaj mi pravi, da tudi mati nima pravice terjati toliko žrtev od sina! A bili so trenutki nocoj, ko bi bil skoraj rad menjal s tovariši, ki ostanejo v Ljubljani, v tisti sivi hiši tam poleg gimnazije.

Sčasoma smo se vendar oživili. Vse napitnice so se sukale o medsebojni zvezi, ki se sedaj ne sme pretrgati. „Mi je ne bomo“, zaklical je Samo, „če je ne boste vi, ki greste

na „visoke“ šole. Mi ostanemo, kakor smo bili; ostanite tudi vi, pa bomo pobratimi, kakor doslej!“

Edini Žanjec je tiho sedel v kotu in ni zinil besedice. Drugi so mi povedali, da so mu doma odrekli vsak belič podpore, ako ne gre v „lemenat“ . . . Taki stariši! „Matija! poskusi srečo, pojdi z nami, se bo že kako živelo!“ klicali smo mu. „Ni mogoče!“ To je bil ves odgovor.

Pred odhodom na kolodvor smo zapeli še enkrat „Pobratimijo“, potem smo odkorakali „in corpore“ v noč.

Sedaj bo ura polnoči, in naš poštni vlak odide čez pol ure.

Z Bogom, Josip! Z Bogom, Ljubljana!
Z Bogom, dežela Kranjska!

Ivan.

V.

Gradec, 30. IX.

Po dopisnici Ti sporočam, da smo sedaj le v Gradcu. Lipnik in Vseslav sta nas zapustila; izvolila sta si nemški Gradec. Pusto mesto! Komaj čakam, da se odpeljemo dalje! Spali nič! Ves čas peli . . . . . Pod Mariborom se je bilo jelo svitati: krasno jutro . . . krasna ravnina . . . pogled proti vzhodu, proti ptujskemu polju in ogrski Sloveniji diven . . . Tod torej so prebivali stari Panonci! tod torej je vladal slavni Kocelj! tod je deloval sveti Metod, „slovenski svetec in učitelj“. Koliko slavnih môž je podaril ta kos zemlje Slovincem!

Sedaj pojdemo pa kvišku! Pol poti je za nami! Ob 4. popoldne smo na Dunaju!

Tvoj

Ivan.

Ob njegovi gomili.

Trenutni spomini na Lampetovem grobu -- Spisal F. S. Finžgar.

Pristna jesenska megla — slovenske Ljubljane starodavni plašč! Po ulicah blato, katero je nasičal in redčil droben dež, kot bi se vodena para zajedala v ceste in jih mehčala in razrivala.

„Izvošček!“

„Kam?“

„Na pokopališče!“

Kolesa so šumela po blatu, ki je brizgalo na levi in desni, kočija je zamolklo donela, peljal sem se proti sv. Krištofu na Lampetov grob. Dušo mi je prevzela puščoba, melanholijska, siva in mračna, vlažna in neznosna, kakor vreme nad Ljubljano. Okna v kočiji so zvenela in podrhtavala, srce mi je bilo nervozno, stisnil sem se v kót, in bilo mi je tako neugodno, kakor bi živ ležal v krsti in bi gromelo nanjo kamenje. Oči sem zaprl, da bi bila tema. A ni hotela biti. Sence, grozne sence so plesale pred očmi, spomini so tekli kot voda čez jez — vsak drugačen, vsak bolj čuden — a ni bilo v šumu no-

benega jasnega, nobenega, da bi ga mogel prijeti, pridržati in si ga ogledati do dobra. Drug za drugim so vrveli in se pehali čez ta jez — vstajalo je vse moje življenje iz groba in se porajalo na novo — celo življenje od prvega leta, ko sem se posvetil poklicu, izvežbal se zanj — in do danes, ko mi je davno ugasnila vsa rožnata luč zračnih idealov. — Ni mi bilo ugodno, mehko pri srcu — a veselilo me je to in gledal bi bil ta roman življenja na pol sanjajoč še dolgo, da ni završala zavora, da se niso odprla vratca — in mi zazevalo nasproti dvorišče sv. Krištofa, starega čuvarja stotisoč in stotisoč strtih nad, jokanih solzâ — in sladkih upov.

Nekaj stopinj — stal sem ob njegovem grobu — stal sem kot kip med kipi, s povešeno glavo kakor veja žalujke, z mračno dušo kot grm gostih cipres. V meni je za trenutek potihnil oni duševni hrup, ples spominov se je polegel, iz groba je priplavala

kovine. Zvon tehta stoinosemnajst stotov, in njegov veličastni glas občuduje vsakdo, ki ga sliši.

O Platonu pripovedujejo, da je rad stal v kovačnici in poslušal žvenket železja, ko je kladivo udarjalo na naklo. Če je Platona mikal ta glas, kaj čuda, če kristjan rad poslušá mogočni glas zvona! Koliko jih je ta glas že klical, koliko mrličev spremljal, koliko nesreč obžaloval, kadar je bojna sila divjala po deželi!

Nam pa so še posebno pomenljivi tvoji glasovi, mogočni zvon, kadar se oglasiš z visokih lin gospesvetske cerkve in doniš črez širno gospesvetsko polje. Koliko zgodovinskih dejanj se je vršilo na tem kraju! Tu so spomeniki stare slave slovenskega rodu, in če nas žalosté nesreče, ki so zadele že naš rod na tej zemlji, nam daje tvoj glas poroštvo, da bedi vendar še pravica nad nami!

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje.)

VI.

Dunaj pa — staroveški Rim! —
Na kolodvoru. — »Zu die Augustiner!« — »Ring!« — Alma mater
Rudolphina. — »Srečni Štefan.« —
»Kälbernes.« — »Herr Doctor!« —
»Ráma-táma!«

Na Dunaju, 1. vinotoka 188..

Dragi stariši!

Prvo pismo s cesarskega Dunaja! In to prvo pismo naj sporoča Vam, dragi stariši, kakó je pri srcu Vašemu Ivanu. Drugi dan sem z doma, od sinoči na Dunaju, a domotožja, ali kako se že imenuje tista bolezen, ki se takó rada polasti človeka na tujem — tistega ne čutim še nič, prav nič. Morda šele pride. Nasprotno: neskončno dobro mi dene tu gori vse, kar vidim. Oče! to je že velikansko mesto, ta Dunaj! Ko sem na gimnaziji toliko slišal in čital o starem Rimu, ki je bil „caput orbis terrarum“, ki so se v njem stekale ceste cele Italije, dà, celega svetá, ki so vrveli črez njegov „forum“ narodi vse tedaj znane zemlje — sem si v domišljiji slikal podobo tega „večnega mesta“. A ta slika — sedaj uvidevam — je bila čisto napačna. Zakaj vedno sem si mislil pri

tem pravzaprav Ljubljano, le večjo, razsežnejšo, segajočo morda prav tja do pod Krima...

Sedaj vidim, česa je nedostajalo moji duševni „predstavi“ o Rimu (da govorim z dušeslovjem, iz katerega imam v zrelostnem izpričevalu takó imeniten red). Nedostajalo ji je tistega „znaka“, ki se ne pridobi z očesom, ampak le z — ušesom: nedostajalo ji je — ropóta...

Ko je naš poštni vlak okrog poldneva pridrčal s Semeringa (sošolec Ižanec je menil, da je to slovenski „Smrečnik“, drugi smo mu ugovarjali, trdeč, da je slovensko pravo ime „Severnik“) v Dunajsko planoto, smo gledali pri vseh oknih, kdaj se bode pokazal — Sveti Štefan! Razgrnili smo po klopi „plan“ Dunajskega mesta, last sošolca Coklarja, ki je to stvar študiral že v Ljubljani in zasledil po Dunaju nekatere skoro čisto slovenske ulice, kakor n. pr. „Planken-gasse“, „Tabor-strasse“ „Kolowrat-Ring“, — no in pred Dunajem samim pa „Novo mesto!“ — ter je iz te okolnosti izvajal kot posledico, da, če gremo na Dunaj, gremo kakor domov! Vrhutega da imajo na Dunaju Radeckega cesto, Tržaško cesto itd. vse kakor v Ljubljani! Nad tistim zemljevidom smo sloneli, kadar nismo gledali

skozi okna, kakor Kolumb, ko je iskal „suhe zemlje“. Vlak jo je rezal s podvojeno hitrostjo, kakor da je hotel popraviti, kar je prepočasi lezel vkreber na „Severniki“ — a stolpa Sv. Štefana le še ni bilo videti! Nankrat, onkraj Dunajskega Novega mesta, zavpije tovariš Večerín ves iz sebe: „Ga že vidim! Lejte ga, stolp Sv. Štefana!“ Vsi planemo k oknu, in res, v daljavi nas je pozdravljaj Sv. Štefan! A bil je mnogo manjši, nego smo si ga mislili mi, takó da je Coklar zaničljivo vzkliknil: „Kaj, to da je tisti slavni stolp?! Saj ni večji od našega farnega!“ Bila je pa le „optična prevara“, katero je popravil že sinoči, ko smo vsi trudni „trapali“ nalašč tudi še do dunajske stolne cerkve.

Železniškemu potniku pred Dunajem vse priča, da se bliža svetovnemu mestu (zadnje polletje v osmi šoli smo trdili v domovinoznanstvu, da je Dunaj po velikosti šesto mesto na svetu: London, Pariz, Novi Jork, Berolin, Kanton na Kitajskem — Dunaj). Gotovo eno uro ali še več pred mestom na obeh straneh železniške proge razne tvornice, velikanski dimniki s črnim dimom, ki se vali iz njih, dalje orjaški lepaki s še bolj orjaškimi črkami, priporočajočimi to ali ono tvrdo v mestu . . . vse to pleše okoli vozečega se potnika v „divji konkurenci“ že daleč pred mestom.

Slednjič, po šestnajsturni vožnji, smo na kolodvoru! Z zamazanimi črevlji, začrtnjenim obrazom in rokami, pograbilvi tisto malo prtljage, kar smo je nosili s seboj, izstopimo. Velikanski kolodvor! In zdaj ta šum, ta ropot! Reči Vam moram, da mi je bilo to nekaj čisto novega. Tisto življenje, ki se vidi n. pr. v Ljubljani na kolodvoru, je grobna tišina proti temu, kar je tukaj. Zdelo se mi je, kakor da se je pripeljalo z nami pol sveta, toliko ljudstva se je udrlo iz vozov proti izhodu.

In sedaj pridemo vun, pred poslopje! Skoro nepregledna vrsta — pa kaj pravim „vrsta“ — nepregledne vrste dunajskih izvoščkov nas čakajo. Kakšno vpitje! Ta vabi v svoj „Einspanner!“, oni v svoj „Zweispänner“.

Kovčeg naložiti, potniku odpreti vratica in jih zapreti — to naredi dunajski izvošček v enem trenutku; potem sede sam, zamahne z bičem — in voz oddrdrá v mesto. Za njim drugi, tretji, četrti . . . brez konca in kraja!

Alles rennet, rettet, flüchtet . . .

Bilo je ropotanje, kakor da se svet podira, „acsi fractus illabatur orbis“! Pa ne mislite, da razgraja ta hrup samo okrog kolodvora! Nikakor ne! Zakaj skoraj v desetih minutah so vsi tisti izvoščki oddrdrali v mesto, takó, da je za nekaj časa postalo prazno pred kolodvorom. Toda menite, da je bilo sedaj vse tiho, kakor v Ljubljani, kadar fijakarski konji takó sladko dremljejo in sanjajo o električni železnici? Ne! Iz mesta, kamor se je odpeljala vsa tista množica vóz in ljudi, nam je bil na uho glušeč hrup še več vóz, konj in ljudi, takó, da bi človek skoraj slutil v bližini tisti divji lov, katerega popisuje nemški pesnik Bürger z znanimi verzi:

Laut kliff' und klaff' es, frei vom Koppel,
Durch Korn und Dorn, durch Heid' und Stoppel . . .

Ko sem stal kakor omamljen od tega vrvenja in hrumenja, prišla mi je sama od sebe misel: Glej, takšen vik in krik, hrušč in trušč je moral biti v starem Rimu!

Poleg tisoč reči, ki me tu na Dunaju zanimajo, se mi je prikupilo že takoj o prihodu na kolodvoru dunajsko narečje. Ko smo namreč čakali, da se razvrsté izvoščki, pozove prav tik nas neki mlad duhovnik (tako nekam znan se mi je zdel, kakor da sem ga videl že kdaj v Ljubljani) „Einspanner-ja“, ki je bil seve v hipu pripravljen, ter mu reče, naj ga pelje: „Zur Augustinerkirche“, na kar je izvošček s svojo dunajsko prijaznostjo pritrdil, češ: „I was schon, zu die Augustiner!“ Kakor blisk se mi je posvetilo v glavi, da se bliža nemščina, vsaj v narečjih, že tudi tistemu stanju modernih jezikov, v katerem „se vežejo“ vsi predlogi s tožilnikom, kot v italijanščini, francoščini in angleščini! Vedno manj oblik, a več besed — to je teženje sedanjih svetovnih jezikov!

Tudi nam je ta ali oni izvošček ponudil priliko, „velikomestno“ priti v veliko mesto; toda iz raznih vzrokov (nekateri so tudi Vam znani) smo odklonili ponudbe, zlasti ker smo imeli „plan“, oči pa tudi dobre. In tako smo se peš spustili med „morje hiš“. Mimogredé povem, da nekoliko nas je pa le jezilo, ker se ni našel noben izmed starejših znancev, bivajočih že dalje časa na Dunaju, da bi nam bil prišel naproti in nas slovesno „vpeljal“, dasiravno smo bili nekaterim sporočili, da nas pride več. „Najbrže ne utegnejo“, smo se tolažili.

„Zu die Universität!“ je bilo sedaj naše prvo „geslo“. Najprej si moramo vsaj od zunanje strani ogledati tisto čudovito stavbo, kjer se dobiva najvišja modrost, ki je na svetu sploh dosežna; stavbo, ki se mora dijak osem dolgih let truditi, da dobi pravico za vstop vanjo; stavbo, ki je bila cilj naše vožnje in bo sedaj štiri ali pet let (če pojde vse dobro izpod rok!) vsakdanje naše torišče. Kje stoji? kakšna je?

In vzdignemo se! Na tej poti do vseučilišča sem občudoval prekrasno, neprecenljivo lastnost Dunajčanov, ki je v Ljubljani ni najti, namreč: za tujca na ulicah se ne zmenijo nič. Ko smo nerodno štorkljali po tlaku (le mislite na Coklarja, kjer je že „nomen — omen!“ ali na Ižanca!) dunajskih cest, čitali nadpise ulic, na glas govorili Dunajčanom neznan jezik, nas nihče še pogledal ni! Res, svetovno mesto, kjer se posameznik izgubi v velikanski množici! Ne da bi vzbujali najmanjše zanimanje (kar vsaj meni neskončno dobro dé), smo srečno dospeli na „Kolowrat-Ring“.

„Ring!“ Kakor v „tisoč in eni noči!“ Med tem se je bil namreč storil mrak, in na obeh straneh širokega „Ringa“ je sijala iz elegantnih prodajalnic množica plinovitih luči; vmes voz za vozom konjske železnice (tramway), vsi polni ljudi, zvončkanje, piskanje tramvajskih izprevodnikov, poleg tega brez števila elegantnih kočij, pešcev po obeh straneh ceste vse mrgoli... „Kranjec, glej, kam si prišel!“ vzklikne tovariš Zagozdnik. „Fantje, kadar bomo lačni, kar na „Ring“

pojdemo, pa bo pozabljeno vse „kruljenje!“ je pripomnil očarani Ižanec.

Na „Opernringu“ ista krasota! Občudovanje nas je šele tedaj nekoliko minilo, ko je Večerin začel trditi, da so vse te krasne palače na „Ringu“ židovske, in sicer kar po vrsti: prvo ime Abraham, drugo Abeles, tretje Baruh, četrto Dajteles, peto Jajteles itd. Če je to res, je vsa lepota — prevara!

Čudno! Sredi tega blišča in vrvenja se spomnim — (človek bi se smejal tej misli!) — slavnega Martina Krpana, ki je svoje dni hodil po Dunaju! Pa Krpanu je bilo takoj dolgčas, četudi mu je stregel sam cesar; mudilo se mu je domov za peč, ker je komaj čakal, da bi zopet slišal zvon, ki poje na Vrhu pri sv. Trojici. Oj, doma je doma! — pri tej misli me je prvič nekoliko zazebljo okrog srca, a molčal sem, da ne bi ozvoljil še tovarišev. Sicer pa tudi ni bilo časa udajati se sentimentalnim mislim, zakaj pri vsakem koraku — nove zanimivosti! Na desni vstaja iz tal novi cesarski grad, na levi državnozborsko poslopje, zidano kakor grški templji. Kdo bi si bil mislil pred štirimi leti, v peti šoli, ko smo se s tako nevoljo učili o vseh tistih različnih kapitélah in stebrih: dorskih, jonskih in korintskih, o „ábaku“, „arhitravu“, „friesu“ (pri čemer se je napravilo toliko slanih in neslanih dovtipov!); ko smo morali tako natanko vedeti, kateri tempelj se zove „próstylos“, kateri „amphipróstylos“ ali „peripteros“ ali „dipteros“ itd., — gotovo se še spominjate, kako sem Vam o božičnih počitnicah tožil baš radi te grške stavbinske umetnosti —; ko nam je gospod profesor prinesel v šolo vse razne slike (včasih so bili naslikani samo deli kakšnega kapitéla), pa je zahteval, da mu brž in brez pomišljanja povemo: to je dorsko ali jonsko itd. — kdo, pravim, bi si bil tedaj mislil, da bom enkrat s svojimi očmi gledal tak „tempelj“ in tako „užival“ sad tistega truda? Pa je že res: „črez sedem let vse prav pride!“ Coklar sevó kot bodoči „jurist“ si ni mogel kaj, da ne bi pred „parlamentom“ napravil važne pripombe, da imamo na Dunaju „Reichsrath“, v Budapešti pa imajo

„Reichstag“, in to zato, „ker je tam prej dan nego pri nas“!

Še na desni novo dvorno gledišče, na levi pa novi „magistrat“, pa smo stali na koncu „Franzens-Ring“-a, pred mogočno belo stavbo. Srcé mi je bilo močnejše, iz „plana“ smo vedeli: to je novo vseučilišče. — Alma mater Rudolphina — se sveti razločni napis na pročelju, čitali smo ga lahko ob krepki razsvetljavi.

„Tukaj torej!“ sikne Žarko.

„Oj kraj, kjer meni bo gorjé rojeno!“ prične deklamirati Ižanec.

„A kaj pomeni tista „alma“?“ vprašuje pol resno, pol zbadljivo Večerin, „mar isto, kar pravi štajerski „jodlar“: Auf der Alm' da gib'ts ka' Sünd?“

„Ne, Večerin“, oglasim se jaz, „nekaj drugega pomeni to. Od vsakega bodočega vseučiliščenika se pričakuje, da dobro pozna svojega Vergila, ki govori n. pr. o „alma Ceres“, kar je, kakor veš, toliko, kakor naše: „rednica“, „hraniteljica“.“

„E, pojte se solit, vi sitni klasični filologi! Povsod hočete biti prvi! Še na univerzi sedete na najodličnejše mesto, na pročelje, ter vpijete: Mi vemo, ki Vergila beremo! Pojte se solit! Človek nima nikjer miru pred to staro šaro!“ — Večerin, že od šeste šole navdušen „medicinec“ in nikoli prijatelj „almae Musae“, zlasti ne klasične, se je pri teh besedah skoro zares razsrdil, zlasti ko je še Žarko dostavil:

„In pa kakó lažejo! Pravijo: mati hraniteljica je univerza, dasi je znano, koliko baš vseučiliščenikov — strada!“

Iz trte izviti prepir bi nas bil vse skoro razljutil, da ni Svoimir Kropnik, bodoči historik, razrešil „gordiškega“ vozla s svojim „pitiškim“ izrekom, katerega je izgovoril velevažno in s povdarkom, rekoč:

„Fantje, jaz pa menim, da ta napis veljá samo historikom, in to samo pred izpitom, da ne pozabijo, če dobé to vprašanje, kaj je imenitnega storil za Avstrijo cesar Karol IV.“ — Punctum! Vsi zadovoljni! Sicer pa je res, da človek dandanes ne more nobene stvari mirno premišljevat! Takó vzvišena čuvstva

so nas navdajala, stoječe prvič pred vseučiliščem, ná, pa pride — proza, prepir!

Od vseučilišča smo šli obiskat precej sinoči, kakor sem že omenil, Sv. Štefana. Ko je zabavljivec Coklar videl, kolikrat višji od njega je Sv. Štefan, je umolknil. Ižanec pa, ki misli, da mora povsod, na vseh važnejših postajah življenja, deklamirati, prične tudi tu Valjavčevo: „Srečni Štefan.“

Oj, Štefan, srečen si zares,
ker tako blizu si nebes,
po celem mestu vidiš vse,
kakó lepó pobožno je . . .

Ker ga ni nihče poslušal, je utihnil, a zvečer, ko sva prenočevala v hotelu „Zum goldenen Schlüssel“ skupaj v eni sobi, mi ni dal mirú prej, dokler se je nisem naučil tudi jaz. Morda Vas bo zanimala, evo nadaljevanje in konec!

Na cerkve gledaš krog in krog,
kjer se časti naš Gospod Bog;
oj srečen, srečen si zares,
ker takó blizu si nebes!

„O kranjska dobra duša ti,
ki svet te še ostrupil ni!
Oj, srečen, srečen bil bi res,
če bil bi niže od nebes,
da ne bi videl krog in krog,
kakó se žali Gospod Bog,
kakó me vsak dan kamnjajo
in z grobljami podsipajo. —

Kar vidim jih okrog, ljudje
so marni, toda vsak za sé,
ljubezni bratovske nikdar
se mi prikazal ni oltár;
in kamor se ozrèm okrog,
se rev mi trop prikaže mnog,
bogaboječih prav ljudi
le malo, malo se dobi;
oj srečen, srečen vsak svetnik,
ki nižji ima, ko jaz, zvonik!

Oj kranjska dobra duša ti,
ki svet te še ostrupil ni!
Ti mene meniš srečnega,
ker vidim toliko cerkvá —
Oj, srečen bil bi že zarés,
ko prišel bi čez gore čez
iz mesta na slovensko stran,
da tamkaj svoj imel bi stan.“

Četudi je okrog nas povsod, na „Ringu“ in v notranjem mestu, ropotalo in drdralo vse vprek, je vendar začul ta in oni izmed

nas neko tajno, tajno „kruljenje“, ki je pa postajalo čimdalje glasnejše in drznejše. Ni drugače: stopiti bo v kakšno gostilno. Že v Ljubljani se nam je naročilo, naj gremo naravnost v Florianigasse (VIII. okraj) v gostilno „Kellner“; tam da dobimo Slovence, znanca. Ulice ni bilo težko najti, tudi gostilne ne — a ko vstopimo, nikjer nobenega znanca. Pač so pri eni mizi govorili slovenski, in ko smo vstopili mi in govorili tudi slovenski, so oni sicer postali za trenutek pozorni, potem se pa ni nihče zmenil za nas. Ko smo stopili k njim ter vprašali, je-li morda X ali Y tu, smo dobili v odgovor, da so to „neznane količine“. Torej napačne „informacije“ že z doma! — Skoraj nekoliko nevoljni „okupiramo“ v drugem kotu prazno mizo. Takoj sta bila pri nas dva strežaja: natakar lepo počesan, v pravilnem fraku, in — „piccolo“ ali kakor že zovejo v natakarski stroki začetnika, ki „servira“ samo pijačo. Natakar mora imeti pravzaprav dobro glavo, da obdrži v njej celo dolgo vrsto jedi, ki se dobé dotični večer v domači kuhinji. Takó je tudi naš mož naštel celo dolgo vrsto jedi, a razumel sem samó prve tri, ki so se končale vse na „es“: „Was angenehm, meine Herren?“ je pričel „wir haben: Kälbernes, Schöpsernes, Schweinernes...“ Od dolgih „litaniij“ sem razumel samó še konec: „Oder was machen lassen?“ Nesreča menda je hotela, da smo dobili vsi naenkrat skomine po „Kälbernes“; tajen smeh je igral natakarju okrog ustnic, ko je šel v kuhinjo naročat ta prebiti „Kälbernes“ za toliko in toliko oseb... Kaj, če si je pri tem kaj mislil? Takoj za natakarjem je pristopil „piccolo“ ter pričel istotako: „Trinken angenehm?“ In sedaj cela dolga vrsta raznih piv in vin, in slednjič — last not least — ko mu je zmanjkalo teh, je dostavil poredni paglavec, najbrže da bi oponašal svojega predgovornika: „Oder was machen lassen?“ Takoj prvi večer smo se odločili za slavni „Lager-Bier“. Ni bilo treba dolgo čakati, in starejši natakar nam prinese vse na eni roki (človek mora občudovati to spretnost!) naš „Kälbernes“, velikanske porcije, da smo se jim kar čudili.

Bili smo menda vsi te misli, da je samo predsodek in nič drugega, če pravijo: „Kdor hoče iti na Dunaj, mora pustiti trebuh (sit venia verbo!) zunaj!“ Nasprotno, še imenitnejše se živi na Dunaju nego na Kranjskem — smo trdili — „če imaš denar“, je dostavil trpko Kropnik.

Z večerjo smo precej zakesneli. A pri računu se mi je nekaj pripetilo, kar Vam moram omeniti. Komaj sem namreč prišel na vseučilišče ali pravzaprav na mesto vseučilišča, pa imam že naslov „doktorja“. To je še hujše nego pa tisto Cezarjevo: Veni, vidi, vici! Ko namreč velim markêrju, da hočem plačati, se oglasi z vso resnobo: „Bitt' schön, Herr Doctor!“ In ko sem mu stisnil nekaj napojnine med prste, zopet s poklonom: „Dank' schön, Herr Doctor!“ Ugovarjal nisem, še nekam dobro mi je délo. Mislil sem si: Če še nisem, pa še bom! Tovariš Večerin pa nam je razložil potem, da je baje na Dunaju sploh navada markêrjev, vsakega vseučiliščnika (in te hitro spoznajo!) titulirati s „Herr Doctor“, druge starejše, lepše opravljene gospode pa s „Herr von —“. Velikanska uljudnost! Komu se ne bi srcé raztajalo? Če hočete biti torej „Herr von —“, dragi oče, kar sèm gori!

Precej pozno je že bilo, ko smo stopili zopet na ulico. Lepa, jasna noč z brezštevili zvezdami! Kam sedaj? Iskati treba prenočišča! Tako kolovratimo nekaj časa semtertja, da zaidemo v neko stransko ulico, kjer je bil kanal razkopan, pa nekaj ljudi je gibalo v njem. „Gambrinus“ nam je bil razvnel možgane, da smo bili silno radovedni. Postanemo pri prvih dveh ter vprašamo, kaj delata? Odgovor je bil: „Ráma - táma!“ Na ponovljeno vprašanje — isti odgovor, a že z nevoljo, češ, kaj vam mar! Stopimo k tretjemu, ki je delal sam, z istim vprašanjem. Odgovor čudovit kakor prej: „Ráma-túri!“ Debelo smo gledali te može. Nemci niso, zakaj toliko že znamo nemščine, smo si mislili, da bi jih razumeli. Tu se spomni Žarko: „Fantje, kaj pa, ko bi bili to kakšni Kitajci? Jezik je čisto podoben!“ „Ni res, kitajsko to ni, prej bo tisti slavni sanskrit,

ki so nam ga nekateri profesorji podajali ob slovesnih prilikah v prav majhnih koščkih“, je menil Ižanec. „In sicer sklepam to iz podobnosti med besedo: „ráma-táma“, in imenom največjega indijskega (sanskritskega) eposa: „Rámajana“. Prav gotovo so Indijci! Strmenje naše je rastlo. Moj Bog, tu so pa res s celega svetá ljudje zbrani, — prav kakor v starodavnem, slavnem Rimu! Vendar da bi se prepričali za gotovo, se obrne Coklar še do mestnega redarja, ki je stal na oglu ulice, z vprašanjem, kaj oni-le ljudje pravzaprav delajo? Odgovor zopet lakoničen in podoben prejšnjim: „Rámatans!“ Zdaj jo pa imaš! Kaj smo si mogli misliti družega, kakor da so to sami „sanskritisti“, cela ulica pa čisto „sanskritska“? Meni je bilo to popolnoma po godu, saj veste, da hočem filologiji pogledati do dna, kar pa brez sanskritščine ne gre! In tu — živi vir! In takó blizu! Žal, da se je vsa iluzija razkadila tako hitro! Kmalu nato pride namreč mimo nas finooblečen gospod, katerega se drzni Ižanec takoj loti, češ, naj oprostí — in naj pojasni, če so ti ljudje res Kitajci ali vsaj Indijci tam od Ganga ali od Bramaputre! Gospod nas pogleda pomenljivo, a ko vidi menda naše poštene kranjske obraze, ki so kazali, da ga nimamo za norca, odgovori, da so to pač pristni Dunajčanje. „A kakšen jezik govore?“ se je glasilo daljnje vprašanje. „I no, dunajsko narečje!“ je bil odgovor. „A kaj se pravi potemtakem: „rámatáma“, „ráma-turi“, „ráma-tans“?“ Mož se nekoliko nasmehne, potem pa razreši uganko: „Rama“ t. j. „räumen“ (=snažiti), „ramatama“ = „räumen thun wir“ (snažimo), „ramaturi“ = „räumen thu' ich“ (=snažim), „ramatans“ = „räumen thun sie“ (snažijo). Tableau! — Oj ti divni dunajski dialekt!

V bližnjem hotelu „Zum goldenen Schlüssel“ dobimo prenočišče; z Ižancem, kakor že omenjeno, skupno sobo. Od novih nenavadnih vtisov mi je bila glava kakor neumna.

Mir wird von alledem so dumm,
Als ging mir ein Mühlrad im Kopfe herum!

In potem za nameček še pesem „od srečnega Štefana“! Spanje, to si lahko mislite,

je bilo nemirno; vse se je podilo skozi glavo: Tramway — Sveti Štefan — „piccolo“ — „rama-tama“ — „Bramaputra“ — „Herr Doctor“, — „Kälbernes...“

Danes smo vsi zdravi. Drugi še spé. Ko vstanejo, pojdemo na vseučilišče, da dobimo znancev in si preskrbimo stanovanje! Po vsem tem, upam, ne boste v skrbeh za svojega
Ivana.

VII.

Vse »leti«! — »Index.« — Ta črevelj!
— Grozni predsodki.

Na Dunaju, dne 4. vinotoka 188..

Predragi prijatelj!

„Πάυτα έεί!“ Ta izrek grškega modrijana se v celem obsegu izpolnjuje nad menoj. Že štiri dni sem tukaj — pa ne eno uro nisem utegnil, da bi Ti kaj pisal. Prvo jutro, ko sem se vzbudil, je bil še mir, bili smo namreč „mladeniči“ (takó nazivajo „stare hiše“ nas, novodošlece) še sami, „vsemu svetu nepoznani, od nikogar spoštovani“. A že tisto dopoldne smo zašli v vrtinec dunajskega vseučiliškega življenja, in zdaj se vrtimo, vrtimo, neprenehoma, „od zore do mraka, od mraka do dne“. „Πάυτα έεί“ — vse „teče“, a jaz bi rekel: vse „leti“. Tukaj na Dunaju res vse letí. Na ulicah ne boš videl človeka, ki bi šel počasi, ne voza, ki bi vozil počasi, — ampak vse leti, vse se drevi za nekim neznanim smotrom. In takó tudi mi dijaki letamo, letimo, pri izpitih pa celó včasih kdo „frčí“. A kar najbolj „leti“, to je — denar. Ta šele leti „vun“, tá! Če pojde takó naprej, smo v štirinajstih dneh „na suhem“; od doma ne bo najbrže nič več, in potem — bomo „leteli“. Oprosti, če Ti danes samo toliko naznanim, da sem že včeraj postal „civis academicus“. Vpisal sem za sedaj v „index“ samo eno štiriurno in dve triurni predavanji (Griechische Grammatik — o tempora, kaj ne? — Römische Literaturgeschichte in — Slavische Alterthümer). Če bom oproščen kolegnine, za kar moram šele prositi, vpišem pa še najmanj dvajset ur. Ti ne veš, kako krasna predavanja so naznanjena v „Vorlesungskatalog“-u! Aristotelova poetika — Ev-

ripidova Medea — skladnja srbsko - hrvaškega jezika — Geschichte der griechischen Philosophie — itd. itd., vrhutega pa še sanskrit, primerjajoča slovnica grškega jezika — in zopet takó dalje. Človek kar ne vé, kaj bi si izbral, tako je vse lepo, zanimivo! A kolegnina!! Denar ima tudi tukaj prvo besedo; in pomisli: prvi človek, s katerim sem imel opraviti na vseučilišču, je — „quaestor“ — ki hoče imeti samo denar, in je torej prav take vrste mož, kakor so bili kvestorji v starem Rimu. A tega mož ne pomisli, kolika „quaestio“ je, kje jemati?

A sedaj moram skleniti; moj sobni tovariš, pravnik Zmagoslav Drzen, ki študira že tretje leto na Dunaju in ima že prvi državni izpit, me sili, da hitro končam. Danes gremo v Prater, gre nas pa več; do večera ostanemo tam v kakšni gostilni, potem pridemo nazaj v mesto, gremo kam večerjat, morda h „Kellnerju“, potem v kavarno, potem „krok“ — „Sperrsehserl“ sem plačal vse večere — zjutraj bomo spali, ker ni še predavanj, morda do 20. t. m. še ne, no, potem gremo zopet v kavarno, potem kosit itd., takó, da res nimam časa, pa ga nimam Seve, Ti si lepo že štiri dni v zatišju ljubljanskega semenišča, morda boš torej zmajeval z rameni, morda pa Ti bodo tudi rastle skomine, ko

boš čital te-le vrstice, ter se boš držal, kakor Štajerci v narodni pesmi o „Ravbarju“:

Štajerci so list prebrali,
grenko, kislo se držali . . .

Utut id est, pozdravi vse bivše sošolce,
zdravstvuj i Ti! V kratkem več!

Tvoj

Ivan.

PS. Kmalu bi bil pozabil omeniti, da stanuje z menoj tudi Ivan Ivančič, filozof 4. leta, najnadarjenejši dijak, kar jih je imela kdaj ljubljanska gimnazija, pesnik in učenjak obenem; poleg Drzna še jurist Dobravec. Mirna duša! — A Drzen je res imeniten fant! Davi je prišel tako „meglen“ domov, da se še sezuti ni mogel; sezul je samo en črevelj, drugega je hotel, a je v tem — zaspal . . . Dobili smo ga v trdem spanju, z obema rokama držečega obuti drugi črevelj! . . . Ta črevelj! Dà, pa še to Ti moram povedati, da imajo nas „filozofe“, t. j. vse tiste, ki smo vpisani na filozofski fakulteti, za same — bedake. Jurist, medicinec, agronom, veterinar, dà, tudi teolog, vse je pametno, samo mi filozofi — norci! Taki grozni predsodki! No, mi molčimo, ker vemo, da brez nas ni gimnazij, torej tudi vseh drugih „pametnih“ poklicev ne! Še enkrat: Z Bogom!

Ivan.

Moji dnevi.

Moji dnevi, kam hitite,
da za vami jaz ne znam?
Moje nade, kam bežite —
zdaj ste tukaj, zdaj ste tam.

Moji dnevi odhiteli
mlade nade s sabo vzeli . . .
a za njimi jaz ne znam —
kdo pové mi: kod in kam? —

Ljudmila.

Pesem o bajki.

Zlatolaska bistrooka,
le upiraj v me poglede,
a nikar si ne domišljaj,
da prodreš do srca srede!

O, nič več kot prejšnje čase
bajke stare ne verjamem:
da prelestno se zrcali
duša že v pogledu samem! . . .

Leo Levič.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje.)

VIII.

Nedeljo popoldne v kavarni »Café International«. — Geometrijski kraj vseh »starih hiš«. — Ivan Ivančič: Bednič. — Darwin.

Na Dunaju, 10. vinotoka 188 ..

Dragi prijatelj!

Natančen dnevni red, po katerem se ravnam, hočeš imeti od mene?! Mar misliš, če imate vi bogoslovci v semenišču svoj „ordo diurnus“, kakor mi pišeš, in po njem cel dan razdeljen skoraj do zadnjega trenutka, mar misliš, pravim, da moramo kaj takega imeti tudi mi vseučiliščniki? Kakor vidim, nekoliko se Ti je že začelo mešati v glavi! Saj sem Ti že zadnjič pisal, kako malo utegnem, dasi se predavanja še niso začela, in kako se eno opravilo podi za drugim. No, da pa ne boš imel prenapačnega pojma o nas, posebe o meni, kakor da bi samo letal okrog po Dunaju, naj Ti povem, da včeraj, ki je bila nedelja, nismo šli nikamor iz mesta, posebno zato ne, ker je bilo deževno, ampak smo presedeli celo božje popoldne v kavarni „Café International“, kamor zahajamo skoraj izključno Slovani, ponajveč Slovenci.

Življenja, ki je bilo včeraj — in to je vsako nedeljo popoldne — v tej kavarni, Ti ne morem popisati: to treba le videti. Prostori sami že so zanimivi. Prav blizu vseučilišča, na križišču dveh velikanskih cest — široke „Universitätsstrasse“ in druge, ki se razteza vstric z „Ringom“ — skoraj nasproti veličastni votivni cerkvi, nekoliko pred vhomom v živahno „Alserstrasse“, tam stoji „Café International“ — ena sama velika dvorana, a v sredi zasukana pravokotno, tako

da ena polovica gleda na vseučiliško cesto, druga pa na prečnico. Na oglu je vhod. Stopiva noter, da Ti razkažem ta záme najzanimivejši kraj na Dunaju!

Vis-à-vis vhomu, ob nasprotnem oglu, sedi kakor za nekakim katedrom žensko bitje srednje starosti — blagajničarica (kassirka), ki naju pozdravi z običajnim prijaznim poklonom. Vidiš, Dunajčanje znajo! Ura je šele dve, in vendar obe polovici dvorane že čisto polni, in dim se že precej pogumno vali proti stropu. Kam naj sedeva? Saj še prostora ne bo več! Poglejva najprej na desno, kjer je nekoliko bolj tiho in mirno; morda se dobi tu kakšen kotiček pri oknu, kjer se bo lepo mirno sedelo, čitalo razne časopise in gledalo vun v dolgočasno vreme in mimogredoče ljudi. Stopiva počasi! Sami vseučiliščniki; le semtertja kak star gospod s sivo brado in naočniki. Morda te zanima biljard? V sredi desnega krila te obširne kavarne imaš pred seboj kar dve biljardnici (in v levi polovici, to Ti lahko povem takoj, še dve!). Toda pozor! Igravci so tako zamišljeni v svoje kroglice, da ne utegnejo paziti na sitne, mnogoštevilne gledavce, ki z velikim zanimanjem spremljajo to fino igro; zato se Ti prav lahko zgodi, da dobiš kakšen sunek z dolgo palico ali „kijem“, kakor se menda zove ta reč pri Angležih. Igravci ali karambolisti, kakor se sami imenujejo, so skoraj izključno le juristi in medicinci; filozofa ne dobiš zlepa med njimi. Sedaj čimdalje bolje vem, zakaj imajo nas filozofe za norce: sami smo krivi, ker tičimo neprenehoma v knjigah, „živeti in drugim življenje sladiti“ — tega pa ne znamo! Mi smo vedno le teoretiki, v praksi pa tako grozno nerodni... Meni je karamboliziranje neznansko všeč, a zdi se mi nemogoče, navaditi se ga. Kako tudi? Deset, dvajset gledavcev zijá vate, in

ti „kija“ niti prijeti ne znaš. Lep je tisti gimnazijski „nauk o udaru“ — a kaj, če ga pa ne znaš uporabiti! In na biljardu je prilika za to! Hic Rhodus, hic salta! In kako fino se znajo ti karambolisti kretati! Če ni drugače, ti pa dene palico za hrbet, se zvije na čudne načine ter naredi v najtežjih „pozah“ — karambol.

Toda idiva dalje, da dobiva prostor! Ob oknih vse zasedeno, vse zatopljeno v časopise, ki jih uljudni markêr komaj sproti donša. Mej čitatelji so nekateri znanci, a pustiva in ne motiva jih! Tudi mizici globoko doli ob prečni steni sta obe zasedeni. A najzanimivejše je tu; zato se pomudiva vsaj toliko, da Ti predstavim osebe, ki so zbrane okrog teh dveh mizic. Isti, kakor danes teden, in prihodnjo nedeljo zopet in bogve, kako dolgo še! Tarok poje pri obeh partijah. Govori se malo. In kdo so? Sami stari znanci. Same „stare hiše“! Ne moreš si misliti, kako sem bil vesel, ko sem jih danes teden, prišedši prvič v to kavarno, zagledal! Sedem, šest let jih nisem videl, in mislil sem včasih: bogve, kaj študira *A* ali *B* ali *C* itd. na Dunaju, da ga tako dolgo ni nazaj? Morda bo pa postal vseučiliški profesor? — Ko smo hodili v prvo šolo, smo poznali vse osmošolce. In kakšni gospodje so bili to! Lepe, črne brade so nosili, dolge lase, svetle ščipalnike, mnogi tudi slovanske surke. In kako veličastno so nastopali! Z občudovanjem smo zrlji nanje. Prvi v tistem razredu je bil *A* — torej prvi po alfabetu in po napredku in, notabene, prvi skozi vseh osem razredov gimnazije! Pravili so, da je šel študirat klasično filologijo . . . A glej, mladi mož sedi tu pri taroku, zamišljen, skoraj kakor mrtev . . . Strmeč sem danes teden povprašal sobnega tovariša Drzna, ki tako dobro pozna vse slovensko dijaštvo na Dunaju, kaj je z *A*-om, in povedal mi je, da je „hofmajster“ pri neki plemenitaški rodbini. — Vsled izvrstnih priporočilnih pisem namreč, ki jih je prinesel s seboj s Kranjskega, je kmalu dobil službo domačega učitelja v plemiški hiši. Vpisal se je bil sicer res na filozofski fakultêti, toda obiskaval je predavanja malo. Kolokviral nič, učil se nič,

zanašajoč se menda na svoje kapitalije, nabrane v gimnaziji. In tako teče sedaj že osmo leto, in izpita še ni in ga najbrže ne bo nikoli. „Und so schwinden meine Tage . . .“ — Glej, poleg njega sedi *B*! Medicinec je, v petnajsti semester pojde sedaj, in nima niti prvega „tentamina“. A sicer ljubezniv človek! Jaz sem se že seznanil z njim. — Pri isti mizici tarokira tudi še *C*, slaven jurist. Pri prvem državnem izpitu je pogorel dvakrat, tretjič ga je šele naredil, a sedaj, pravi, nabira moči za drugega. Tudi *C* ima že štirinajst semestrov za seboj. — Pri drugi mizici mi je zlasti simpatičen *S*, čigar brat je bil moj sošolec od prve do osme. *S* je bil — tako so nam pravili — najboljši matematik v svojem razredu. Šel je študirat matematiko, in sedaj — veš, kaj je? Pomožen uradnik pri neki dunajski predmestni „Vorschusscasse“!!! In kakšna ljubezniva duša! Človek ga mora rad imeti! — Dalje Ti nočem predstavljati naših „starih hiš“. Prežalostna je ta zgodba, tako da bi se človek zjokal . . . Res, čisto prav je imel naš rajni profesor zgodovine, ko je ob koncu šolskega leta nekemu odličnjaku, ki je bil začel kazati — roge, priporočal malo ponižnosti, češ: „Najboljši talenti z gimnazije se na univerzi izgubé; sredjenadarjeni gimnazijci bodo najboljši vseučiliščniki!“ Mož je poznal, dasi tujec iz Šlezije, ljubljanske dijake, in govoril je iz — bridke izkušnje. Uboga domovina! Najboljši sinovi ti propadajo na daljnem Dunaju, doma pa zasedajo odlična mesta tujci . . . Res, „Slovenec nima sreče!“ Sicer pa mislim, da je tem „starim hišam“ pri srcu hudó, a eneržije ni menda več. Zato se ogibljejo mlajših, rajši so sami med seboj, a vendar v nekakšni dotiki z mladim, čilim življenjem na novo prihajajočih rojakov . . . Pogled na te tarokiste me je že danes teden prevzel tako, da sem sošolcu Coklarju, ko sva odhajala zvečer iz kavarne, sprožil misel, da moramo mi novodošelci spraviti novo idejo mej slovensko dijaštvo, idejo: o pravem času in s kar možno dobrim uspehom dovršiti svoje študije ter tako dejanski pokazati ljubezen do domovine. A nekaj

se je že izvedelo o tem najinem pomenku; starejši nas gledajo nekako nezaupno in že se slišijo dovtipi o „novih reformatorjih“. No, pri prvi seji „Slovenije“ se udarimo; Cokljar že pripravlja svoj „deviški“ govor.

Toda čas je, da slednjič vendarle dobiva prostor. Tam-le pod kasirkinim „katedrom“ je najživahnejše, tja pojdiva. Tu je zbrana starina in mladina; tudi tu se tarokira, puši, čita, govori, smeje, krohotá, zeha, preteza na mehkih blazinah ob zidu, kramlja... vse vprek. — Tudi časopisi ležé vse vprek: slovenski, hrvatski, poljski, ruski, češki, nemški, francoski, angleški; duša, izbiraj! A najtežje je dobiti v roke „Fliegende Blätter“; za te se vse trga. Tudi za slovenska dnevnik „Slovenski Narod“ in „Slovenca“ se pulimo, ker vsak bi rad čital novice iz domovine. Včeraj je podlistek v „Slovenču“ zbudil mej nami veliko veselost. Očita namreč Fr. Podgorniku, izdajatelju „Slovanskega Sveta“, da dobiva iz Rusije „tekalicajoče“ rublje. Ti „tekalicajoči“ rublji so bili včeraj predmet raznim opazkam, sploh *επεα πτερόεντα*. — Kar k stranski mizici sediva, zakaj pri srednji je vse zasedeno. Veliko besedo ima najin znanec Ivan Ivančič, moj sostanovnik, kakor sem Ti že pisal, in priznani prvi veleum med slovenskim dunajskim dijaštvom. Naročiva natihem malo melanžo¹⁾, da dobiva pravico do sedeža, ter poslušajva! A — znana pesem! Ivančič že zopet razlaga Darwinovo teorijo o postanku vrst. Zadnjo nedeljo je pričel, danes nadaljuje. Debate se jih udeležuje več, najbolj pa dva medicinca, Gostič in Bednič; oni, da Ivančiča podpira, ta, da mu ugovarja. Čuden človek, ta Ivančič! Dasi po strokovnem svojem poklicu klasiški jezikoslovec — je vendar v vseh strokah, kar se jih predava na vseučilišču, domá, in to mnogo bolj, nego marsikdo, ki se bavi samo z dotično vedo. Zgodovino in zemljepis n. pr. zna ti tako izborno, da njega vprašujejo, kadar kdo ne ve za kakšno mesto, ki o njem ravno čita v časopisih — dasi so v kavarni vedno tudi geografi ex professo. V matematiki — o tem sem prepričan — mu ni kos nobeden, kar jih študira sedaj, to vedo tukaj na Du-

¹⁾ Mlečna kava.

naju. Jaz se sploh čudim, kako da si ni izbral te vede za svojo bodočo stroko. Zakaj teh deset dni, kar stanujeva skupaj, sem že zapazil, kako presedi cele ure po noči pri mizi, rešujoč matematiške probleme. Sedaj razvozlava en tak problem iz geometrije. Ko ga razreši, pošlje rešitev dunajski akademiji. Pravi, da bo nekaj čisto novega; sicer mi je povedal, za kaj se gre, a jaz, — odkrito Ti priznavam — ga nisem umel. Menim, da Ivančič samo ene reči ne zna: glasbe, a notabene, le praktično ne, kajti teoretično tudi o tem rad govori. Dá, še celó Vaše bogoslovske stvari ga zanimajo. Pomisli le: ko je minuli teden dobila „Slovenija“ najnovejšo slovensko knjigo „Stavbinske sloge“ J. Flisa, mislim za dar, si jo je Ivančič takoj tisto popoldne izposodil ter jo čital, prišedši od večerje, v postelji do štirih zjutraj, tako da je prečital celo. A radi tega ne smeš morda misliti, da mu je Vaš stan simpatičen! Vse prej, nego to! Nobene stvari ne sovraži tako, kakor duhovne. Ako bi mu jaz danes rekel, da pojdem v semenišče, dobro vem, da me ne pogleda več in da bi si postala smrtna sovražnika... „Postreliti vse črnorizce!“ — vzklikne večkrat, kadar nanese baš pogovor nanje. A napačno bi ga sodil, kdor bi trdil, da je zato smrten sovražnik veri in duhovnom, ker živi morda nenravno, ker mu je srce pokvarjeno... Nikakor ne! Vsi slovenski visokošolci vedó, da Ivančič ni — n. pr. babjek... Prišel je, kakor mi je sam že v tem kratkem času večkrat zatrdil, po svojem premišljevanju do takih sklepov, in to ne šele na vseučilišču, ampak že na gimnaziji. Tudi se Ivančiču ne more reči — kar tako radi trdite Vi, kar Vas je duhovskega stanu, da le polizobraženci so brezverni, temeljita izobrazba pa da človeka privede zopet k veri nazaj! Kolikor morem jaz presoditi, je Ivančič najbolj vsestranski izobražen mož tu med nami, in kar je gotovo velike važnosti — izobražen tudi v naravoslovju. Kadar govori o Darwinu in njegovi teoriji, se ne more reči, da maha po zraku. Ivančič sploh ne zine nikdar nobene neumne, kar je, kakor pravijo — znak veleumov. Jaz se

mu sploh čudim, kje si je nabral Krezove zaklade učenosti. No, nekaj se vidi že tu v kavarni. Meyerjev veliki „Conversations-Lexicon“, ki je običajni okrasek menda vsake večje kavarne, je vedno v njegovih rokah; težko, če ni že preštudiral vsega. Samo toliko moram še pristaviti k izpopolnitvi Ivančičeve slike, da ga nekateri dijaki tukaj, katerim itak nobena stvar ni sveta, ne smatrajo resnim; zdeli so mu — ker v jezikoslovju tako rad sega v sanskrit po korenike — priimek „Šakjamūni“. To je pa sama zlobnost in neumnost!

Dà, o disputaciji sem Ti hotel poročati. Ah, da si slišal Ivančiča, kako ti je navdušeno govoril, kako ti je iz ene same drobne celice konstruiral vesoljni svet! Čemu je treba Stvarnika, ko mi sami vemo, kako je vse navstalo, ko so vse stvari sestavljene iz celice! Medicinac Gostič, najstarejši medicinac slovenski, je, kakor sem že omenil, krepko pomagal, drugi medicinac, Bednič, pa ugovarjal, da to še ni dokazano, in to tudi še ne, in ono je tudi le podmena itd. Ta Bednič ti je sploh krasna duša! Gimnazijo je dovršil v Novem mestu in je letos četrto leto tukaj. Vsled njegovega ugovaranja se je Ivančič zeló razvnel. Koliko je trpela uboga kamenita miza! Ne vem, če so natakariji zadovoljni, ko jim nekateri vse te bele marmornate mizice počekajo s svinčnikom. Tako tudi Ivančič; risal je in risal celice, kako se delé in rastejo in zopet delé, in kako se nečuvveno množé, in kako je v milijonih let postal svet, ki ga sedaj vidimo, in ki smo njega del tudi sami . . . . Bednič pa je ohranil pri vsem tem svojo hudomušnost in dovtipnost ter ugovarjal, kako n. pr. nikakor ni dokazana še nobena vmesna vrsta med dosedaj znanimi vrstami itd. Pretuhtal ga sicer nisem tega Bedniča, ali res ne pritrjuje Darwinovi teoriji, ali samo draži Ivančiča. Vendar pa je gotovo, da veruje v Boga. Precej značilen zanj se mi zdi izrek, ki ga je izgovoril včeraj pri tistem prepiru: da bi namreč vsak izobraženec moral poznati temeljito zgodovino filozofije in vse znamenitejše filozofične sestave — potem pa se ne bi „mladenič“ tako slepo vrgel na

nauk, ki ga slučajno tačas zagovarja morda večina vseučiliških profesorjev. A škoda, velika škoda, da je Bednič — bolan, bolan menda na ledvicah. V kratkem se bo dal operirati. Sam pripoveduje, da bo umrl med operacijo, a vendar da se ne bo pustil narokotizirati. Umreti hoče hladnokrvno, pri polni zavesti, kot pravi sin Eskulapov — a vendar tudi kot kristjan. Ni ga bilo sram včeraj očitno, vpričo vseh reči, da se bo pred operacijo izpovedal in dal obhajati. Kakšen izreden človek je ta Bednič! Prava zagonetka! Na eni strani ves navdušen za medicino, ki menda, kakor trdijo Ivančič in Gostič in drugi, nikjer več ne moli in ne pripoznava Boga — na drugi strani pa veren kristjan! Kaj pa, če mu baš krščanska vera daje tako čudovito hladnokrvnost in veselost ob robu groba . . .? Na vsak način je pa bitje in žitje Bedničevo, kakor ga vidim in spoznavam, veden vprašaj in klicaj k izvajanjem Ivančičevim. O njegovi usodi Ti vsekakor še sporočim, ker ga kot Novomeščan gotovo dobro poznaš.

Odločni nastop Bedničev je tudi meni dal poguma, da sem se oglašil v prepiru. Seveda, pametno ni bilo, a pokazati sem hotel, da ne maram slepo kimati za drugim. Zato prinesem Ivančiču tisti ugovor: Tudi če je vse nastalo iz ene celice z deljenjem itd., je vendar-le treba Stvarnika; ker odkod sicer prva celica? Toda meniš li, da je bil Ivan Ivančič kaj v zadregi za odgovor? Prav nič ne! Njegova argumentacija je pa ta-le: Čemu vpraševati po prvi celici? Kaj nas to briga? Kaj ni dovolj, da vemo, kako je vse nastalo iz ene celice? To je največja znanstvena pridobitev, kar obstoji svet, in bo pregnala vse pred sodke, kolikor jih še ni. Sicer pa bo veda izvestno prišla še tudi tako daleč, da bo tudi na to vprašanje — odkod prva celica? — dala odgovor.

Med tem je postalo v kavarni silno soparno od toliko ljudi in dima; tudi se je naredila tema, in želodec se je začel oglašati. Na predlog iznajdljivega Drzna se nas vzdigne cela „šuma“ lačenbergarjev, pa jo mahujemo proti Wiednu, kjer imajo ob ne-

deljah zvečer v ondotni ljudski kuhinji imenitno svinjsko pečenko s kislim zeljcem za borih 15, reci petnajst novčičev. Drzen si „špoga“ to nedeljsko pečenko že dalje časa z velikim uspehom. Ko nam je po poti opisoval čudovite lastnosti tiste pečenke in divni okus kislega zeljca, prehajali so me — in najbrže tudi druge — prej neznani občutki. In res! nismo se varali. Nekoliko težko smo se sicer prerili skozi množico „gospodov“ in

Sicer pa ni čudo, če imajo tako izborna svinjsko pečenko tu na Dunaju. Dan za dnevom gledam, kako uvažajo v mesto na velikanskih vozovih tolste ogrske ščetinarje, menda prav tam iz Bakonjskega gozda . . .

Iz ljudske kuhinje smo šli sevé še h Kellnerju v Florijanske ulice, kjer sem dobil Ivančiča. Domov gredé mi je obljubil, da mi bo tako dolgo razlagal Darwinovo teorijo in imel potrpljenje z menoj, dokler je ne bom raz-

Krokodilji lov.

„dam“, ki so imeli že cel teden najbrže iste misli kakor mi nocoj, a slednjič smo le dobili vsak svoj delež, ki smo si ga nesli lepo na krožniku na dolgo mizo, kakor v Ljubljani včasih v ljudski kuhinji. Ne, to Ti moram pa že reči: Pečenka pa taka! Človek bi skoraj zopet pel s Prešernom:

Kar sem pretrpel, pozabljeno je!

Pretrpel, namreč čez teden . . .

umel, dokler ne bom popolnoma preverjen o nje resničnosti. — V četrtek že prične predavati profesor Claus, najslavnejši zoolog v Avstriji in odločen zagovornik Darwinovih nauk. — Ivančič pravi, da pojdeva skupaj poslušat. Morda Ti o tem predavanju kaj sporočim. A prav po ceni se ne dam prepričati! — Pozdrav!

Ves Tvoj

Ivan.

IX.

Pri prvem predavanju. — Nasprotja.
— Kdo se moti? — Ladja omahuje...

Dunaj, dné 17. vinotoka 188..

Dragi prijatelj!

Čuden dan! Uganka za uganko! Nocoj od 5.—6. ure je imel profesor Claus svoje prvo predavanje v tem poluletju: System der Zoologie. Ivančič ni pozabil obljube, in šla sva. Naši profesorji, t. j. filologi, še niso pričeli, in tako je prof. Clausovo nocojšnje predavanje sploh prvo zame na vseučilišču. Kam človek vse ne zaide! Ta profesor predava brez dvoma v največji dvorani, kar jih ima vseučilišče. V enem oziru me je takoj ob vstopu spomnila naše osme šole v Ljubljani: klopi se namreč vzdigujejo amfiteatrališko kvišku. Ko sva prišla midva, so bile vse klopi že zasedene, samo prav visoko gori zadnje še ne. Ivančič mi šepne: „To so sami studiosi medicinae, ki morajo v teku semestra napraviti izpit (tentamen) iz zoologije; naravoslovcev kot takih morda ni deset vmes.“ Nekam tesno mi je bilo pri srcu. Prišel sem pravzaprav „vkontroband“ noter, ne da bi bil namreč vpisan niti da bi imel namen, pozneje se vpisati — a tako obiskovanje kolegijev velja po vsej pravici za nečastno. Odtod nekakšna tesnoba... Ivančič mi je dajal pogum: „Kdo pa vé, da nisi vpisan?“ Sedeva; pogledam bolj po dvorani —; globoko v nižavi stoji kateder, „vseučiliška stolica“; klopi v bližini katedra natlačene, višje, kakor omenjeno, pa polne; dà, nekateri slušatelji sedé celó na stolih v krogu okoli katedra. Vseh je brez dvoma nad petsto. „Večinoma židje, le poglej nosove!“ pripomni Ivančič. To se že vidi: najmodernejša veda je — medicina.

Nekaj minut do akademiške četrti je še manjkalo. Ivančič mi pripoveduje: „Med vsemi profesorji, kar jih je na tem vseučilišču, je profesor Claus najdelavnejši, vsaj kolikor je meni znano. Lahko se reče: on je pravi mučenec vede. Njemu so natanko znane vse najnovejše razprave v tej stroki, naj bodo spisane v tem ali onem jeziku, v tej ali oni

deželi, v tem ali onem delu sveta. Cele noči prebedi v svojem kabinetu. Nikdar ne stopi pred svoje slušatelje, dokler ni proučil zadnje in najnovejše, v njegovo stroko pripadajoče znanstvene knjige. Sedaj pa pomisli: katera veda pa še napreduje razen elektrotehnike s tako velikanskimi koraki kakor zoologija? Jezikoslovje, matematika, pravništvo dremljejo v primeri z naravoslovjem, in posebe s primerjajočim živalstvom. Koliko knjig, koliko razprav izide vsak teden v nemškem, francoskem, angleškem, ruskem jeziku, in to tudi v Ameriki — in vse te prihajajo v njegov kabinet... Tako stoji Claus vedno na vrhuncu svoje vede. Svojo knjigo „Lehrbuch der Zoologie“ izda vsako leto v novi izdaji, samo da porabi najnovejše pridobitve. Zato pa uživa tudi tako neomejeno spoštovanje. Saj je tudi vzor vseučilišnega profesorja.“ — V tem je ura kazala četrť na šest. V dvorani vse utihne in pričakuje. Vrata tik dvorane nahajajočega se kabineta se odpró, v dvorano stopi sivolas mož, nekoliko upognjen. Čvrsto, mirno koraka proti katedru. V tem se vsuje prava ploha ploskanja. Židje tam okrog stolice razsajajo najbolj. Pač nekaj novega! Kaj bi bili počeli z nami naši profesorji na gimnaziji, da smo jih tako sprejeli ob začetku leta? Šum potihne, predavanje se začne. Takoj strogo ad rem. Brez posebnega uvoda jame učenjak govoriti o celici, nje ustrojbi itd. Tiho je kakor v grobu. Slušatelji skoraj vsi stenografirajo za govornikom, ki govori počasi, mirno, s poudarkom. Impozantno! Včasih na desko tudi kaj nariše, n. pr. obliko stanice, jedro v njej itd. Samo dvakrat je prekinil grobno tišino slušateljev divji krohot. To je bilo nepopisno čudno. Govornik se je namreč dotaknil istega vprašanja, kakor sem ga bil jaz zastavil Ivančiču v kavarni: odkod prva celica? „Das, meine Herren, wissen wir nicht, ignoramus! Oder sollen wir einen ausserweltlichen Schöpfer annehmen?“ — Krohot po celi dvorani... Židje tam spredaj hočejo pobesneti. Mnogi zopet ploskajo od veselja. Čudno! „Ali vidiš?“ me vpraša Ivančič. — „Vidim in slišim!“ odgovorim. — Nato zopet

mirno predavanje. Proti koncu ure še enkrat isti prizor. Sredi stavka povzdigne profesor nekoliko glas, iz katerega je zvenelo nekaj čudnega, nekaj ironičnega, zaničljivega; bile so besede: — „oder wie die Bibel sagt“ — in zopet isti divji krohot, če mogoče še večji, še glasnejši, in zopet plosk in smeh . . .

Po končanem predavanju se vzdigneva z Ivanom Ivančičem. Pogleda me in reče: „Ali si sedaj spoznal, kako učenjaki mislijo o veri in Sv. Pismu?“ Priznavam Ti, da me je vse to iznenadilo in pretreslo do dna duše; nazadnje so nas pa morda le res samo slepili od prve mladosti . . . Postal sem zamišljen in žalosten. Ivančiču sem odgovoril samo to: „Pa čemu se norčuje iz Sv. Pisma in Boga, če mu je vse to bedarija?“ — „Vidiš, naiven si še“, pouči me tovariš, „učenjaku je samo do resnice, in zasmeh je včasih edina pot, po kateri se izbijejo iz glav take vrste predodki. V par tednih bode tem slušateljem popolnoma izginila iz glav srednjeveška tema, kar so je še prinesli s seboj na vseučilišče.“ — — — „Ali mislijo tako vsi profesorji tukaj?“ vprašujem dalje. — „Naravoslovci in na medicinski fakulteti vsi, za druge se ne brigam, pa jih tudi ni vpoštevati . . .“

Odkritosrčno Ti povem, da mi je silno hudo pri srcu po vsem tem. Dosedaj me je vera spremljala povsod, po vseh potih, obvarovala me toliko prestopkov, zmot, dajala mi moči v toliko dušnih bridkosti — in sedaj naj se je še oklepam? Mati so mi jo vcepili v srce, brez njihove roke se ne bi bila prijela. A sedaj nastane vprašanje: Kdo se moti, mati ali vsi ti učenjaki? Učenjaki, ki živé samo vedi, ti naj bi se motili?

Kaj ni verjetnejše, da se motite Vi, bogoslovski učenjaki, ki študirate same stare, zaprašene hebrejske in latinske knjige, dočim naravoslovci zajemajo iz žive knjige, iz prirode same?!

In vendar niso vsi taki! Glej, baš danes dopoldne sva šla s Coklarjem k med. dr. C. Schwarzu, prosit ga, da bi naju sprejel v „Studentenheim“, kjer imajo vseučilišniki zastoj stanovanje. V I. okraju stanuje, blizu cerkve sv. Štefana. A njegovo stanovanje? Strmel sem in gledal, in še sedaj ne morem zbrati svojih misli. Kako, kako je to mogoče: doktor medicine, in to na Dunaju, pa ima v predsobi, v čakalnici, kip — Lurške Matere božje, in notabene, pred kipom gorí lučca!! In Ivan Ivančič trdi, da so vsi profesorji medicine Clausovega mišljenja! — A dr. Schwarz je vendar študiral na Dunaju! — In on časti Marijo! on veruje v čudeže v Lurdu! In kako prijazen je bil z nama, in odkritosrčen! Židov ne more. A njegova fiziognomija je čudno podobna židovski, in pravijo, da je še njegov stari oče bil pravi, pravoveren žid. In židje se najhujše posmehujejo pri Clausovem predavanju . . .

Uganka za uganko! Kdo se moti? Morda pa sploh ni resnice? Čudna vožnja po morju se je začela . . . Pojde-li vse po vodi . . .? V „Studentenheim“ bom najbrže sprejet. — Dr. Schwarz želi tudi, da bi oba s Coklarjem vstopila v dijaško društvo „Austria“. Ne vem, čemu? Slovenci imamo vendar svojo „Slovenijo“. Pogledat pojdem pa vendar-le enkrat!

Prijatelj, ne zgražaj se preveč nad popaplajočim se

Ivanom.

Iver.

Kadár ti kupa polna je pelina,
kadár pomlaja rádot ti obraz:

tedaj pač čutiš, da srce bogato
v besedi reven le ima izraz.

Mira.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben.*

(Dalje)

X.

»Zlata štipendija.« — »Moj up je šel po vodi...« — Boj za instrukcije. — »An der Quelle sass der Knabe...« — Freund — eden največjih ženijev!...

Na Dunaju, 25. vinotoka 188..

Dragi oče!

Najbrže zato od Vas ni nobenega pisma, ker vsak dan pričakujete od mene brzjavke, ki naj bi se glasila: „Živelo vseučilišče! „Zlata štipendija“ je naša!“ Dà, res sva se bila tako domenila, da Vam takoj brzjavim, ko jo dobim, in da jo dobim, o tem nisva dvomila. Kako tudi?! Vsi pogoji, ki se zahtevajo od prosivcev za preimenitne „zlate“ ustanove, so bili, kar se mene tiče, izpolnjeni: matura z odliko, ubožnostno izpričevalo se gotovo tudi odlikuje, itd. No, predvčeranjem sem šel gledat na naš (filozofski) dekanat. Na črni deski je bilo zapisano med drugimi tudi moje ime. Začutil sem kakor neko močnejše utripanje srcá; neki glas mi je rekel: „Ustanova bo, za katero si prosil precej po maturi!“ Neko sladko-nemirno čustvo me je napolnilo... Oh srečen, presrečen jaz, ako je podeljena ustanova tudi meni! Štiristo goldinarjev v zlatu! Duša, miruj, ne razburjaj se! Ah, kako krasno, kako brezskrbno se bo živelo! Živel bom samo študijam... nakupil si potrebnih knjig... divno! Štiristo goldinarjev v zlatu! V zlatu! Odkar živim, nisem imel še nobenega zlatega denarja v roki... in sedaj bo cekinov za štiristo forintov!... O, začela se bo záme zlata doba! Aurea prima sata est aetas... Sedaj bomo videli, vi, stari filozofi, vi, stari klasiki, ki veste toliko pripovedovati o ču-

doviti moči zlata, ki je baje tako velika, da odpre vsaka vrata, prekorači vsak zid, omeči vsako srce, preustroji vsak značaj: sedaj bomo videli, če je res!

Take in enake misli, vidite, ljubi oče, so se mi podile po glavi, ko sem stal pred pisarno našega dekanata ter čakal, da potrkam, kajti nekdo je govoril notri, in zato sem čakal. Pri tem mi je prišla — oče, smejajte se! — na misel celo ona povest o mladem Vukasoviću, meni, vseučiliščniku, pa kaj tako otročjega! No, item, prišla mi je v glavo, in res sem se nekoliko pomudil v tej lepi misli: kako bi bilo, ako bi tudi jaz Vam poslal nekaj cekinov kot prvi dar, prvo povračilo od Vašega hvaležnega sina... Hej, kako bi jih gledali, te cesarske cekine!..

V teh lepih mislih mi pade pogled na obešalo, kjer je visel jako čeden klobuk in eleganten svršnik (brez dvoma last onega, ki je govoril notri v pisarni). Z onega klobuka in svršnika se mi je zaletelo oko na moj klobuk in svršnik. Našel sem med njimi velik razloček... Čakaj, siromak, še par trenutkov, pa boš tudi ti imel vse lepo, elegantno, kakor se spodobi sinu muz! — —

V tem trenutku se odpró vrata pisarne. Filozof, ki je imel opraviti pred menoj notri, pride vun, za njim pridem na vrsto jaz. Srce razbija v prsih: sedaj, sedaj se bo odločila tvoja bodočnost, srečna ali pa „pilharska“! V pisarni ni bilo dekana, ampak samo naš tajnik. Ko mu povem, kdo sem in se izkažem z legitimacijo, mi takoj odgovori, da je prišla zame iz kabinetne pisarne (kako je to prijetno zazvenelo!) nazaj prošnja za „zlato ustanovo“ (Goldstipendium) — a (grom in strela! ta nesrečni „— a“! — vse torej izgubljeno!) s pripombo, da je podeljena drugim. Prijazni mož me je še izkušal potolažiti, češ: naj si tega ne jemljem k srcu, ker jih

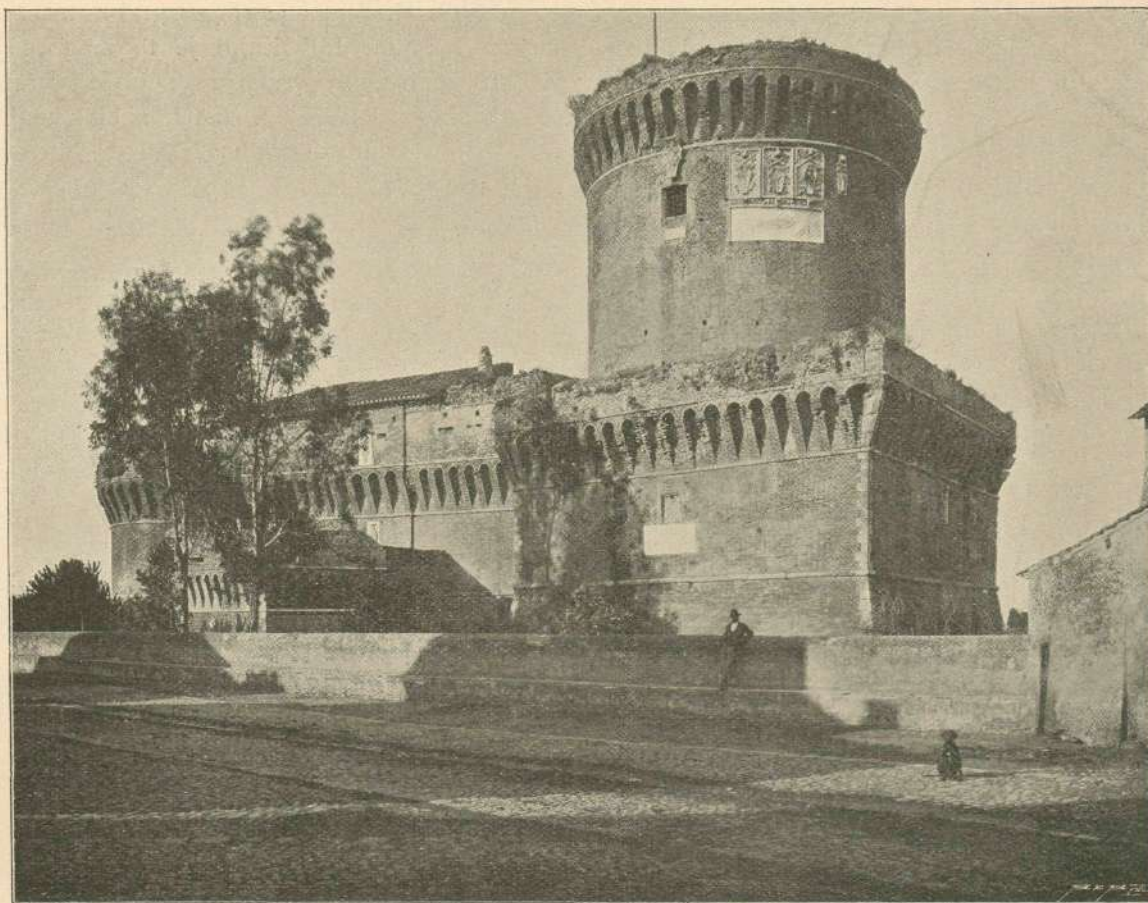
je že mnogo prosilo pred menoj, ki so bili izvrstni dijaki, imeli še lepša izpričevala, a dobili niso nič, ker te ustanove se oddajajo sinovom plemičev, višjih uradnikov itd.

Kako mi je bilo naenkrat pri srcu, Vam, menim, ni treba razkladati! Čutil sem, da sem — berač! . . . Čutil sem, da berač greši, če sploh kaj — upa! greši, če si sploh drzne oči povzdigniti kvišku k mizi, z zla-

Sem videl, da svoj čoln po sapi sreče,
komur sovražna je, zastonj obrača,
kak veter nje nasproti temu vleče,
kogar v zibeli vid'la je berača — — —!

Poparjen in potrtn sem jo pobral na ulico . . .

Komaj stopim na „Ring“, kar mi pride nasproti bivši sošolec, Nemeč Recker. Pozdraviva se, in ko zapazi na meni popar-

Stari grad v Ostiji.

tom obloženi! Res, le trenutek sem upal, a za ta trenutek upanja takoj — kazen, sramota, ponižanje! Od prve šole že pišem prošnje za razne dijaške ustanove, vsako polletje skoraj — a vedno isti odgovor, z železno doslednostjo, vseh osem let na gimnaziji in zdaj na vseučilišču prav tako! Pa saj mora biti tako! Kako bi pa bilo sicer resnično, kar poje veliki Prešeren:

jenost, me vpraša, kaj se mi je pripetilo? Težko je sicer, razkrivati svoje blamaže, vendar mu povem, kako „moj up je šel po vodi“, in kako so se mi baš v tem trenutku podrli zlati gradovi, ki sem jih zidal v oblake. A da ste ga slišali moža, kako mi je začel brati levite! Da nimam nikakršne eneržije, da si nič ne upam, po kaj da sem vendar prišel na Dunaj, če mislim tukaj

javkati in tarnati..., da naj pogledam njega: tudi on je novinec na Dunaju kakor jaz, a vkljub temu že z vsem preskrbljen, ker si je dobil mastno „hofmajstrijo“, kjer ima vse, stanovanje in hrano in še lepo svotico na mesec povrhu, a pouka samo par ur na dan, ves drugi čas je njegov itd... Blagrujem ga in vprašam, kako da se mu je vendar tako hitro posrečilo vse to? „Znati se mora!“ mi odgovori in odkrije tajnost, da je prinesel s seboj iz Ljubljane cel kup priporočilnih pisem od raznih vplivnih oseb v Ljubljani na razne istotako vplivne osebe na Dunaju. In te vplivne osebnosti so mu dobile „hofmajstrijo“.

„A če človek nima nikogar, ki bi mu dal priporočilno pismo?“ vprašam skoraj nevoljno.

„Potem se mora priporočati sam!“ se odreže modri „hofmajster“.

„Kako? povej mi vendar!“ nadaljujem.

„Ti nimaš eneržije, to je vse! Mar ne visé v avli poleg portirja dan za dnevom listki, v katerih se ponujajo vseučilišnikom instrukcije, mesta za domačega učitelja, itd.? Eneržije treba, pa potruditi se je treba!“

Pametne besede! Obljubil sem mu, da hočem porabiti vso eneržijo. Vrnem se torej v avlo k deski s tistimi imenitnimi listki. To so Vam listki, dà, še več, skoraj bi smeli reči: listine! Tu ponuja nekdo stare pandekte, ondi „scripta“ kanoničnega prava, še dalje se priporoča dijakom učitelj borjenja (Fechtmeister) itd.

Kakor nalašč pristopi v istem trenutku vratar, imponantna postava, ter z vso resnobo pritrdi na desko najnovejšo instrukcijo. Ozrem se okrog sebe, če jih ni preveč, ki vidijo isto, kar jaz; avla sicer ni bila polna, a okrog deske se je vendarle gnetlo več „sumljivih eksistenc“, ki so imele najbrže iste namene kot jaz. Eneržija velja! Kaj poreče Recker? Zapomnim si najnovejši naslov: Währing, Cottage št. toliko in toliko, prepisem hitro še nekaj drugih ponudeb, potem pa hajdi energično na ekspedicijo, važnejšo nego je bila Stanley-eva v Afriko. Prehiteti me ne sme nihče! Da dospem prej,

sedem v tramvaj. Z menoj ni nobene „sumljive eksistence“; gotovo bom prvi. Pol ure, in na mestu sem. Lepa nova vila, okrog vrtiček. V obližju same take hišice. To je angleški cottage. Pozvonim. Sluga pride. Povem, po kaj sem prišel. Sluga odide. Pozvoni. Molk. Za nekaj časa se sluga vrne: „Nič ni, ker pred eno uro je bila instrukcija oddana. Treba bi bilo prej priti!“ Kako prej? Ni še vratar dobro pritrdil listka, in že sem dirjal. Sluga je skomizgnil z rameni in zaprl vrata. Idi! Kako je to mogoče? Za kulisami, t. j. v vratarjevi sobi je moral kdo prej, predno je bil listek nabit zunaj, izvedeti za naslov, sicer ne bi mogel biti za celo uro pred menoj. Protekcija povsod! Esoterična in eksoterična naznanila! — Poizkusiti bo treba srečo drugod.

Druga ekspedicija: Am Graben! Energično stopim v vežo. Vratar v livreji me ustavi, češ, kam? Ko mu povem, da sem instruktor, ki ga želi gospôda, se mi nasmehne sladkopomilujoče, ter dostavi: da je bilo pred menoj točno sto takih „instructorjev“, da sem jaz torej že sto in prvi, a da „gospod“ si je dal predstaviti samo prvih dvajset, drugih da ne pusti več pred se...

V tretje rado gre. Jaz nisem šel sicer rad, a šel sem vendar. Opernring! Krasna palača. Stopim v vežo in — ostrmim. Kakih petdeset vseučilišnikov — sami židje! — čaka ondi. Kaj mi pomaga eneržija, če je pa ni in ni službe záme!...

In tako letamo za instrukcijami, ki se pa umikajo pred nami, kakor Tantalus v Hadu voda in sadje... Res, pravi pravcati boj za obstanek! Včasih so bili dijaki s Kranjskega dobrodošli instruktorji, sedaj je šlo vse po vodi. Vzroke navajajo razne. Eni pravijo, da nam je pokvaril sloves oni kranjski vseučilišnik, ki je bil v neki družini najet, da poučuje francoščino, pa je pol leta kot francoščino prodajal — slovenščino... Ker oče in mati nista bila vešča francoščine, tudi nista nič zapazila; a prišla je neka teta, izurjena v francoščini, in prišla je k pouku, in odpirala je oči... in Kranjcu so odprli seveda vrata na stežaj... in odtistihmal bajé

nimamo več kredita . . . Tužna nam majka!
— Drugi zopet ugibajo drugače . . .

Učenosti moje torej noče nihče kupiti; človek bi postal pesimist, a za to je še zmerom čas. Boj za obstanek hočem bojevati brez usmiljenja naprej: aut vinco aut — vincor. . .!

Tudi s Knafijem za sedaj še ni nič. Bil sem pri oskrbništvu teh ustanov in izvedel, da tu vlada načelo: starejši po študijah imajo prednost. Ko bi človek mogel postati „starejši“ kar čez noč! Tako je: v svetovnem mestu sem, v središču cesarstva, in vendar mi je svet — „zaplankan“. Vse dunajske ulice bi jaz prekrstil v „Plankengasse“ Nr. 1, 2, itd. Naj se še tako zaletavam v te „planke“, ne upognejo se; udarce čuti le moja glava!

Toda povsod vendar ni tako visokih „plank“! Na vseučilišču so mi jih znižali za polovico — mislim namreč to, da so mi znižali kolegnino za polovico. Novincem so vsem napravili tako, vsaj kar jih jaz poznam. Pravijo, da po vseučiliščih nekaterih drugih držav sploh ni teh čudnih „plank“, te kolegine, ki siromašnemu dijaku skoraj kar onemogoči poslušanje vseh predavanj, kar bi si jih želel. No, morda sčasoma tudi pri nas odpravijo to „cokljo“!

Sedaj sem vpisal ravno trideset ur na teden; za polovico preveč, kakor pravijo starejši tovariši! A kako sem se mogel brzdati, ko so pa tako neizrečeno zanimiva predavanja v tem tečaju!

Pri prof. dr. Vatroslavu Jagiću sem vpisal kar vsa predavanja, kolikor jih je naznanil, t. j. osem ur na teden. Kako je pri teh predavanjih divno, Vam ne bom razkladal. Pomislite le, kako krasno je že to, da smo tukaj v eni dvorani zbrani zastopniki vseh slovanskih plemen. Poleg Rusa Vam sedi Slovenec, poleg Čeha Bolgar, sredi Hrvata in Srba pa vleče na uho učiteljeve besede Poljak. Kar smo ubogi abiturijentje sanjali, sedaj je — resnica! In gospod profesor stoji tudi na višku slovanske jezikoslovne vede. Koliko se naučim pri vsakem predavanju! „Slovanske starožitnosti“ imamo po štiri ure na teden. Sedaj v prvih urah zasledujemo poročila najstarejših pisateljev o Slovanih, nato pa

pridejo na vrsto njih verske, državne, družabne in vojstvene starine. Ko predelamo vso to ogromno tvarino, upam, bom lahko z uspehom in s pravim razumom čital Šafařikovo nesmrtno delo: „Slovanské starožitnosti.“ — Dve uri na teden nam predava gospod profesor zgodovinsko sintakso srbsko-hrvaškega jezika, in dve uri čitamo v slovanskem seminaru srbske narodne pesmi s posebnim ozirom na sintakso. V seminaru so Vam kaj prijetne ure! Koliko sem na gimnaziji čital srbskih pesmi, koliko sem se jih bil naučil na pamet; a sedaj, ko jih čitamo skupaj, pod vodstvom takega strokovnjaka, — kako vse drugače zveni ta bratski jezik na uho! Sedaj šele umevam razloček mej naglasi, zdaj šele znam prav izgovoriti „Kraljevića Mārka“, sedaj stoprv čutim, kako melodiozen je hrvaško-srbski jezik. Med vsemi profesorji, kar jih hodim poslušati, predava profesor dr. V. Jagić najjognejše, najživahnejše. Le eno obžalujem v njegovih predavanjih: to, da se mora posluževati nemščine . . . Slovani se ne moremo razumeti drugače, nego s pomočjo nemščine! Meni se to zdi nekaj tako sramotnega za Slovane, da obupavam o naši bodočnosti . . . Pa seveda — Dunaj je nemško vseučilišče!

Vse drugače se imamo pri predavanjih o „grški slovnici“. Z olimpijskim mirom nam razlaga gospod profesor sedaj v prvih urah razvoj grških — črk! V enem tednu smo prišli do črke ž. A ne čudite se temu; zakaj pomislite, da smo pri črki α razmotrivali vse brezštevilne oblike, v katerih se ta črka nahaja na raznih kamenih, ki so jih našli v Tesaliji, Beociji, Fociji, v Delfih, v Atenah, v Peloponesu, na otokih Kreti, Naksu, Paru, Lemnu itd. itd. In to je baš vseučiliška omika. Navadni lajik, recimo kak tretje- ali četrtošolec na gimnaziji, čita n. pr. besedo Ἀβδερίτης — pa si pri tem ne misli nič drugega nego prebivalca starega mesta Abdere in kvečjemu morda še tudi to, da pomeni „abderit“ obenem omejenega, zabitega človeka. Toda ko čita na s eden to besedo — koliko duševnih predstav se porodi v glavi

že pri črki α ! Tu mi pridejo na misel vsi brezštevilni kameniti napisi z vseh brezštevilnih grških otokov z vsemi brezštevilnimi inačicami te prve črke alfabeta . . . . Kako neroden je bil še prvi alfa, tisti, ki se je rodil neposredno iz feniškega! Koliko bridkih „metamorfoz“ je moral napraviti siromak, predno se je toliko olikal in izobrazil, da je postal iz njega elegantni atiški alfa! . . . Iste raznolike predstave mi provzročajo zopet črkica β , ki je v nekaterih ozirih še „interesantnejša“, ker so se godile ž njo na poti iz Fenicije v Grčijo še večje izpremembe nego z alfo . . . In ta nebroj misli se mi rodi v glavi pri vsaki črki. Ali se je potem čuditi, da človek pri tem res pozabi celó na — pomen besede same . . .? „Vor lauter Bäumen sieht man den Wald nicht“ — ta nemški pregovor hrani v sebi globoko dušeslovno istino. V enem mesecu, upam, bomo gotovi z grškim alfabetom; potem se pa povrnemo zopet k ljubeznivemu α , da ga bomo študirali ne kot črko, ampak kot samoglasnik, v kolikor se ujema s samoglasniki drugih arijoevropskih jezikov . . . O deklinaciji, konjugaciji, sintaksi v tej „grški slovnici“ ne bo ne duha ne sluha. Tako vsaj pravijo starejši tovariši, ki so vse to že poslušali. Jaz mislim, da bote dobili sčasoma vendar nekakšen „rešpekt“ pred mojo učenostjo.

Nekaj čisto novega zame je pa — sanskrit. Jezik, čigar divni zvoki so odmevali v tretjem tisočletju pr. K. ob bregovih svetih rek Ganga in Bramaputra, (to je tisti Bramaputra, ki o njem pravi neka gimnazijska pesem, da „lačne krokodile futra“!); jezik, ki so v njem pisane svete „Vede“, ena najstarejših listin človeškega rodu; jezik, ki sta v njem spevana velika svetovna epa Mahābhārata in Ramājāna; jezik, ki je v njem (ali vsaj njemu sorodnem narečju) spisana divna Kalidāsova drama Sakuntala — ta jezik, do sedaj zapečaten zame s sedmimi pečati, mi je sedaj odprt, vsak dan prihajam globlje v njegov častitljivi hram. Pisati že znam sanskritski. To so Vam čudne črke, kar 45 jih je; če pa štejemo „ligature“, t. j. zveze dveh ali več soglasnikov v eno obliko, pa 202! Gospod

profesor Bühler, ki je bil sam več let v Indiji učitelj sanskritščine, nam je prinesel tudi posebno pisalno orodje, t. j. trstiko, rastočo ob „svetem“ Gangu; s to pišemo. Pa tudi slovnice že znamo nekoliko. Glagol vad-ā-mi n. pr. (naš ved-eti, po-ved-ati) že imenitno gre po vseh osebah ednine, dvojine in množine, v sedanjiku seveda, in to le v indikativu, ki se imenuje sanskritski: „para-smajpada“. (Jurist Drzen seveda, ki stanuje z menoj in je slučajno ujel to besedo, je takoj trdil, da je nje slovenska sorodnica: „pri-smoda“ . . .! Tem ljudem sploh ni nič svetega!) Tu pri sanskritu se mi šele prav oči odpirajo; na gimnaziji smo včasih kar strmeli, ko se nam gg. profesorji pri grščini, latinščini, nemščini in tudi slovenščini navajali oblike iz sanskrita, strmeli smo in ugibali, odkod ta strahovita učenost? In sedaj sem zasledil — vir. Dà, kakor bister vir, kakor studenec Hipokrene se mi zdi vseučilišče, ki razpošilja svojo krepilno vodo po vseh deželah . . . In jaz sem tudi tako srečen, da sedim ob izviru studentca in pijem . . . pijem . . . prav kakor poje Schiller:

An der Quelle sass der Knabe . . .

Pri vseh filoloških predavanjih seveda ni zabavno, a najhujše brez dvoma je pri „rimski slovstveni zgodovini“. Gospod profesor si je izbral tako nesrečno uro (od 12 do 1), ko je človek že ves izmučen in — lačen, lačen! In pri tem suhoparno! Že par ur nam razklada „carmen saliorum“ in pa „carmen fratrum arvalium“, starine, ki jih še Cicero ni umel več. Ampak to je ravno prednost klasiških filologov, kakor trdi baje nekje Th. Mommsen: da sedaj bolj znamo latinski in bolje poznamo rimsko zgodovino, dà, celo Ciceronovo dobo, nego jo je poznal Cicero sam! Zato tudi po vsej pravici kličemo vsem svojim obrekovavcem: Favete linguis! Jezik za zobmi! — A dolgčas je vkljub vsemu pri tem predavanju. Hvala Bogu, da pride točno ob tri četrti na eno uro vsak dan mimo vseučilišča vojaška godba „mit klingendem Spiel“, ki spremlja oddelek vojakov, da stražijo 24 ur, od ene popoldne do iste ure drugega dne v cesarskem dvoru. Ta nas

vsaj nekoliko pobudi in poživi, nas, sinove boginje Atene, ki s praznim tistim, čemur se po grški pravi *στόμαχος*, študiramo „*carmen fratrum arvalium*“ . . .

Končno, dragi oče, Vam moram zaupati še to — nikar se ne ustrašite — da sem se na Dunaju že grozno pohujšal. Začel sem prebirati — prepovedane knjige. Kako so nas na gimnaziji svarili pred Freundom! Slikali so nam ga kot pravo pogubo, naravnost kot grob za dijaka. — In v svetem strahu — ker sem bil pozabil tisti dobri rek: *non iurare in verba magistri!* — sem revež verjel in se skrbno ogibal Freunda in njegovih prevodov. A moj prijatelj Ivan Ivančič, ki je morda najboljši filolog na vseučilišču, mi je dal ta-le svet: „Fant, bodi pameten, pa začni pridno čitati klasike; pri izpitu g'edajo največ na to, da je kandidat mnoge bral. Čitaj pa s Freundom!“ In tako sem dobil v knjižnici „Slovenije“ cel kup starih Freundov, in sedaj čitam kar od konca, začeni s Cezarjem „*de bello Gallico*“. Pričel sem z drugo knjigo. V eni uri prečitam 10 — 15 poglavij, sčasoma pa jih bodem gotovo še več. In kako se to prijetno čita s Freundom! To gre izpod rok, kakor bi lešnike trl. In česar sam ne bi zapazil gledé sloga, slovnice itd., na to me opozori Freund. — Sedaj šele vidim, kako krasno piše Cezar, sedaj umevam namen, ki ga je imel pri opisovanju svojih „Spominov“. V četrti šoli je, po mojih mislih, dijak še premalo zrel, da bi umeval tendenco pisate-

ljevo; zato je škoda, da ga dobi tedaj v roke. A še nekaj spoznavam sedaj: da je moral biti namreč W. Freund, ki je komentiral vse grške in latinske klasike, vkolikor se čitajo na gimnaziji, naravnost ženialen človek. S kakšno lahkoto in sigurnostjo razloži najtežja mesta; koliko vé; kako vidi vse finoče sloga — to je občudovanja vredno. In profesorji ga preganjajo! To je naravnost herostratsko početje! Sedaj obžalujem, zakaj ga nisem v gimnaziji rabil. Ako bi ga bil vzel v roke potem, ko sem z veliko težavo prepariral samostojno dotično poglavje, bi se bil ognil marsikakšni veliki zmoti v umevanju mest, in prevajanje bi bilo šlo v toli glaje, elegantneje. Najprej samostojno, s slovarjem, potem ženialnega Freunda v roko — to bi bilo pravo! In tako vidim sedaj, da moram izbiti iz glave marsikak predsodek, ki sem ga prinesel z gimnazije. Če je predsodek zoper Freunda najnevarnejši, je pa še — nerešeno vprašanje. Sicer pa bom sedaj še bolj priporočal vsakemu: „*Non, non iurare in verba magistri!*“

Tako, dragi oče, vsaj nekoliko vidite, kako se nam godi v tem velikanskem hramu modric. „Brešna“, ki ste mi ga dali na pot, je še za dober mesec; kaj potem, vprašuje s skrbjo

vse domače pozdravlja

Vaš

Ivan.

Srcé — knjiga.

V srcá sem našega prodril globino,
v nji tajnih črk zasledil sem skrivnost.
Ko me v slovó vzljubíla je mladost,
v srcá sem našega prodril globino
in skritih slóv razrešujoč modrost
skelečo v prsih čutil bolečino . . .
V srcá sem našega prodril globíno,
v nji tajnih črk zasledil sem skrivnost.

Srcé je naše, bratje — božja knjiga,
v njo Stvarnik je zapisal zákon svoj —
Kakó strmél le-tù je pògled moj!
Srcé je naše, bratje — božja knjiga,
iz srca človek brísati se boj,
kar od Bogá je, da nas k Bogu dviga! . . .
Srcé je naše, bratje — božja knjiga, -
v njo Stvarnik je zapisal zákon svoj.

M-1.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Osaben*

(Dalje.)

XI.

Na osrednjem pokopališču. — Vstajenja ni? — Ob grobu Kopitarjevem in Kollárjevem.

Na Dunaju, vseh vernih duš dan 188..

Dragi prijatelj!

Strašen dan je danes. Ne vem, ali visé od rane zore megle nad mestom, ali so temnosivi oblaki, vsekako pa je dan pust, dolgočasen... Ne vem se kam dejati... Saj so mi pa tudi vtiski današnjega dneva omračili za nekaj časa dušo! Nesrečni Bednič, ki sem Ti o njem pisal zadnjič, kako nevarno je bolan in da kot izvrsten medicinec vé, da je njegova bolezen neozdravljiva, vsaka operacija spojena s smrtjo: ta Bednič je prednočnim — umrl. Ne morem ti povedati, kakó me je pretresla, razžalostila ta smrt! Par nedelj samo sem bil v njegovi družbi v kavarni „Café International“, a začel sem ga spoštovati, rad imeti precej s prvim trenutkom. Zdel se mi je — in to je v resnici tudi bil — junak! Pred očmi smrt, in to brzo bližajočo se smrt, in vendar se ni zapiral domá v sobo, ni vzdihoval in tožil svojih bolečin, ne! — prihajal je v družbo, kakor drugi, zdravi tovariši, bil vedrega lica, vedno dobre volje, dà, še celo s pravim ognjem se je udeleževal preprirov o znanstvenih stvareh. Res, pravi medicinec, Eskulapovec, na katerega bi smel Eskulap biti ponosen! Junak je bil, kakršnih je, po mojih mislih, malo med nami. O Andreju Hoferju so nam včasih pravili, da je sam komandiral vojake, ki so ga imeli ustreliti... Gotovo izredna duševna moč! A le malo manj junaško se mi zdi to, da je rajni Bednič sam napravil natančen načrt, po katerem naj ga

operirajo — za smrt. Celovjékъ onъ bylъ! bi rekel Rus. Dočim mnogi, ki so morda le malo bolni, napolnjujejo vso svojo okolico, rekel bi, vse ozračje s tožbami in vzdihmi — je Bednič molčal! Dočim mnogi, ki imajo neozdravljivo bolezen, obupajo in si s samoumorom končajo življenje — je Bednič vztrajal, kakor vojak na bojnem polju — do konca. Škoda je bilo tega mladega, nadebnega življenja! Marsikdo bi stiskal pesti proti nebu v črnem obupu, rajnik pa ni godrnjal nikdar zoper previdnost božjo; nasprotno, smrtno bolan je — kakor sem Ti že omenil v pismu — pobijal darwinistiške nauke, dokazoval resnico, da biva Bog, in te svoje dokaze dokončal, veš, kako? Nazadnje, pred operacijo, se je res dal, kakor je vedno pravil, pri polni zavesti prevideti s svetimi zakramenti. Meni se zdi rajnik, če ga primerjam z drugimi — kakor nekak velikan po svojem izredno samostojnem značaju. Skoraj bi veljalo gledé njega: *Mirare et tace!*

Toda meniš-li, da je vest o njegovi smrti napravila kakšen vtisk na našo dunajsko kolonijo? Vsaj po zunanje nikakega. Včeraj je rajnik ležal v mrtvašnici na Alzerici v občni bolnišnici, v „Café Internationalu“ pa dim, tarok, biljard, vse, kakor po navadi.

Danes ob dveh popoldne so odpeljali truplo Bedničevo z drugimi mrtveci vred iz občne bolnišnice na osrednje pokopališče.

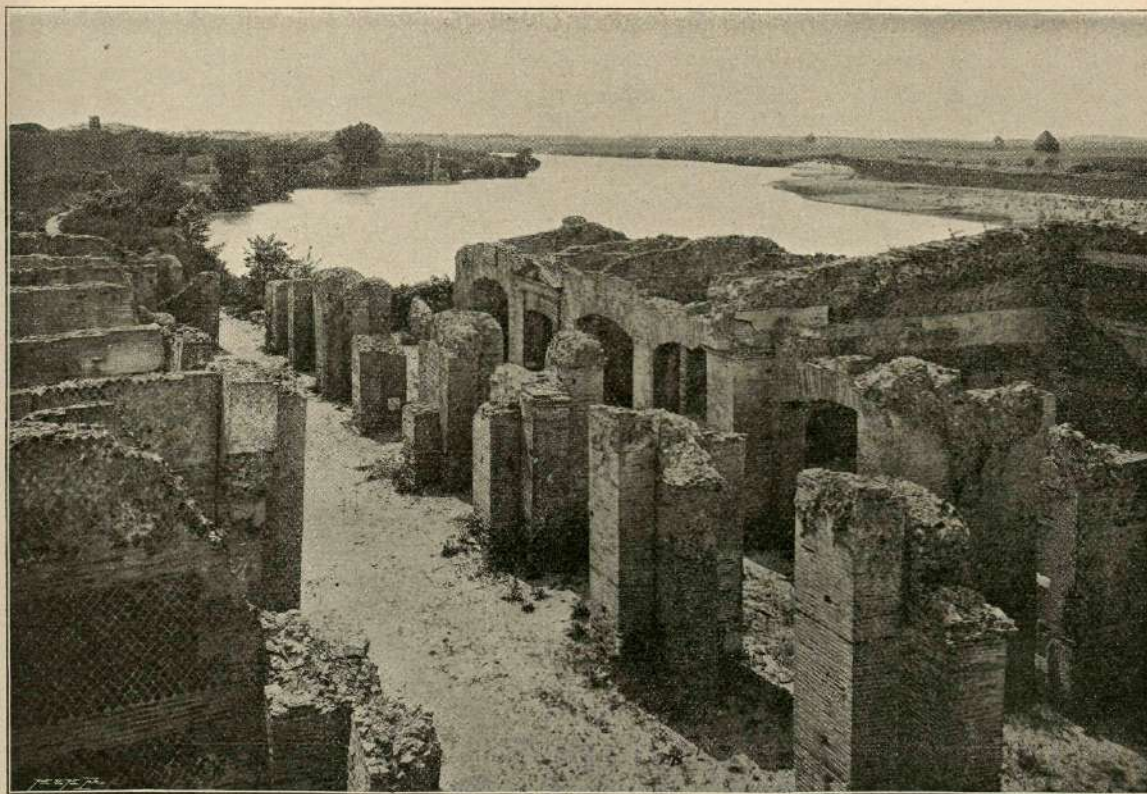
Kar nas je Slovencev hotelo rajniku izkazati zadnjo čast, smo sedli že ob eni v tramvaj, ki nas je pripeljal po Rennwegu skozi Marksovo linijo do pustega, dolgočasnega Simmeringa. In tukaj mi ena stvar ne ugaja. Ako hočeš dospeti do osrednjega pokopališča (Central-Friedhof), moraš mimo osrednjega živinskega trga (Central-Viehmarkt). V nazivu je namreč taka podobnost, in meni vsaj se zdi, kakor da so tisti, ki so

sestavili načrt za živinski trg in pokopališče, hoteli izreči že s temi zunanji okolnostimi svoje materialistiško načelo, po katerem jim človek ni več ko živina. Vsekako je nasprotje med skoraj veličastno zidavo osrednjega živinišča na levi strani ceste in velikanskim obsegom osrednjega pokopališča na desni strani Simmeringa očitno, neprijetno, skoraj razžaljivo . . . Ali pa sem samo jaz takó rahločuten?

Nazaj gredé opomnim, vsled tožnega vtiska, ki ga je napravilo name osrednje pokopališče, matematiku Dobravcu ml., češ, kakó čudno bo na tem pokopališču sodnji dan, ko bodo mrtvi vstajali iz grobov, kakšna zmešnjava bo, ko jih kar po 10 — 20 sedaj trohni v enem grobu. Priznam, da je bila moja opazka naivna, a zato sem jo tudi izkupil.

„Kaj? Ti si še takó naiven, da veruješ v vstajenje mrtvih?“ odvrne mi Dobravec ml.

Izkopine v stari Ostiji: Glavna cesta.

Proti trem pripeljejo truplo; pokopališki duhovnik je blagoslovi, potem pa so je položili v velik, skupen grob, kjer je bilo že nekaj rakev. Kadar je tak grob poln, ga zasujejo. Kakor na bojnem polju! Poslovimo se od dobrega Bedniča brez petja, brez govora, molčé . . . Ah, bridko je, ležati v tuji zemlji! Nikakršno znamenje na grobu ne bo pripovedovalo, da tu leži nadepoln slovenski dijak, umrli v cvetu let . . .

z neko sveto jezo. „Mar ne veš, da je to matematiški nemogoče?“

„Kako to?“ vprašujem.

„Ker zemlja nima toliko snovi, da bi rekonstruirala vsa človeška telesa, kar jih je kdaj bilo, kar jih je in kar jih bo.“

Pred matematiko imam, to veš, že od nekdaj neko hlapčevsko spoštovanje, in takó si nisem drznil nič odgovoriti. Sklicavati se na vseomčnost božjo? Da se mi

bodo rogali? Kdo pa še veruje v Bogá? ... Kakor vidiš, ne priznavamo nobene krščanske dogme več, nič... nihilizem... Začutil sem zopet, da sem samó gruda, nič drugega, in da razpadem v grudo..., in težki so bili moji koraki...

Mimogredé sva stopila z Zoranom, medicincem, ki je bil tudi pri pogrebu, na pokopališče sv. Marksa. Pokopališče je opuščeno, in se ne pokopavajo več mrličí na njem. Pri vratarju poizveva za vrsto in številko dveh, za Slovenca in Slovana znamenitih grobov: Jerneja Kopitarja in Jana Kollárja, pesnika slovanske vzajemnosti. Neka čudna groza me je stresla, ko sem stal ob grobu slavnega Kopitarja. Koliko sem čital o njem, kakó občudoval njegovo ogromno učenost — in v tem tihem grobu torej si našel svoj poslednji kót, ti, velikan učenosti? In tvoj bistri duh, tvoj veleum, ni nič ko prah?! Cemu si vendar takó hrepenel po nesmrtnosti?!...

Kdo zna
noč temno razjasnit', ki tare duhá?

Tako tavamo v dvomih, in skozi temno-sive oblake ne prodrè noben žarek upanja... Vse pusto, prazno, brezupno!

Zdravstvuj, prijatelj!

Tvoj

Ivan.

XII.

»Ivan, Ivan, ti moj ôtrok zlati —
odgovôri...!«

B..... 10. listopada 188..

Ljubi sin!

Tvoja mati in jaz z velikim sočutjem zasledujeva Tvoje prve korake po dunajskem mestu. Oba z materjo sva Ti hvaležna za pisma, ki nama jih pišeš od časa do časa. Ti niti ne slutiš, koliko veselja nama napraviš z njimi. Mati mladega Tobije menda ni hodila gledat s takim hrepenenjem na griček

za selom, kdaj se vrne sin z daljnega potovanja, nego hodi gledat Tvoja mati na prag, če jo bo poštni sel, stari Miha — ki, mimogredé omenjeno, še vedno točno vzdržuje zvezo naše vasi z ostalim svetom — zavil tudi k nam? In potem, ko jej preberem pismo od besede do besede, mati še ni zadovoljna; prebrati ga mora še sama, bogve kolikokrat! In namočiti ga mora — sam ne vem, kaj ji je? — s solzami... Povedati Ti namreč moram, da, odkar si odšel na Dunaj, mati skoraj neprenehoma joka. Tvoje pismo jo nekoliko potolaži, a le za prav malo časa. Vedno namreč vzdihuje, da tistega, kar bi ona rada izvedela iz pisma, tistega, pravi, ni nikoli nič notri, ampak samo druge, učene reči... Da Ti povem kar naravnost in brez ovinkov: mati bi rada vedela, kakó je s Tvojim verskim življenjem zdaj, ko si takó daleč strani od nas? Znano ji je dobro, kakó se je že marsikateri slovenski dijak žalostno pogreznil v velikem mestu ter izgubil vse, vero in poštenje — in ta strah, da si tudi Ti v takih nevarnostih, ji ne dá pokoja. „Bog zná, ali naš Ivan še moli zjutraj in zvečer, kakor včasih, kakor še zadnjič, ko je bil doma? ... Bog zna, če hodi ob nedeljah v cerkev tam v tistem velikem mestu, kjer je toliko zapeljivcev? ...“ To so vprašanja, ki jih ponavlja mati skoraj neprenehoma. In to Ti rečem, Ivan, ne, kakor bi Ti hotel kaj očitati — saj v tem oziru Ti dosedaj ne morem nič — ampak da spoznaš še bolj čuteče srce svoje matere: ako bi ona le slutila, da s Teboj ni vse v redu gledé Tvojega verskega življenja, ako bi ona le od daleč slutila, da zanemarjaš cerkev, da si v nevarnosti, izgubiti vero: šla bi, kakor ona Krilanova „stara mati“ tam z ruske Ukrajine, ki se je vzdignila na jug, na Balkan, iskat svojega Ivana, ki je bil odšel na vojsko za belega carja — šla bi in Te iskala, iskala in klicala takó dolgo da bi Te našla in bi dobila od Tebe odgovor, da nisi — mrtev, dušno mrtev... Zato pa, Ivan, potolaži mater, povej ji, da je njen strah prazen, odgovôri ji, kar ona želi izvedeti od Tebe. Upam, da se bo Tvoj odgovor glasil ugodno.

Včasih si mi vse zaupal; nadejam se, da večja razdalja in višje študije ne bodo razdrle tega lepega, srečnega razmerja.

Pozdravljamo Te iz ljube domovine vsi! Težje, nego kdaj poprej, pričakujeva odgovora Tvoja skrbna mati in

Tvoj
oče.

XIII.

Ob 12. uri pri oo. piaristih. — Na praznik sv. Leopolda v dvorni kapelici. — Abraham a Santa Clara. — Prvikrat videl cesarja! — Zadnji opomin.

Na Dunaju, dné 15. listopada 188..

Ljubi oče!

Vaše zadnje pismo se glasi nekako takó, kakor tisti klic velikega duhovna: „Povej nam, ali si...“ Kratko in slovesno me vprašujete, kratkega in slovesnega odgovora pričakujete. In tega Vam hočem dati, kratko in slovesno! Še prej pa besedo v pojasnilo! Nisem Vam doslej o teh stvareh, ki se tičejo mojega verskega življenja, nalašč nič pisal, in sicer zato ne, ker se mi zdé — da takó rečem — predelikatne, prenežne, da bi jih obešal na veliki zvon. Saj pravi Sv. Pismo: „Kadar moliš, ne nastavlaj se na ogle hiš, da bi te videli ljudje in hvalili, temuč zapri se v svojo izbico in ondi môli...“ S tem pa nočem Vam ali materi očitati tega, da želita izvedeti od mene, kako je z mojim verskim življenjem, ampak, kakor rečeno, le opravičiti sem se hotel, zakaj sem molčal o teh stvareh.

In sedaj odgovor! Več ko poldrugi mesec sem že tukaj, ne veže me nobena šolska zapoved, a vendar lahko rečem z mirno vestjo, da nisem ne ene nedelje, ne enega praznika opustil sv. maše. Da, storil sem še več, nego Vi tam doli na Kranjskem: še celó danes sem bil pri sv. maši in pri pridigi, ko imate Vi na Kranjskem prav navaden delavnik.

Mi na Dunaju in vsem Nižjeavstrijskem imamo namreč velik praznik, sv. Leopolda. Torej glejte! Še malo sram Vas mora biti pred menoj, ali ne? Res je sicer mnogo gnilega v velikih mestih in tudi med vseučiliščniki, a vse pa tudi ni slabo. Še jih je nekaj, ki hodijo ob nedeljah v cerkev, tudi slovenskih vseučiliščnikov. To je res, da so redki, a norčuje se pa zaraditega nihče ne iz tistih, ki izpolnujejo verske dolžnosti. Saj se pa človek tudi popolnoma izgubi tukaj. Kdo se briga zame, če sem v cerkvi ali ne? Vendar o tem se pa moram obtožiti, da grem navadno k zadnji sv. maši, kar jih je sploh dobiti, in to je pri oo. piaristih v 8. okraju. Ondi se prične zadnja ravno opoldne. Navadno ob nedeljah zjutraj poležimo, potem treba iti malo v kavarno, potem na univerzo gledat, če je kaj pisma, takó da je kmalu enajst, poldvanajstih. In takrat se spomnim, da je v Ljubljani v Šenklavžu zadnja maša ob poldvanajstih, in vest mi začne vpiti: „K maši, k maši!“ in vpije v meni tako dolgo, da me ob dvanajstih res prižene k piaristom. Skoraj vsako nedeljo vidim ondi še par drugih slovenskih dijakov, takó n. pr. dva medicince, K. in Š., ki sta že v zadnjem letu študij in ne zahajata čisto nič v naše družbe, a v cerkev prideta. — No, in ravno danes sem bil pa v cesarski dvorni kapelici pri maši. Priznam, da me je gnala bolj radovednost, nego pobožnost, in da nisem molil menda prav nič. Kakó tudi? Prvič je bila danes zaradi velikega praznika velikanska gneča v kapelici — precejšnji del seveda židov — drugič pa prava pravcata gledališka godba na koru in to krasno petje! Židje kar ves čas obračajo hrbet oltarju in zijajo — oprostite izraz — na kor. Zaradi godbe drevi vse noter, ker baje igrajo in pojó na koru sami umetniki. In danes, deželni patron, je bilo še posebno vse slovesno. Dvorni žandarmi so imeli velikanski trud, ko so branili vhod v kapelico. Meni je bila sreča mila, da so me spustili noter. Pridiga mi je prav ugajala. Govornik je opisoval zasluge sv. Leopolda za Boga in bližnjega. Kar nekam dobro mi je délo, da sem poslušal pridigo v oni

kapelici, kjer je pred sto leti pridigal slavni P. Abraham a Santa Clara... Sv. mašo pa je služil — takó so žužnali židje — sam papežev nuncij z obilnim spremstvom. A ti židje, ta nesramnost brez konca in kraja! To so delali kakor tisti kupčevavci in prodajavci in menjavci v jeruzalemskem templju...

Ker je kapelica cesarska, mislite si gotovo, da sem videl danes tudi cesarja pri sv. maši. Res, napenjal sem „sklen svojega oka“, toda cesarja pa le nisem videl. Ko sem natihem vprašal soseda, nekega Nemca, je-li tudi cesar navzoč, mi je namignil, da je, a gori v zasebnem oratoriju nad zakristijo. Sploh sem že toliko časa v prestolnem mestu, a cesarja sem videl šele enkrat, in še to prav oddaleč. Oni dan sem se bil namreč pomešal med dunajske „pilharje“ (v Ljubljani bi rekli „barab'ce“), ki so spremeljali opoldansko godbo in z njo marširajočo cesarsko stražo. In tedaj, ko je godba igrala na dvorišču pod cesarjevimi okni, se mi je zdelo, da se je prikazal tudi cesar sam pri oknu in pogledal doli po množici. A to je bilo le za trenutek! No, upam, da ga bom že še videl, zlasti, če naredim svoje izpite „sub auspiciis imperatoris“. In nato resno mislim...

Takó se torej nadejam, da bodo mati po teh mojih pojasnilih popolnoma potolaženi. Če pa hočejo, da se pohvalim še bolj, pa še dostavim, da tudi zjutraj ne pozabim nikdar vsaj križ narediti, zvečer pa takisto, včasih pa še kakšen očenaš zmolim.

Vam pa, dragi oče, zaupno povem, da Vaš zadnji opomin, ki ste mi ga dali na pot z besedami: „Sin, bodi sramežljiv!“ — ni šel pri enem ušesu noter, pri drugem pa vun, ampak ravnam se po njem, in vest mi dosedaj ničesar ne očita. Trdno voljo imam, ta Vaš opomin, izražen tako kratko, izpolnjevati ves čas svojega akademiškega življenja. Kakó pa o takih „načelih“ sodi družba, v kateri se gibljem, o tem pa rajši ustmeno, kadar pridem domov.

Zaupajte torej Vi z materjo vred

Svojemu

Ivanu.

XIV.

Kritičen dan. — »Epicuri de grege porcus.« — Tableau!

Dunaj, dne 16. listopada 188..

Dragi prijatelj!

Včeraj je bil zame kritičen dan prve vrste. Igral sem vlogo ministra za notranje stvari, ki mora odgovarjati na najtežje interpelacije. Odgovarjal sem na interpelacijo, najkočljivejšo, ki si jo moreš misliti, stavljen od stranke, kateri se mora odgovoriti. Oče, mati sta v skrbeh za sina, kakšno je v brezverskem mestu njega „des Lebens ernstes Führen“ itd. Kakó odgovoriti? Spoznal sem naenkrat, da tiči v meni velik diplomatiški talent, in da bi jo utegnil pririniti še do — ministra. Pomisli le: povedal sem jima v pismu vse, in — nič, vse, kar ju bo tolažilo, a nič, kar bi ju žalostilo. Če hodim ob nedeljah v cerkev? Seveda hodim, pa bom tudi hodil, in naj bi bilo tudi le materi na ljubo.

So hab' ich's gehalten von Jugend auf...

To me še čisto nič ne ovira, da svobodno iščem resnico. Zakaj ne bi primerjal obeh svetovnih naziranj, verskega in brezverskega?...

Očeta sevé skrbi, da se ne bi zakadil v vrtinec življenja, v peneče valove uživanja. Z mirno vestjo sem ga potolažil: zakaj toliko pa že spoštujem človeško dostojanstvo, da se ne bom vdal uživanju kakor žival. Vem, da nisem svetnik in tudi ne bom nikoli; da, kakor lahko iz vsega izprevidiš, vedno manj živi v meni vere v onostransko življenje — saj mi jo izpodbija vse, kar nosi količkaj učeno ime — toda za nizkotno pohotnost, upam, me ne bodo pridobili nikdar! Očetu o tej stvari nisem hotel pisati, a Tebi naj potožim, kar me najbolj boli in peče ves čas, kar sem tukaj, in to je: ostudno, nesramno govorjenje naših slovenskih dijakov tukaj gori. Kar zavzel sem se prve dni, ko sem začel zahajati v slovensko družbo. Pri kosilu, pri večerji, v kavarni in v „prita-

neju“, pri pivu in pri vodi, povsod sama Venera, in nič ko Venera. Kakó sem tega že sit, Ti ne morem povedati. V resnici, človeku se že jed gabi, ko mora baš tedaj poslušati največje umazanosti . . . Res, da se nekateri bolj „ustijo“, a da je tudi sicer z nrvnostjo žalostna, to pričajo strašni slučaji. Komaj smo pokopali idealno-blagega Bedničá, že je smrt pokosila drugega mladega moža, nadarjenega vseučiliščenika, ki je bil na gimnaziji vse-skozi prvi. Danes so ga odnesli v mrtvašnico. Postal je žrtva svojih strasti. Zadnji čas se ga je vse ogibalo, nihče ni hotel sesti na mesto, kjer je on sedel, nihče piti iz kozarca, iz katerega je ravno on pil, sploh — popolnoma so ga izključili iz družbe . . . In takó je umrl zapuščen, v najlepših letih, ko bi bil s svojo darovitostjo lahko toliko koristil! Ubogi stariši, ko izvedó to novico! Pravijo, da so zeló siromašni, živé pa tam nekje na Gorenjskem v hribih.

Ljudje mislijo, da tukaj, daleč od domovine, ne veljajo zanje nikakršni nrvni zakoni, zakoni navadne pameti, navadne dostojnosti. In ker menijo, da jih nihče ne razume, delajo svoje ostudne opazke tudi v družbi olikanih ljudi. Da Ti navedem le

en slučaj, kakó mi slovenski dijaki tukaj zastopamo čast svojega naroda: Mediciniec K., jurist P. in jaz sedimo v tramvaju ter se peljemo po Alzerici. Med potjo vstopi eleganten gospod z mlado deklico, najbrže — oče in hčérka. Gospodična je bila res kakor pomladni cvet. A moja tovariša se pri tej priči spomnita najpriljubljenjšega predmeta — ter začneta delati opazke, ki se slišijo po dunajskih „čeherlih“. Ko vidim, da deklico obliva rdečica, sunem tovariša K., naj bo vendar pameten, morda pa dekletce vé, kaj govorita. A onadva naprej in naprej, vedno huje . . . Ko voz obstane vdrugič, in sprevodnik pozvoni, vstane neznani gospod, prime deklico pod pazduho, se obrne proti mojima tovarišema, pravi slovenski: „Z Bogom, sv. . . je!“ ter urno odide. Tableau! . . . Zadeto!

Potem se pa čudiš, če dobivam „življenja gnus“. Ne, „Epicuri de grege porcus“ ne maram postati! . . . A v kateri filozofiji najdem mir, srečo? Zastonj jo iščem. Po „Ringu“ letam včasih kot divji in mislim, mislim o nekdanji sreči . . . Blagor Tebi!

Ves

Tvoj

Ivan.

Ko mine zime sneg in mraz . . .

„Ko mine zime sneg in mraz,
in vrne se pomlad,
tedaj vresniči za vselèj
nebroj se mojih nad . . .“

Že skrinja polna je blaga,
in šiva stroj drčé:
kako vesel boš, ženin moj,
dražestne bale te! . . .“

In vbada dekle dan na dan
in šteje tedne, dni —
Oh pridi, pridi, srečni hip,
ko ž njim se poroči! . . .

Pa majnik je priplul čez plan
cvetan in svež in čist —
nevesta pa prejela je
od njega droben list — —

Ni v listu tem se prismehljaj

dekletu vesne žar:

Z bogato vdovo ji odšel

je ženin pred oltar . . .

Ksenija.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben*.

(Dalje)

XV.

Kakó Ivan preganja lakoto. — V vseučiliški knjižnici. — Prof. Jodl-ova etika. — Dies illa . . .!

Na Dunaju dné 25. listopada 188 . .

Dragi prijatelj!

Kakor razvidim iz Tvojega pisma, imaš veliko sočutje z mojo revo. A Tvoj velikodušni predlog, da bi mi rad pomagal s kakšnim novčičem, če ga le sprejemem, me je genil naravnost do solz. Vendar ga ne morem sprejeti. Saj si Ti prav tak revež, kakor jaz. Hrano in stanovanje imaš res, a to je pa tudi — vse. Morda pa tudi meni enkrat zajsije solnce sreče . . . Stanovanje imam do 1. grudna še plačano. Če dotlej ne bo nobene instrukcije, potem res ne vem, kam se bomo deli . . . Tista starka, suha in koščena, z globoko-vdrtimi očmi in omahujočimi koraki, ki se ji pravi „Lakota“, že tudi trka na vrata . . . Izprva sem, dasi ne z razsipanjem, vendarle preveč potratil; sedaj se to maščuje. V kavarno zjutraj že davno ne grem več; o zajtrku sploh ni več govora. No, saj gorkega zajtrka, kakor smo ga izvečine vsi imeli v Ljubljani, ne pozna tukaj menda noben slovenski dijak. Ob 10. uri, ko je med predavanji več premora, drevi vse, kar čuti še kaj okroglega pod palcem, doli v arkade ali natančneje: v buffet, kjer se dobi pecivo, zlasti pa žemljice s svinjino, pa tiste slavne klobasice, „heisse“ zvane, o katerih trdi priznani naš klasiški filolog Ivan Ivančič, da so prava pravcata podoba starorimske „sature“ — klobase, ki je bila po sporočilu največjega rimskega učenjaka Terencija Varona natlačena z mnogoličnim blagom in raznimi „ingrediencami“ . . . Prav take so te

dunajske „heisse“, v katerih se poleg druge primesi nahaja bajè — po trditvi naravoslovcev in medicincev — tudi pasje (sit venia verbo!) meso. In vendar gredó v slast, pa še kakó!

Nekaj časa sem tudi jaz kupoval za zajtrk te moderne izdelke dunajske mesarske umetnosti. Sedaj, ko imam komaj za kosilo, pa si pomagam drugače. Veš, kakó? Ob desetih grem doli v buffet ter gledam n. pr. debele nemške burše, s kakšnim vidnim tekom poživajo razno meseno robo. In ker obenem ta roba razširja tudi silno blagodejen duh — ki je, notabene, brezplačen — imam vsestranski užitek in pokrepčan se vračam v „Hörsaal“ Nr. XXXIX, kjer imamo mi klasiški in slovanski filologi svoje poglavitno torišče. In pri tem imam celó prijetno zavest, da ne študiram samo n. pr. Homerovih bogov, ampak jih tudi posnemam . . . Saj ti je menda vendar še v spominu, da le-ti niso marali za mesó darovanih živali, ampak le dim, sopar, vonj, ki se je vzdigoval iz žgalnih daritev, to so vlekli slastno, preslastno váse z nozdrvmi. Ali nisem torej jaz res pravi pravcati starinoslovec? Stavim, da med mojimi profesorji nobeden takó ne posnema grških bogov, kakor jaz, siromašni dijak iz siromašne Kranjske! — In ob tem prebijem do poldneva, včasih tudi do ene; nato grem v ljudsko kuhinjo, v to ali v ono, kjer seveda dobim vse izborna, po znanem latinskem reku: *Sero venientibus ossa!*

Popoldne, nekako ob 3. uri, se zopet začne oglašati „lakota nepremagljiva“. Kaj storiti? S čim potolažiti sitneža, ki je igral takó veliko vlogo že v stari pravljici o Meneniju Agripu? Ker popoldne navadno nimamo predavanj, razen sanskrita od 2--3, se spustim na šetnjo po „Ringu“ ter zijam in zijam, zdaj v izložbena okna, kjer je toliko krasote,

zdaj v tramvaje, kjer vse cinglja od raznih zvončkov, zdaj v mimo drdrajoče kočije... Tako hodim po „Ringu“ in zijam, da sem „sit“; s tem pa je namen dosežen. Sevé, v kljub temu se včasih bojim, da ne bi padel, ker se mi stori kar črno pred očmi... Želodec namreč ne verjame, čeprav mu pripovedujem, da sem „sit“, „sit“ vsega, skoraj že tudi življenja, zlasti tacega... Sicer je pa dobro včasih tukaj na Dunaju, če se človek zgrudi na tla: takoj prihité rešitelji, ki naložé siromaka na voz, ga peljejo na postajo takozvane „rešilne družbe“ ter ga pokrepčajo z jedjo in pijačo. Zadnjič se je nekemu dijaku to primerilo. Še tisti večer je bilo njegovo ime v časopisih, zbudilo se je sočutje, in v par dnevih je dobil že mesto domačega učitelja... Posnemanja vredno, kaj ne?!...

Potem, ko sem na tak način „potolažil“ svojo lakoto, se zopet lahko začne učenje. In tako grem redno vsak dan ob štirih popoldne v vseučiliščno knjižnico, kjer ostanim do osmih, ko jo zapró. Tam sem vsaj na gorkem, dočim je doma mraz, mraz! In ta knjižnica! Zvečer, ko je električno razsvetljena, je kar skrivnostno-krasna. Misli si velikansko dvorano, visoki strop steklen, krog in krog po stenah same knjige in nič ko knjige, in poleg velike dvorane so še druge sobe, in v njih zopet skladalnice knjig, samih knjig... Izreci le željo, in takoj se ti izpolni. Iz vsake stroke najboljša dela, tako-rekoč klasiki iz vseh strok so tu zbrani. Seveda, kakšnih obskurnih, malovrednih, neznanstvenih del ne boš dobil v tej knjižnici. Zato se nikar ne čudi, če ti ne morem izpolniti želje, izražene mi v zadnjem pismu: naj bi namreč čital Hettingerjevo „Apologie des Christenthums“. Šel sem sicer in začel pregledovati katalog za bogoslovska in filozofska dela (v eno ali drugo stroko menda spada Hettinger?) — toda zaman, tega imena ne najdem nikjer. Bogoslovskih del je sploh jako malo notri; najbrže jih nihče ne zahteva... A ker mi pišeš, da je Hettinger slaven bogoslovski učenjak na Nemškem, ki je s svojimi krasnimi spisi, zlasti pa z „Apologijo“, tisoče in tisoče privedel zopet nazaj

k veri, sem bil sam radoveden nanj. Zato napišem ime in delo na listek, kakor je to običajno, ter grem k uradniku, ki nadzoruje naš t.j. filozofski oddelek (ki je pa obenem odločen tudi za bogoslovna dela), ter ga vprašam, bi-li mogel dobiti to delo? Pogleda listek — ter mi odvrne malomarno: da to ne spada na vseučilišče... Slišiš sedaj? Pa mi še ne boš verjel, če Ti rečem, da je krščanstvo na vseučilišču izgubilo pravico do življenja? Ivan Ivančič ima že čisto natančno preračunjeno, kdaj bo veri na univerzi odbila zadnja ura. Ta ura se bliža z naglimi koraki... Na Nemškem n. pr. ni nobenega slavnejšega filozofskega profesorja, ki ne bi očitno priznaval, da se vera in veda ne skladata; in tudi v Avstriji se že dani. Najpogumnejši med avstrijskimi filozofi je profesor Jodl na vseučilišču v Pragi. Ivančič ima njegovo delo „Geschichte der Ethik“. V etiki, pravijo, je strokovnjak. Ivančič si je nekatera mesta debelo podčrtal; najbrže so mu posebno ugajala. To je tudi mene napotilo, da sem si jih prepisal. Da resnico prav spoznaš, čuj torej tudi nasprotni glas! Učenjak Jodl piše, da je prava le tista vera, ki uči namesto ljubezni do Boga — ljubezen do bližnjega, „an Stelle des Gottesglaubens den Glauben des Menschen an sich und seine Kraft: den Glauben, dass das Schicksal der Menschheit nicht von einem Wesen ausser oder über ihr, sondern von ihr selbst abhängt, dass der einzige Teufel des Menschen der Mensch, der rohe, abergläubische, selbstsüchtige, böse Mensch, aber auch der einzige Gott des Menschen der Mensch selber ist.“ (II. del, str. 290.) Treba nam je le več omike, več spoštovanja do človeškega rodu, pa bo izginila vera v božanstvo, ki je nastala le vsled tega, ker razbrzdana domišljija človeška zahteva, da bi bilo neko bitje, ki bi imelo in mu dalo vse, kar si človek želi v svoji razbrzdanosti. Pravi namreč: „Wir müssen an die Stelle der Gottheit, in welcher sich nur die luxuriösen, die unerfüllbaren Wünsche des Menschen verkörpern, die menschliche Gattung oder Natur, an die Stelle der Religion die

Risal F. Dobnikar.

Na božjo pot.

Bildung, an die Stelle des Jenseits die geschichtliche Zukunft der Menschheit setzen.“ (Tam str. 189.) Dà, Jodl trdi naravnost, da je krščanska vera, kot vera v osebnega Boga, ugrabila človeštvu dostojanstvo in ceno, ateizem pa ju bo vrnil. (Ibid. 290.) Na več mestih sem našel izraženo misel, katero Ivančič poudarja vedno in vedno: da bo prišel čas, ko pojde zastareli, neumni stavek o „svetovnem vzroku“ med staro šaro.

Takó vseučiliški profesor! Ako ne bi bilo to naziranje znanstveno opravičeno, meniš-li, da bi mu akademiški senat dovolil učiti kaj takega, in vlada, meniš-li, da bi mu dovolila? Dà, dà, pride oni veliki dan, dies illa... ko se bo zemlja oddehnila... Spametuj se o pravem času! Rajši stradati telesno, nego duševno!

Tvoj

Ivan.

XVI.

»Pádanja konca ni...«

Na Dunaju dné 15. grudna 188..

Dragi prijatelj!

Stritar je skladal svoje „Dunajske elegije“. S kakšnim navdušenjem smo jih čitali včasih! A razumeli jih nismo popolnoma. Sedaj jih umevam jaz semtertja nekoliko drugače kakor pa pesnik. Najbolj mi brni po ušesih ona:

Jablana moja! sadu obétala si mi obilo...

Ta se mi je zdela lepa takó, da sem se je naučil na pamet:

Žalost zaliva srcé, solza oko mi zaliva,
ko se oziram skrbnó po domovini okrog;
ko preštevam možé, Slovenije zveste sinove,
ki sem nanje svoj up stavil in vero vesel.
Ko nam cvelà je pomlád, lepo jih je gledati bilo;
manj jih od dné je do dné, ta je in oni odpál.
Srce se meni vselej, ko pade kateri, potrese;
pádanja konca mi ni, ne umiri se srcé...

Stritar govori tu o zaslužnih možeh slovenskih. A ta elegija bi se mogla peti tudi o naši dunajski „Sloveniji“, našem slovenskem akademiškem društvu. Ko je cvela

„pomlád“, t. j. sredi vinotoka nekako, ko smo imeli še „cele“ žepe in jasne obraze, nas je bilo res lepo gledati — pri seji, zlasti pri „prosti zabavi“. Toda prišla je v žepe neusmiljena „zima“, ki nas „mori“, da je groza, in zdaj pa nas je res, kakor pravi Stritar, „manj od dné do dné“, in „ta je in oni odpál...“

Nekaj se jih je sploh kar docela izneverilo svojemu poklicu. Šli so od nas, bogve kam. Pred par dnevi n. pr. je izginil, ne da bi se poslovil — prav po francosko, kakor oni poljski kralj, ki je pobegnil na Francosko „bei Nacht und Nebel“ — naš Sušec. Bil je strasten jezikoslovec, a revež je stradal, in ker je stradanje hujše od strasti, je vrgel puško v koruzo in — pobegnil. Pravil mi je včasih, da tudi domá žalujejo, ker ni šel v semenišče; mati bajè toči noč in dan solzé za njim. Najbrže mu je tudi to izpodrezalo krila poguma — — —. To so naše uboge, nesrečne razmere! Res, spoštovanja vredna je sicer slovenska kmetiška hiša in tudi slovenska kmetiška mati. Toda predsodkov je polna in — sebičnosti tudi. Sin bo molil zame pa k sebi me bo vzel, če bo „gospod“; kot „škric“ pa ne bo storil ne tega ne onega. Takó mislijo mnoge, le premnoge kmetiške matere, četudi ne povedó. In sin, naj je tudi absolviraj gimnazijo — preveč globoko mu tiči v srcu spoštovanje do starišev in sočutje z njihovo žalostjo, pa se odloči za stan, v katerem bo morda nesrečen vse žive dni... In kdo ga bo tolažil? Mati?! Ne verjamem... Duhovniki bi morali v tem oziru poučevati kmetiške stariše in jih že takrat, ko sinčka peljejo prvič v šolo z namenom, da bi bil „gospod“, opozoriti, da nimajo pravice odločevati o prihodnjem stanu svojega otroka. To bi bilo plemenito delo!

Nekaj se čuje, da vstopi Sušec v ljubljansko semenišče; če pride res, ga lepó pozdravi, saj bosta — kolega! Povej mu pa tudi, da smo včeraj zmajevali z glavo, ko smo izvedeli za njegov „odlaz“. No, danes že nihče več ne govori o njem. R. I. P.

A Sušec ni edini. Včeraj se je „poslovil“ od „ožjih“ prijateljev Skrlica, eden naj-

starejših slovenskih dijakov na Dunaju. Blizu dvajset semestrov je prebil daleč proč od svoje „nehvaležne“ domovine. Trudil se je zanj, „delal“ izpite, a sedaj je šel izpít brez izpitov — pravijo, da k trapistom v Južno Afriko. „Geh' ins Kloster, Ophelia!“ se še vedno sliši. Sicer pa vsak, kamor ga žene — srcé ...

Takó pada list za listom. Ižanec se je vpisal v jus, a zvita buča je dobil že službico pri ministerstvu kot diurnist, obenem se bo pa pripravljaj za izpite. Nekaj jih je pa tudi odšlo v domovino na božične počitnice. Pravijo, da doli na Kranjskem o božiču še zmerom koljejo, in da koline prav dobro teknejo sestradanemu želodcu. Verjamem! Jaz pa niti toliko nimam, da bi se mogel peljati domov ... Pomisli, kakšen usodepoln korak sem včeraj storil! Svojo črno obleko, ki sem si jo bil napravil za abiturientsko veselico, sem zavil v papir pa hajdi z njo v zastavnico! Oj, težka pot, oj, bridka pot! ... — A pripomniti moram, da je bilo to že v mraku, torej nekoliko lažje. In v zastavnici — sami krivi nosovi! In eden izmed njih je pogledal moj sveženj ter me zaničljivo vprašal, kaj je notri? In ko odgovorim, da črna salonska obleka (na „salonska“ sem dél poudarek, ker se mi je zdelo važno!), mi je odvrnil, da obleke ne sprejemajo, vendar pa mi iz usmiljenja, če hočem, dá 2 gld. reci dva goldinarja. Bože! in mene je stala v beli Ljubljani nad trideset!! Tako pada vse ... tudi cene ... In vzel sem tista dva goldinarčka, in sedaj jemo in pijemo „po slamici“ ... In Božič se bliža ... Oh, to bodo divni prazniki!

A vendar ne obupam še! Baš sedaj, ko vidim, kakó odpadajo drugi, hočem vztrajati. . Enkrat se mora zjasniti! Sicer pa pravi pregovor, da Bog Kranjca ne zapusti. Sedaj se bo morala njega resničnost pokazati tudi na meni. —

Pri vsem tem pa brez zamere, prijatelj, s Teboj vendarle ne menjam. Ti se sicer izprehajaš v svojih mislih po nebesih, a mi tukaj padamo, padamo čimdalje globlje takó, da že čutim vročino pekla pod nogami, in prepad med vami in nami je velikanski ... Ti z višave

zreš doli na nas in se zgražaj nad nami — brezbožci. Le zgražaj se, slobodno Ti! A nekaj naj Ti pošepnem na uho: Daleč doli smo mi, kakor Ti sodiš, a Tvoja glava je pa od tistega časa, kar se nisva več videla, zasukana — vsaj za 90°! Vidiš, prijatelj, napol so Ti jo že zaobrnil, kmalu Ti jo bodo še za toliko, in potem boš gledal vse drugače in vse drugam, kakor mi ... Mi siromaki imamo namreč vsaj to sladko zavest, da naša glava stoji še takó, kakor nam je stala precej od rojstva in dalje na gimnaziji, in svet gledamo takó naravnost, kakor se mora! In pri tem vidimo vedno jasneje in jasneje: vse se je razvilo v milijonih in milijonih letih iz ene same parcelice, naj se je ta vzela, kjer se je hotela, kaj to nas briga! In zadnja postaja tega razvoja smo mi, v sladki zavesti, da imamo svobodno misel in da se nam ni bati nobenih muk po smrti ... Dà, dà, le zgražaj se, zgražaj! Pa pridi pogledat enkrat na Dunaj v anatomiški inštitut v „Seciersaal“, kjer leže mrtva trupla, cele vrste, in navdušeni sinovi Eskulapovi jih mrcvariijo in preiskujejo, a duše — duše ni našel še nobeden. Prijatelj Tomaž si je kupil nalašč jako fin nož, da bi jo morda zasledil v kakšnem koticu; a ni je, nikjer je ni, ne v možganih, ne v srcu, ne v trebuhu!

Mi „padamo“ ... A pri tem je naš duh veder in čil. Glave nosimo pokoncu in merimo daljavo zvezd. Krasno smo se imeli n. pr. zadnjo soboto zvečer. Bila je najprej društvena seja „Slovenije“. Po seji — prosta zabava. In prisedle so k našim mizam „stare hiše“. In najstarejša „stara hiša“ slovenska, Filip Grb, je prezidiraj. Pijačo so plačale tisti večer same „stare hiše“. To so najblažji ljudje na svetu. — Pili smo ga po „križevačkih štatutih“. Pevci so peli, ali kaj — vsi smo peli ... Ivan Ivančič pa nam je zbijal take, da smo se morali krohotati. Izračunal nam je čisto po formuli $s = ct$ (saj se je še spominjaš), kako daleč pod nami je pekel ... Nato je dobil poziv moj prijatelj jurist Drzen, da naj govori o židih. Fant je špecialist v tej stroki. Oponašal jih je (in

vedi, da je sam kakor pravi Terzit!) takó, da smo bili naravnost — „ginjeni.“ Bila je nevarnost, da ne bi ta ali oni počil od smeha. Zato mu je predsednik vzel besedo. — Nato smo zopet pili in peli. Končno dá stoloravnatelj meni besedo, da govorim „contra“ Drznu. Kakó naj govorim „contra“, ko mi je govoril iz srca? A ukaz veli, in govoriti moram. In začel sem: Da gospod predgovornik dela židom velikansko krivico, da je nedosleden, da sploh ne zna misliti. Kajti o tem smo vsi prepričani — sem rekel — da pekla ni, nebes ni, itd. — Če pa vsega tega ni, tudi ni plačila ali kazni po smrti, in zato ima čisto prav vsak, kdor svojega soseda odira, odira do kosti in mozga. Čisto prav imá, in če nazadnje svoji žrtvi odseka še glavo ali če ji vzame kri do zadnje kaplje, prav imá ... Kdor tako dela, gospôda moja, je vreden le hvale in slave, ne pa oponašanja! — In g. stoloravnatelj me je pohvalil, da sem „častno“ rešil svojo „zadačo“.

Prišli smo do zadnjega „križevačkega štatuta“. Ko je bil izpolnjen tudi ta, smo se vzdignili iz gostilne (I. Schottengasse) in prišli vun na ulico. Bilo je že blizu polnoči. In šli smo gori v VIII. okraj proti

domu. Nekaj časa nas je hodilo več skupaj; a čudne veše so se jele prikazovati po ulicah ... In iz kavaren so odmevale razne muzike ... In junaki so začeli sramotno padati; preveč je bilo opojne pijače: „ta je in oni odpál“ ...

Oj samopašni ti črv, ti jim razjedaš osrčje,
ti sovražnik si naš, ti domovini si kvar!

Nazadnje sva z Zoranom ostala sama sredi grozno-pretečih temnih hiš. Pridni okoličani pa so že jeli voziti v mesto svoje pridelke ...

„Priatelj“, vprašam jaz, ko sva nekaj časa nemo molčala, „ali niso starega Rima končale v enem oziru tudi nočne orgije?“

„Ivan“, odgovori mi Zorán, „če pojde takó naprej, nima naš narod nobene bodočnosti; zato ostanem pri tem: vseučilišcnike moramo reformirati ... Proč z Venero — namesto nje pa vladaj žarnooka Atena!“

Kupila sva si — bilo je ob dveh zjutraj — vsak dvojico „heisse“ od moža, ki jih je kuhal v kotličku na oglu Alzerice, ter se razšla ... A Ti se zgražaj in odpuščaj! Pa vesele praznike!!

Tvoj

Ivan.

Ob dragem grobu.

† Josipini.

Bol mehka iz srcá
v solzé se mi izliva —:
saj, kjer ljubezen biva,
tam solza je domá ...

Počivaj mi sladkó!
Ljubezen Tvojo véрно,
trpljenje neizmerno
naj plača Ti nebó!

Naj vrne Ti Gospod
vso srečo pokopano,
mladost — v gomilo djano,
naj vrne Ti Gospod!

O daj Ti Bog mirú,
ki ni srcé ga našlo,
dokler ni h grobu zašlo
do — večnega mirú ...

*

Odšla si v tisti kraj,
kjer večna pomlad vlada,
kjer cvete sreča mlada,
kjer sije lepši maj!

Vprašujem ob nočeh
te zvezdice prižgane,
mordà so jim poznane
te steze na grobéh?

Kam neki vòdijo?
Mar v tiste dáljne kraje,
kjer blizu lesketáje
te zvezde hòdijo?

*

In môrda — neko noč
ugasne zvezd katera ...
In moja sladka vera
izgine tudi — v noč?!

Ne daj, o Bog, ne daj,
da tavalá bi v temi
pred smrtnimi objemi ...
Ne daj, o Bog, ne daj!

Ljudmila.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben.*

(Dalje.)

XVII.

Peripetija. — Katastrofa?

Na Dunaju, na sveti večer 188...

Prijatelj!

Slednjič sem doma, hvala Bogu! Doma, med štirimi stenami svojega stanovanja! In oj, celo — sam! . . . Tovariši sostanovavci so še zunaj — nocoj — — na sveti večer! . . . Upehan sem, kakor divja zver, ki jo podé lovci in preganjajo venomer: žival hoče počivati, a psi ji ne dadó mirú, izvohajo jo in ženó dalje in dalje, dokler jim morda z drznim skokom čez prepad ne — uide! . . . Ušel sem jim tudi jaz, upam — za zmeraj! Prijatej! Kakor preganjana, ranjena divja zver sem pribežal domov . . . Kri še pôlje v meni . . . Truden, izmučen sem do smrti . . . Najrajši bi zaklenil vrata za seboj, da ne bi prišel z nobenim človekom več v dotiko! . . . Roka se mi trese, ko ti pišem te-le vrstice skoraj pred svitom svetega dne. Zdi se mi, kot da sem še ves obdan od dimovega in alkoholovega vzduha in v prsih čutim tesnobo, kakršne še menda nisem čutil nikdar v svojem življenju . . .

Pomisli, prijatelj! Nocoj je sveti večer, oziroma sveta noč . . . Sklenil sem bil ta večer preživeti popolnoma sam zase, v kakšnem kotičku svojega stanovanja, v temi, zatopljen v srečne spomine nazaj . . . Oh, še nikoli nisem preživel tega večera na tujem, nikdar še pod drugim krovom, ampak še vselej doma pri stariših, veselo ali žalostno, no, izvečine — veselo. Najrajši bi bil šel v kakšno cerkev ter ondi presedel in prebdel to čudapolno noč. Toda tu na Dunaju so cerkve to noč — zaprte, kakor sploh po večjih mestih radi navala „prepobožnih“ ljudi; in takó torej polnočnic ni, in božični zvonovi, ki nocoj takó

milo pojó v tiho noč tam doli na Kranjskem, v moji rojstni vasi — oh, tukaj jih ni, tukaj se ne oglasi nocoj noben zvon, po cerkvah je vse tiho, temno, kakor mrtvo . . . Dopoldne sem se vlačil po dunajskih ulicah kakor ljubljanska megla po Ljubljani ter oprézoval okoli prodajalnic raznih božičnih daril, kakor tiste lačne vrane, ki jih Erjavec omenja v svojem nesmrtno-lepem popisu božičnega večera na Kranjskem. Videl sem mnogo srečnih otroških obrazov, in to je bilo nekaj. Ko se je storil mrak, sem se zavlekel v svoj — oziroma nas vseh petih sostanovnikov skupni — brlog v Wickenburgerici. Ivančič, Drzen in oba brata Dobravca, vsi so bili najbrže v kavarni. Sedel sem torej v kot — v sobi je bilo že popolnoma temà — ter začel razmišljati . . . Trenutek — in bil sem domá, v krogu svojih domačih, in sedeli smo okrog peči pri božični večerji, na mizi pa pogrtnjen podprtnik . . . Že sem zopet čul večnolepi pozdrav: „Slava Bogu na višavah in mir ljudem na zemlji . . .“ Tu me vzdrami naenkrat grmeč glas:

„Kaj hu . . . pa delaš domá? Ali ne veš, da domá ljudje mró?“ Bil je glas mojega prijatejja in sostanovavca, jurista Drzna.

„Veš, nocoj sem hotel biti malo sam“, odvrnem iz teme.

„Sam? Kadar boš v jami, boš sam. Zdaj pa greš z nami! Kar vstani! Nocoj pride vse, kar je slovenskega akademika, v Hernalsk Tökösu; tudi ti moraš tja! Separatistov ne maramo!“ Takó je golčal Drzen, recte Terzen, oz. Terzit . . .

Kaj sem hotel? Ti poznaš mojo neodločnost, mojo omahljivost, boječnost pred ljudmi, ki me je že toliko in tolikokrat tepla — vdal sem se. „Sicer pa se ne boj“ — potolaži me Drzen, ko stopiva na ulice, „banko ima danes naš ‚jugoslovanski mecen‘ Slavin.“

Dolga Alzerica, kakor tudi Hernalser-Hauptstrasse, po katerih sva hodila, sta bili čudno prazni. Kar sem na Dunaju, ni bilo o tem času na ulicah tako mrtvo... Vse življenje se nocoj pač osredotočuje v hiši, v družinah. Srečni ljudje, ki živé v svoji družini! Dijak, zlasti slovenski dijak, daleč proč od domovine, pa nima nikjer prijaznega krova! Kakor nomad se potiče po tujem mestu...

Gorjé, kdor nima svojga dóma...

Restavrant Tökösov je bil natlačeno poln, vse mize zasedene. Že zunaj se je slišalo, da igra notri godba; igrale so „dame“. V trenutku, ko sva vstopila midva, je neki narednik, Mažar, po vsem soditi, strastno plesal mažarski narodni „čardaš“. Skakal je kakor besen. Ko je nehala godba in „čardaš“, so prišli na vrsto „ljudski pevci“ — „Volkssänger“, ki so pri Tökösu menda vsak večer obligatni. Pelo se je to in ono, oponašal ta in oni stan, zlasti pa češki jezik — in smeja je bilo dosti. Vse židane volje...

Gost dim se je vlačil po dvorani. Mene je pa tiščalo nekaj v grlu, in neki glas mi je šepetal: „Ah, sveti večer je nocoj!“

Pri naši mizi, kjer sta nas bili dve dolgi vrsti, „stare hiše“ in mladeniči — je vodil, kakor po navadi, zabavo doktorant medicine X., jezičnik prve vrste. Prijel je za čašo ter rekel: „Gospôda moja! Nekateri slovenski akademiki se še niso popolnoma otresli gimnazijskih, ali recimo morda — materinskih predsodkov. Na nocojšnji večer n. pr. nekateri sanjarijo in mislijo, da je ta večer res kaj nenavadnega, kaj družega nego navadni večeri... Gôspoda moja! jaz poznam samo eno svetišče, ki naj ga pozna akademik, in to je „cunnus, qui fuit — kakor pravi Horacij — causa bellorum“! Kdor izmed akademikov se ne more povzpeti tako visoko, kdor ne more pregnati duševne teme, ki mu zakriva pogled v pravo življenje, ta ni vreden imena „akademik“! Živelno naše svetišče, živelna naša nebesa, živel naš bog Bakhus, naša božica Venera!“

Mučen je bil vtis teh besed. Vsi jih niso odobraval. Toda govornik si je znal po-

magati. „Zaigrajte!“ zavpije, in godba udari poskočnico. In nori Mažar prične zopet plešati ter ploskati z rokami.

Naš stoloravnatelj je pa tudi prvi mojster v klobasanju, zlasti v — grdobijah. V tem mu ga ni para pod našim cesarjem. In človekoljubna veda medicina mu je obzorje še razširila, podala mu pa tudi novih snovi. In tako je naredil ouverturo on, potem se je pa začelo tako priljubljeno — gazenje po blatu. . . In „stare“, modre „hiše“ — nekatere že vse v razvalinah — so se smejale „duhovitemu“ klobasanju, da so se jim usta odpirala noter gori do pod ušes, veš, prav kakor tistim živalim...

Začutil sem se naenkrat neizrečeno nesrečnega. Nehoté sem primerjal kmetiške hiše po Slovenskem, kjer ta večer prepeva vsa družina pred jaslicam svete pesmi. Njih misli so takó zdrave, čiste! A ta družba — rijoča po najbolj smrdečem blatu! Kje je olika? Ali je torej zato treba gimnazije, mature, univerze... da človek s tem večjo rafiniranostjo rije po — sv... njakih?!

To je bila torej naša zabava na sveti večer, prvi sveti večer, kar sem jih preživel tu zdoma. Ko so odšli „ljudski pevci“ in se utrudile tudi „dame“ in za njimi prismojeni Mažar, smo se vzdignili tudi mi. Pozna, pozna ura! A ko bi se vračali vsaj mirno! Kakor na povelje se je pričelo razgrajanje in vpitje, samo da smo provocirali hernalsko stražo, ki je prišla mirit in pretit z zaporom. Kaj ne, prijatelj — „mir ljudem na zemlji“!

Sredi Hernalsa je znana „nočna“ kavarna, ki je odprta vso noč, „sve do dana bjeloga“. Tja jo zavijemo vsi, hočeš nočeš, moraš — tudi jaz „Mitgefangen - mitgehungen!“ Saj „jugoslovanski mecen“, Slavin, plača nocoj vse!

V „nočni“ kavarni se je šele pričelo življenje! Prav po krivici očita Stritar slovenskim dijakom, da se vsega naučé v šolah, samo „živeti“ ne. Naj bi prišel nocoj gledat v kavarno, kako razumemo življenje!! „Leben und leben lassen!“ Oboje! Steklenice, najprej piva, potem vina, nazadnje šampanjca, so romale na mize. „Če gre tudi dvesto čukov, kaj

zato!“ je vzkliknil Slavin. In truma Srbov, ki se je bila med tem pridružila našemu krogu, je vpila venomer: „Živio Slavin, naš mecen!“ Povedati moram, da Srbov jaz ne morem trpeti. Brez značajni so po večini in brez vzorov. V ime slovanske vzajemnosti „pumpajo“ Slavina, da je strah; ko bo suh, mu bodo pa hrbet obrnili.

A cvet, diko „nočnih“ kavaren Ti moram tudi še predstaviti. To so same hčerke božice Afrodite. Kakor vešče so nas obsule in prisedle k naši mizi. In vnela se je konverzacija, kakor da bi bili vsak dan skupaj. Te „boginje“ ti namreč znajo govoriti o vsem in vsečem, o politiki, slovstvu, gledališču, godbi, o vsem. A poleg tega so silno praktične. Kakó se znajo okoristiti v taki veseli družbi! Kakó ti zvrčajo čaše piva po gladkih, lepih grlih! Kakó ti pušijo podarjene svalčice! In prijaznost je vedno večja... Ah ti pogledi — kakor tiste „mokrocvetiče rožice poezije“! In to dražestno kahljanje! to srebrnozvonko smehljanje! Oj ti stari, zviti Odisej, kako si vendar prav ukrenil, da si svojim tovarišem, ko si vozil po morju mimo pečin, kjer si vedel, da bivajo Sirene, morske deklice in s svojim srebrnim glasom izvablajo neumne mornarje v vrtince morja, kjer se jim potem rogajo, potapljajočim se: kako prav si storil, da si starec tedaj tovarišem zamašil ušesa z voskom, da ne bi slišali sirenskega petja, sebe pa si dal privezati z debelimi vrvmi na dnu čolna, da bi te prav gotovo ne izvabile vkljub tvoji starosti! Oj ti Odisej, ti modra glava! Ako bi bil ti nocoj prišel v našo „nočno“ kavarno, ti bi bil storil morda še kaj drugega. Ali bi bil dal izkopati oči neumnim sinovom Muz, ali pa bi jim bil „s krampom puščal“ na glavi; a zapravljati denar, zdravje, moči, značaj, vse, vse... tega ti, stari lisjak, ne bi bil pustil!

Takó vidiš, prijatelj, smo obhajali mi sveti večer, sveto noč!!! No, v „nočni“ kavarni nisem vzdržal. Od nekdanj že nisem mogel prenašati duha, ki prihaja iz prebivališč tistih gotovih živali... Bežal sem domov sam...

Zunaj tiha, sveta noč... Milijoni zvezdic na jasnem nebu. In v Betlehemu se je rodilo Dete, ki je prineslo mir na svet, oh, jaz pa takó brez miru, takó nesrečen! To Dete takó nedolžno, takó čisto, in mi — ??

Prijatelj! do dna duše se mi studi dosedanja družba; ona mi je vzela mir, zadovoljnost, vzeti mi mora slednjič ves polet... Ne, do tukaj in ne dalje! Peripetija je dosežena. Ako bom zahajal še dalje mednje, moram propasti... moram podleči... Ne, proč! Rajši sam, da zmagam, nego v družbi, da poginem!

Pričakuj katastrofe!

Ves

Tvoj

Ivan.

XVIII.

Srečen slučaj. — V »Studentenheimu«.

Na Dunaju dné 15. prosinca 188..

Ljubi oče!

Veselo novico Vam hitim sporočati: sprejet sem v „Studentenheim“ ali „Domovino“ — kakor pravimo Slovenci —, kjer imam brezplačno stanovanje, kurjavo, luč in perilo. Dné 15. t. m. sem se že preselil noter. Sedaj se ne bojim več, da ne bi mogel vztrajati na Dunaju; da imam le streho, drugo je postranska skrb. Za hrano n. pr. me ni skrb, dasiravno smo s „fiskušem“ v hudi razprtiji. Srečen slučaj mi je namreč prišel na pomoč. Poslušajte, kako imenitno se je vse sešlo! O božičnih praznikih se je tiščal zadnji „mohikanec“ v kotu mojega žepa, česar pa Vam nisem hotel naznanjati, zakaj kdo bo obešal tajnosti na veliki zvon. Vendar me je začelo ne malo skrbeti. Tu pa mi pride, kakor rečeno, na pomoč srečen slučaj, ki je morda pomagal že marsikateremu slovenskemu vseučiliščniku. Ker sem zadnji čas najbrže „preveč“ obkladal želodec, zlasti s „finim“ obenem pa cenenim, samo na Dunaju cenjenim „Dampfbrod“-om, sem na

želodcu — obolel, obolel takó, da sem moral k zdravniku. Ker je najceneje, sem šel na na kliniko. In kaj so mi povedali? Tri tedne ali en mesec ne smeš jesti nič drugega kot čisto juho . . . Kot nalašč! Kmalu bi bil zavriskal od veselja. Želodec, čigar trmoglavost je poznal že stari Menenij Agripa — ta absolutni vladar, ta trinog, ta zmaj, ta najhujši nasprotnik slovenskega dijaštva vobče, hoče imeti vsak dan svojo žrtev, in nobena lepa beseda ga ne potolaži! Toda pri meni je sedaj drugače; čisto juho opoldne za štiri novčiče v „Mihaelski kleti“ pod zemljo, drugega nič; in če godrnja, dobi odgovor: Molči ne upiraj se! Najvišja medicinska avtoriteta je govorila — basta! In potem mora biti mir . . .

Toda čemu vam to razlagam? Saj bi mi še kmalu ne verjeli! Da izpopolnim svojo veselo novico, naj dostavim še to, da je naša „Domovina“ velika, prostorna hiša, bivši hôtel, v IX. okraju, Porzellangasse 30, in da je namenjena samo v blagor ubožnim vseučiliščnikom brez razločka vere in narodnosti, in zato smo notri kristjanje in židje — ki so nekateri torej vendarle reveži! — Slovani, Nemci, Italijani, Semitje. Med Slovani so zastopani Čehi, Poljaki in Slovenci, in med Slovenci Kranjci, Štajerci, Korošci, Primorci. Torej: omnis generis musicorum, kakor bi Vi rekli.

A vkljub tej veliki raznolikosti vere in narodnosti ni med nami nikoli nobenega prepira; nekaj že zato ne, ker ne zadenemo nikjer drug ob drugega, razen morda zjutraj v skupni umivalnici, a še tam le nekateri; nekaj pa brez dvoma tudi zato, ker nad nami vlada močna roka predsednika „Asylverein“-a, društva, ki vzdržuje hišo in poravnava stroške. Lahko bi se reklo, da nobena država nima takó malo zakonov in vendar tolikega reda kakor naša „Domovina“. En sam paragraf se je do sedaj objavil, namreč ta, da čez osmo uro zjutraj ne sme nihče ostati v postelji. — Samo ta paragraf, in vendar —

kakšen red! Kako je vse mirno po hiši! Seveda je treba pomisliti, da tudi nobena država nima toliko odstotkov čiste inteligence kakor naša „Domovina“.

Dostavim naj še to, da stanujemo skoraj brez izjeme po dva in dva skupaj v eni sobi, navadno iste narodnosti. In takó imam jaz jako prijetnega tovariša, ki je tudi filozof, kakor jaz, le da je strasten matematik, vsled česar imam pred njim veliko spoštovanje kakor pred matematiko sploh. To je pač najvišja vseh ved in meni večno nedosežen — ideal . . . S tovarišem se vidiva pvar malo. Čez dan imava vsak svoja pota, zvečer si kuhava čaj za večerjo skupaj. Peč si kuriva sama. Če je treba kupiti mleka, kruha itd., to storimo vse sami: kakor stari grški junaki pred Trojo, ki so si sami kuhali, postiljali, prali itd. In jaz mislim, da ima čitanje Homerja na gimnaziji v prvi vrsti ta namen: dijaku dati slavnih zgledov samostalnosti za življenje.

Morda Vas bode zanimalo tudi to, da je vsaka naših sob okrašena s podobo, in sicer je podoba povsod ista: Kristus, ki govori: Ego sum via, veritas et vita. V najini sobici visi ravno nad mojo posteljo, in zjutraj, ko se zbudim, se oči upró najprej v podobo in v napis . . .

Predsednik je gotovo imel neki gotov namen, da je baš to podobo dal obesiti v vsako sobo. Sicer pa so mi te preproste besede neka tajna tolažba v viharjih življenja . . . Od vsega, kar sem dosedaj slišal na univerzi (in koliko je tega!), nisem našel niti mrvice, kar bi me tolažilo, bodrilo v težkih borbah za obstanek. Tudi sočutja z ubožtvom nisem našel nikjer. A tukaj, se mi zdi, v tej hiši, vladajo prijaznejša načela . . . Dovolj za danes!

Ostanite zdravi!

Vaš

Ivan.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje)

XIX.

Duhovne vaje. — Quo vadis? —
»Rektorjev dan.« — Sami »dobri
nauki.«

Dunaj, dné 10. svečana 188..

Ljubi prijatelj!

Ti si res srečen človek! Kar mi pišeš o duhovnih vajah, ki ste jih imeli o Božiču v semenišču, to je res zanimivo; a skoro Ti ne morem verjeti, da bi človeka tako poživile, osrčile, pomirile? Pišeš mi:

„Na gimnaziji nisem prišel nikdar do tistega miru, da bi se za trenutek ustavil in vprašal samega sebe: Čemu sem vendar na svetu? Kaj je moj namen? Kam grem? Quo vado? In vendar je od odgovora, ki ga damo na ta vprašanja, odvisna vsa naša sreča, vsa naša bodočnost, naša večnost! Ah, in letos, — tiste skrivnostne mirne dneve med Božičem in novim letom — sem bil takó srečen, takó nepopisno srečen, da sem v popolni tišini — ves čas je vladalo v hiši absolutno molčanje, silentium strictissimum, ki človeku dé takó neizrekljivo dobro! — premišljeval svoje preteklo življenje... Ah, prijatelj moj, kaj človek najde vse na sebi, če le malo bolj pazljivo pogleda leta, ki jih ima za seboj! Skoraj bi rekel: Mladost, najlepša leta življenja — izgubljena, izgubljena za večnost! In ako bi šlo še dalje takó, bi bila izgubljena še druga polovica življenja, in ž njo — vse! Paradise lost — life lost! A Bog bodi zahvaljen — pričelo se je zame novo življenje, vita nuova — kakor pravi Dante. Res, zgodilo se mi je bilo prav tako, kakor pričanja ta veliki pesnik svoje nesmrtno delo:

Nel mezzo del cammin di nostra vita
mi ritrovai in una selva oscura,
chè la diretta via era smarrita...

Po mojih mislih veljajo te besede neštetim gimnazijcem in sploh srednje- in visokošolskim dijakom. Bog bodi zahvaljen, jaz — kakor rečeno — upam, da sem izpregledal, našel sem pot iz temne goščave, po kateri sem taval do sedaj, — opravil sem, kakor upam, dobro — izpoved, in sedaj je svetlo, jasno, veselo v moji duši, da bi pel in prepeval od jutra do večera! A ne samo name, na vse tovariše, brez izjeme, so napravile duhovne vaje velikanski vtisk. Ko bi Ti videl te izpremenjene obraze, ta vesela obličja! Ex fructibus eorum cognoscetis...! Po njih sadu lahko spoznaš, kaj so duhovne vaje...“

No, do tukaj sem čital še dosti mirno, in kakor rečeno, blagroval sem Te, da si takó srečen. Toda, za Boga, ne misli, da smeš pa sedaj delati kar „saltimortali“. Kajti le odgovôri mi, če to ni drzen, dà, še več, naravnost izzivajoč saltomortale, ko pišeš: „Prijatelj, pojdi in napravi tudi Ti duhovne vaje!“ Mar si padel na glavo? Če se Ti je sedaj zmešalo v glavi, no, potem pa je to res lep sad tistih Tvojih — „duhovnih vaj“. Ali ne imenujejo Nemci takega duševnega razpoloženja „religiöser Wahnsinn!“ Jaz — delati duhovne vaje?! Ali sem prišel za to na Dunaj, da bom molil? Ako bi bil hotel to, bi se bil tudi jaz „zapopil“. Torej, brate, lakše, lakše... Ti praviš, da veš sedaj, k a m gre Tvoja pot. Dobro! A meni ugaja z Lessingom iskati resnice, ugaja mi s Prešernom brez miru bloditi in dirjati okrog v obupu...

Sicer ste pa menda vsi filistri prisegli, da nam boste z resnimi „življenja nauki“ grenili in zagrenili življenje. Sam rector magnificus naše slavne dunajske univerze je tudi stopil v vaš filistrski krog. Oni-le dan je stalo na črni deski, kakor je to običaj vsako leto malo pred sklepom polletja, da

pridemo vsi, ki smo se letos na novo imatrikulirali (vpisali), v šolo, da bomo segli rektorju v roke (Handsschlag) z oblubo, natančno izpolnjevati zakone akademiških državljanov. Ta dan je seveda imeniten in zato — prost pouka. Ko smo bili novinci precej vsi, kakor je bilo videti, zbrani, stopi rector magnificus, slavnosti primerno odičen, pred nas ter nas nagovori v precej dolgem „sermonu“, čigar smisel je bil nekako ta: Fantje, imejte pamet! Če bo akademiška mladina še naprej tako živela, kakor živi sedaj, bomo mi, vseučiliški profesorji, ministru za uk in bogočastje predlagali, naj vseučilišča zapre, pa rajši zida dijaške bolnišnice, kjer naj bodo posebno veliki oddelki za gotove bolezni. Zato, gospôda moja — „Selbstbeherrschung!“ To je bil refrên njegovega govora, to akord, ki se je vedno in vedno čul izmed vseh drugih. „Premaguj se!“ Res, lepa beseda, in možu bi moral biti pravzaprav hvaležen vsak, da nas je opozoril na to. Toda vprašanje ostane: Kdo ga bo poslušal? Če je pa človek samo žival in nič družega, kakor učé gg. kolegi rektorjevi? Spravil je v svoj govor tudi modrega Sokrata, ki je baje trdil, da mora pameten človek vsako reč, tudi veselje, slast, uživanje, meriti, in če vidi, da za kratkim veseljem pride dolga, dolga žalost, se mora veselje pustiti, to da je pametno. Dà, celó o grški kreposti nam je govoril. Marsikatera usta je pri teh ganljivih besedah, to je bilo lahko opaziti, spreletel lahek nasmeh . . . „Tugend! Tugend!“ Kaj je — Tugend?

Des Lebens Unverstand mit Wehmuth zu geniessen, ist Tugend und Begriff.

Pa čemu bi Ti razlagal vso to „višjo“ učenost? Z eno besedo: vsak je segel rektorju v roko in obljubil „brezmadežno“ ohraniti akademiško čast, na kar smo dobili v roke „Matrikelscheine“ ter odšli: Alea est iacta!

Ti pa, prijatelj, bodi še naprej vesel, in če moreš, odstopi en odstotek svojega veselja tudi — meni!

Tvoj

Ivan.

XX.

»Z Bogom, ideal!«

Na Dunaju dné 25. svečana 188..

Dragi očé!

Kakor strela z jasnega neba Vas bo morda zadelo to pismo; toda jaz ne morem pomagati — — — Povem naj Vam kar brez ovinkov: jaz bom svoj filološki študij obesil na kol vrabcem v strašilo! Kdo bi se mučil štiri leta, dà, celo pet, in potem pri izpitu — padel!! Te dni, od 18. do 24. t. m., so bili tu na vseučilišču izpiti za profesorske kandidate; delalo jih je nad šestdeset, naredilo komaj trideset! 50% jih pri naših izpitih — takó je sploh navada — pade. In za kakšne malenkosti! En kandidat ni vedel, koliko žen je imel Jazon in kam je Medeja bežala po umoru otrók — in že je bil ogenj v strehi! „Das wissen Sie nicht, H. Candidat?“ In kakšno začudenje! Drugi je dobil, da prevede iz Filokleta Sofoklejevega od 30 do 60, pa ni vedel, kaj se pravi „ὄρα“ — takoj sodba: „Eine horrende Unwissenheit! G. kandidat, zdi se, da niste ničesar brali!“ — Tretji ni znal naštetih vseh enaindvajset komedij Plavtovih — finis! po njem je bilo! In kaj šele, če ni kdo trden v Sofoklejevih korih! Mož „leti“ in pade, kakor je dolg in širok. Res je sicer, da niso metali samo klasičnih filologov, ampak tudi naravoslovce, zgodovinarje, matematike, germaniste; vendar se mi zdi, da se prvim godi najhujše, in njih izpraševalci so najstrožji. Saj ne bi rekel nič, če vržejo tako nevednost, kakor je bil tudi te dni pri izpitu možicelj, ki ni vedel iz nemškega slovstva, je-li Luter živel prej nego Rudolf Habsburški, ali pozneje . . . Tak že zasluži, da pade za vse večne čase. Toda če človeka reprobirajo za malenkosti, ki niso niti s splošno niti s strokovno izobrazbo v nobeni zvezi — no, potem naj pa bodo posvečeni v te „misterije“ samo izvoljeni duhovi maiorum gentium!

Sicer pa sem govoril tudi z nekim doktorandom iuris, zeló izobraženim možem, ki je

bil sam po osmi šoli tudi tak idealist, da je samó v profesorjih videl svoje vzore. Toda po dveh letih je prišel do drugega spoznanja; postal je pravnik, življenje mu je pokazalo prijaznejše, praktičnejše lice, in za filozofe ima še samo pomilovalen nasmeh. Zatrdil mi je, da so za gimnazijske učiteljske pripravnike razmere sedaj jako neugodne, bogve koliko let bi moral suplirati z uborno plačico, in Vi veste, oče, da se večnega stradanja slednjič človek tudi — nasiti. Moj sklep, če vse to preudarim, je storjen: Z Bogom, idealizem, z Bogom, lepi klasiki, z Bogom, lepe sanje o delovanju v šoli! Praktično življenje nas kliče v službo tisti božici, ki ima v roki meč in tehtnico.

Kot jurist tudi nisem takó priklenjen na poslušanje predavanj in se učim lahko domá — koliko je že to vredno! Poznam tukaj Slovenca iuris doktorja, ki ni nikdar bil pri nobenem predavanju, a je vendar prebil vse izpite.

Zdi se mi, da se mi je s tem mojim sklepom kar kamen odvalil od srca. Zdag šele čutim, da je svet široko odprt. Morda se v kratkem vidimo! Dotlej zdravi!

Vaš

Ivan.

XXI.

»Z uzori se nikar ne bôri!«

Dne 27. svečana 188..

Ljubi sin!

Spominjam se še prav živo, kako si, prišedši domov po dovršeni peti šoli, če se ne motim, veselo pripovedoval, kakšne lepe naloge vam je dajal iz nemščine prof. P., zlasti pa, kakó si lepo naredil razpravo o Göthejevem citatu:

Es bildet ein Talent sich in der Stille,
sich ein Charakter in dem Strom der Welt.

Kar si takrat razpravljaj v teoriji, glej, to je sedaj postalo zate praktično. Na gimnaziji v Ljubljani si bil res nekako v tišini, zidal

si podlago bodočemu vednostnemu poklicu. A sedaj si v valovih življenja, sedaj velja izobraziti si značaj. Hic Rhodus, hic salta! bi Ti klical v nekem pomenu.

Tvoje zadnje pisemce sem prejel. Bogve kako me ni iznenadilo; dà, naravnost povedano, celó pričakoval sem nekaj sličnega; zakaj kolikor jaz poznam razumništvo, moram reči, da jih je bilo malo takó srečnih, tako trdnih takoj izpočetka, da ne bi bili čisto nič dvomili o svojem poklicu. Marsikateri je prišel kakor stari Odisej po mnogih ovinkih in krivih vožnjah do zaželenega pristanišča. Da bi bil ravno Ti med njimi?

A predno se lotiva Tvojega novega sklepa, naj pribijem eno splošno opombo. Po mojih mislih, — in ne dvomim, da se v tem strinjajo z menoj vsi trezno-misleči možje, — mora pri nas Slovencih vsak narodnjak, ki hoče res kaj prida delati za svoj narod na polju prosvete, zavzemati neko trdno socialno stališče, biti mora v nekem stanu, ki mu daje ugled in — last not least! — kruh. Samo pisateljsko pero v Slovencih ne more rediti nikogar, ker smo — sicer že tolikrat premlena fraza! — premajhen narod. Marsikateri nadarjen mož bi bil morda dalje časa živel, več delal, z večjim veseljem sukal pero, ako bi bil imel socialno utrjeno stališče. Po mojih nemerodajnih mislih bi Jurčič še dandanes živel in pisal morda svoje najboljše stvari, ako bi bil lepo dovršil na vseučilišču, kar je bil pričel, svoje filološke študije. Tako pa je po dveh letih silovito prekinil — vsled nesrečne usode ubožnih kmetiških sinov! — ali bolje: moral je prekiniti svoje učenje, in potem ni bil več samó pisatelj, ampak moral je biti tudi — sit venia verbo! — navaden dninar, zakaj urednik političnega dnevnika je — skoraj bi rekel — suženj, ki mora dan za dnevom polniti lačne stroje. Seveda, ko bi mu bil slovenski narod mogel dati sinekuro, kakor so dali n. pr. v nemškem Weimaru Götheju ministrsko službo ali kaj, samo da je brezskrbno živel in pisal, kar je hotel; ali da bi mu bili vsaj mogli dati za njegove spise nagrado, kakor je nemški narod dal profesorju Echsteinu za

zgodovinski roman „Die Claudier“ 100.000 mark, da si je sezidal s honorarjem lepo vilo — ako bi to zmogli, potem bi pri nas ta ali oni bil lahko samo pisatelj. Toda ker je povsod uboštvo, treba imeti hrbet zavarovan s trdno službo! Lahko bi našel še drugih zgledov. Levstik n. pr. ne bi bil izkusil toliko bridkega v tistih letih, ko je brez stalne službe gledal v negotovo bodočnost. Kako lahko bi bil dovršil vseučiliške študije! Dà, po svoji darovitosti in učenosti bi bil s častjo zasedel lahko vseučiliško stolico. Res je sicer pozneje dobil sebi primerno mesto, a posnemati ga v njegovi trmoglavosti, ker ni hotel napraviti mature, ne bi jaz svetoval nobenemu mlademu možu. — Kolika nesreča n. pr. je bila za plodovitega Andrejčkovega Jožeta, da ni mogel dokončati niti gimnazijskih nauk, še manj pa akademično se izobraziti!...

Pa ne gledé na gmotno stanje, je neovržna resnica, da dandanes svet gleda v prvi vrsti na zunanost, na naslov: doktor, profesor, sodnik ... To še kaj veljá; kar je manj, se ne upošteva...

Ako hočeš torej kdaj v zboru môž povzdigniti svoj glas, moraš, da še enkrat poudarim, zavzemati neko odlično socialno mesto.

In sedaj k Tvojemu novemu sklepu! Ne boj se, ne bom Te dosti pregovarjal; če po vsej sili hočeš obrniti hrbet vzorom prejšnjih let, pa ga obrni — a dobro to ni! Z vzori se ni šaliti! Najbolje človek deluje v tistem poklicu, za katerega ima največ veselja in darú. Če boš mnogo izpreminjal, je nevarno, da ne bi sploh izgrešil prave poti in postal, kar bi bilo tako neizrečeno žalostno, — izgubljena eksistenca!! Mar jih ni še zadosti v našem majhnem narodu?! Mar jih ne vidiš dovolj na Dunaju?!

Ne daj se torej po nikomur odvrniti od svojega prvotnega sklepa; ostani zvest svoji „prvi ljubezni“, da rabim ta izraz; vztrajaj! Potem boš mogel govoriti o značajnosti, o trdni, neupogljivi volji!

Zdrav!

Tvoj

oče.

Dunajska elegija.

Nad mesto legala je noč.
Nešteto lučic zažarelo,
pri svitu njih pa je vzcvetelo
nebroj napol uvelih rož.

In jaz sem jih spoznal:
med njimi lilije nobene,
a vsaka v liste zasušene
ovijala je smrtno kal ...

Vzletél pavlinčkov nočnih roj,
na čašah sladkih obsedel ...
O, jaz pa sred razkošnih boj
po lilijah sem vzhrepenel ...

Leo Levič.

Strujarjem.

„Umetnost sama sebi je namen.“
Če sebi le ves med in strup ponuja,
zakaj tako modrujete o nji,
naj vodi ta jo ali ona struja?!

Anton Medved.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Fož. Ošaben.*

(Dalje)

XXII.

Stara pesem. — Sreča v nesreči. —
5. dan majnika. — Peripetija in katastrofa.

Na Dunaju dné 6. vel. travna 188..

Ljubi prijatelj!

— Napoleon reče: „Ilirija, vstan'!“ Vstaja, izdiha — Te besede Vodnikove so mi prišle davi na um, ko sem po nemirnem spanju odprl oči ter se ozrl okrog sebe po sobi... Tovariš je bil že na vse zgodaj odšel k predavanjem; sam sem ostal. Prijatelj! danes so vse moje misli, kakor plašne ptice pod vtisom včerajšnjega večera. Sinočnji dogodek v gostilni „Pri treh krokarjih“ je šinil kakor božja strela v temnico moje duše. V duši moji je nastal požar, a na razvalinah se že začinja novo življenje...

In baš 5. dan vel. travna je bil včeraj! Velepomenljiv dan je 5. dan vel. travna v svetovni zgodovini; saj je na ta dan izdihnil svojo dušo vladar-orjak — Napoleon, na pozabljenem otoku Sv. Helene. Nedosežno lepo je v poeziji ovekovečil ta dan slavni Manzoni s svojo odo ‚Cinque maggio‘, ki je biser italijanske lirike. A poslušaj, prijatelj moj: Več nego je svetovni zgodovini ta dan, je letošnji 5. vel. traven meni!

Strmeč morda motriš to-le pisanje, na tihem pa si misliš: Fant je poblaznel. Res, priznam, čudno je, da nisem. Sicer je pa tudi mogoče, da sem res blazen, zakaj naši medicinae studiosi, z majhnimi izjemami sami oboževalci darvinizma, zatrjujejo vsakomur, kdor jih hoče poslušati, da je vsled podedovanja tako nekako tri četrtine ljudi norih. Če torej pri čitanju teh-le vrstic spoznaš

simptome ali celó bacile blaznosti, bodi potolažen —: saj sem tam, kjer je večina, in pri večini je vendar prijetno biti, ali ne? Vendar prej sódi!

Vsekako se Ti je moralo čudno zdeti, da se je kmalu po Božiču pretrgala poštna zveza z Dunaja do Tebe. Jaz sem sicer dobil dve pismi od Tebe, a nisem hotel več odgovarjati. Mislil sem si: čemu? Z menoj je itak pri kraju. Kranjska dežela me ne bo videla več — ergo je najboljšje, da pretrgamo vse vezi in zveze. Prišlo je bilo namreč nad-me polagoma toliko gorja, toliko bede, da sem bil na robu črnega obupa... Svečana meseca, še bolj pa sušca, sem v pravem pomenu besede stradal, stradal kakor pes. Ves ta čas sem se samo enkrat do sita najedel, neki večer, ko je prijatelj Obad povabil nekaj slovenskih članov tiste tajne, po vsem svetu razkropljene družbe, ki se zove ‚miser... plebs‘, na „opulentno“ večerjo. Imeli smo se izborna. Jed je bila sicer samo ena, a ta je bila — fižol, pravi pravcati kranjski fižol, ki so ga našemu prijatelju poslali z doma za priboljšek. Pa ne misli, da so mu poslali morda kuhanega, ne, skuhalo ga je Obadova gospodinja velik, velik lonec, in mi smo posedli okrog njega v Obadovem kabinetu in sedeli smo zadovoljnih obrazov, kakor Stritarjevi slovenski pisatelji v Eliziju o Prešernovem godu okrog košare kranjskih klobas, in vse naše želje so bile popolnoma utešene, nobene tožbe ni bilo čuti, razen, da je nekdo pripomnil: „Škoda, da niso tudi nekoliko boba primešali fižolu!“

Nič ni motilo naše harmonije, in „reševali“ ter reševali smo razne probleme, o Pitagorejcih n. pr., zakaj neki niso jedli boba, kar je znano vsakemu gimnazijalčku iz stavka v slovnici: „Pythagoraei faba abstinebant“...

Ta večer torej je bil edina zelenica v puščavi mojega stradanja. A prišlo je takoj po pogovoru: „Za jedan časak radosti — hiljadu dana žalosti.“ Pritisnila je zopet — bolezen. Moral sem k zdravniku. Hotel sem k najbližjemu, dr. Deutsch-u, ki stanuje par hiš pred našo „domovino“. A s čim naj ga plačam?! Šel sem torej na kliniko, kjer zdravé zastonj trpeče človeštvo. In res so

pogled mrk, srce mrko, veselja do življenja nič, prav nič, smeh mi je postal neznan, še govoriti se mi ni ljubilo... Na „Ringu“ so drdrale krasne kočije, v njih je sedela gospôda, vesela, rejena, sita, jaz pa tako zavržen, onemogel... In začel se mi je vzdigovati srd do vseh bogatinov, sitežev, razvaljencev. Ej, brate, vladar, ki hoče imeti zveste, zadovoljne podanike, mora poslušati

Dobra prijatelja.

me preiskali. Zdravil nisem dobil, ampak, misli si, strogo „dieto“! Kdo je bil bolj vesel, nego jaz!! To je bila res sreča v nesreči. Oj, ti ljubeznivi doktor, kar objel bi te! Kako razumno si rešil težko vprašanje mojega želodca in mojih financ!

Takó smo životarili... V podzemski „Mihaelski kleti“ sem bil opoldne vsak dan gost pri čisti juhi... Tako dobrih štirinajst dni. In res pokazale so se čudovito posledice:

tudi glas njihovih želodcev! Če človek nima prav nič svojega, še koščka kruha ne, mu boš zastonj govoril o vzvišenih stvareh.

Etwas muss der Mensch sein eigen nennen,
oder er wird morden und wird brennen —

pravi Schiller, pa bo menda tudi resnično.

Sredi sušca so profesorji nehali s predavanji za prvo polletje. Ker jaz domov nisem imel iti s čim, kakor drugi srečnejši

tovariši, sem si sladil življenje tako, da sem se družil redno vsak dan z razcapanimi, slaboglasnimi „pilharji“, ki so spremljali „dvorno muziko“ ob eni popoldne. Ondi sem se čutil svoj med svojimi...

In ko sem se takó s težavo vlačil liki senca po dunajskih ulicah, so znanci zmajevali z glavo nad menoj ter mi dajali razne dobre svete. Medicinac Gropa Zorin, n. pr. znanec še iz Ljubljane, mi je rekel to-le: „Ko bi bil jaz vladar kakšne države, bi takoj prvi dan potrebil vse slabiče in hiravce iz svojega ozemlja. Taki ljudje kužijo zrak in kradejo drugim, ki so sposobni za eksistenco, živež!“

„Tako misel je imel že Platon“, sem pripomnil jaz.

„In ta je bila najbrže tudi edina pametna, kar jih je zapisal“, je bil Grogov odgovor.

Gostin, „stara hiša“, mi je pa filozofiral tako-le, ko sva se sešla na cesti: „Po mojih mislih ima človek, ki čuti v sebi kal nezdravljive bolezni, čisto prav, če si požene kroglo skozi glavo. Takega življenja pač ni vredno živeti — —“

Takó sem dobival, bratec, razne dobre svete in resno sem premišljeval, kako bi jih izpolnil. Možnost životarjenja mi je podaljšal prijatelj Drzen, ki mi je dobil pri odvetniku dr. G. mesto pisarja, kjer si zaslužim vsaj toliko, da živim.

Lahko si misliš, kakšno je bilo moje duševno stanje! Utehe iskati ondi, kjer sem je iskal kot gimnazijec, nisem maral več — Saj takó nič ne pomaga — to prepričanje se je bilo počasi vgnezdilo v srce in v glavo. Svoje dušno razpoloženje bi morda najboljšje označil z nemškim: „Hinbrüten...“

Tu pride včerajšnji dan. Zvečer smo sedeli skupaj prijatelji in znanci „Pri treh krokarjih“. S počitnic so se bili tudi že vsi povrnili. Bilo nas je precejšnje število. Prvo besedo je imel, kakor vedno, Ivan Grozni. Pogovor se je sukal baš o naših domačih homatijah tam doli na Kranjskem in Goriškem, o „novih prorokih“, ki so vstali med Slovenci, o liberalizmu in klerikalizmu itd. Mene vsa stvar ni zanimala. Zakaj ne,

razumeš lahko iz vsega, kar sem Ti dozdam povedal.

Tu stopi v sobo, burno pozdravljen od vseh — Milan Rosén, exbogoslavec ljubljanski, torej tvoj znanec vsaj, če ne prijatelj. Takoj Ti moram omeniti, da se je mej slovenskimi dijaki na Dunaju pred enim tednom kakor blisk razširila novica: — Rosén je dal ljubljanskemu „lemenatu“ slovó in je prišel na Dunaj, študirat naravoslovje. — V Ljubljani midva s Rosénom nisva občevala menda nikoli, slišal sem pa vedno mnogo hvalnega o njem: Kako je njegov značaj nenavaden, globok; da mož veliko molči, a kar reče, to da je duhovito; da je izvrsten glasbenik, na gosli da igra kakor drugi Ondriček, takó, da je vse zaljubljeno vanj, kamorkoli pride, kjerkoli se dá preprositi, da zaigra nekoliko. Te dni, kar biva na Dunaju, smo ga vedno pričakovali, kdaj pride v našo družbo. In to je lahko umeti; že sam na sebi je zanimiv ta človek, per accidens pa še bolj, ker je bil že dve leti in pol v bogoslovju, in zdaj sredi leta ob začetku letnega semestra, pride na Dunaj. Kaj ga je napotilo k temu koraku? Sentimentalno zaljubljene duše med nami trdijo, da ima kaj pri srcu, česar ne more pozabiti... Drugi, politične, prebrisane glavice, pa menijo, da je Rosén v semenišču izgubil vero, spoznal, da tisto, kar se učé ondi, vse skupaj ni vredno piškavega oreha, in je zato obrnil hrbet tisti hiši. Kaj ne, zanimivo na vse strani? Ali je torej čudno, če smo ga vsi pričakovali takó željno, kdaj pride med nas, da izvemo pravi vzrok njegovega koraka? Res, da so mnogi drugi tudi že izstopili iz bogoslovja, a to so bile često navadne, prozaiške duše, za katere se svet ne méni, in ki so šli za svojimi materialnimi cilji. Naš junak pa vse tako idealen, lep dečko in tako družaben — to je kaj drugega!

On je torej vstopil v sobo! Gromoviti živio-klici! Kar je ožjih znancev, prijateljev njegovih, mu hité naproti, mu stiskajo roke, ga peljejo na prvo mesto. Toliko sem opazil, da ta hrupni sprejem novodošlecu ni prav čisto nič ugajal niti „imponiral“, ampak popolnoma malomarno, kakor da se ni zgo-

dilo nič, je postal nekaj časa ter iskal z očmi nečesa, praznega prostora ali morda kakšnega znanca. V tem se je videla njegova visoka, vitka postava; za eno glavo je bil skoro višji, nego vsi drugi.

Novi prišlec si naroči merico piva in sede prav skromno na kraj mize k nam drugim. Tedaj pa vstane oblastni medicinec Ivan Grozni in ga pozdravi s temi-le besedami:

„Nekje smo včasih čitali ali samo slišali — ne vem več dobro — da bo v nebesih (ne smejajte se!) večje veselje nad enim grešnikom, ki se spreobrne, kakor pa nad devetindevetdeseterimi pravičnimi, ki pokore ne potrebujejo. Tako veselje vlada danes med nami. En „grešnik“ se je spokoril, spreobrnil. Že smo mislili, dragi prijatelj Rosén, da si za večne čase izgubljen za nas, za svet, za življenje, za narod; že smo obžalovali, da plesni tak talent v plesnivih shrambah živega grobišča tam v Ljubljani. A glejte! o pravem času je spregledal naš prijatelj, o pravem času se je še spreobrnil in prišel k nam.“

— In zdaj čitaj pazno to grozno predrznost: — „Upamo, da ostaneš odslej naš, naš zvest prijatelj. Prepričani smo, da te je privedla vun iz kraja temè vedoželjnost, hrepenenje po luči, po resnici.“ — In zdaj s slovesnim glasom: „Milko Rosén! dve leti in pol si študiral sveto teologijo, v dveh leti in pol si gotovo spoznal vso hinavščino, vse zavijanje katoliških laži-učenjakov; v dveh letih in pol so te brez dvoma popolnoma posvetili v svoje misterije, ki so nam navadnim zemljanom prikriti; gotovo so ti vse zaupali, misleč, da si njihov, da ostaneš njihov vse večne čase; zaupali so ti svoj skrivni nauk, ki ga imajo med seboj, dochnia esoterica, kakor jo menda sami zovejo; spoznal si gotovo, da f . . . sami ne verujejo nič, temveč le slepé in strašijo ubogo ljudstvo z groznimi nauki o grehu in peklu. Ti si vse to spoznal, ti si z bistrim očesom prodril v to pajčevino laži in s studom si zapustil kraj gnusobe . . . Ti boš sedaj govoril kot mož resnice, kot mož, ki je mnogo, mnogo izkusil. Tvoja beseda bode imela vso drugo veljavo, kot nas drugih, ki nismo študirali

bogoslovja. Mi sicer vsi že davno vemo, da na celi stvari bogoslovske vede ni nič, a vendar so nekateri med nami še takó bojzljivi, omejeni, ali kako bi rekel, da si ne upajo dati slovesa vsem tistim strašilom o Bogu, peklu itd., strašilom, ki so jih dobili od svojih mater in duhovnov v svoji mladosti. Milko Rosén, govôri zdaj ti! Povej tem-le omahljivcem, polovičarjem, kajne, prijatelj, da — Bogá ni?“

Tiho je postalo v sobi, tiho kakor v grobu. Že med „pozdravom“ so bile oči vseh vprte v Milka, ob koncu teh besed pa so zrle oči vseh nepremično edino v njega. Bil je nenavaden, slovesen trenutek, od katerega je bilo — takó se je čutilo — odvisno marsikaj. Vladala je nekako taka tišina kakor takrat v dvorani velikega duhovna Kajfe, ko je ta slovesno vprašal, da, zarotil pri živem Bogu Zveličarja: „Povej nam, če si ti Kristus, sin živega Boga!“ Tudi takrat so bile oči vseh navzočih sovražnikov vprte v zvezanega Kristusa.

Kar je dalo trenutku posebno resnost, je bilo to, da je Rosén ostal miren, kakor da se vse to njega nič ne tiče, in da je ves čas mirno gledal govorniku v obraz. Nekaj trenutkov je še molčal, kakor da bi čakal, če ima govornik še kaj vprašati, potem je pa odgovoril z mirnim, navadnim glasom vedno obrnjen le proti govorniku:

„Jaz verujem in spoznavam: Bog je!“

Kratek premolk; še vedno vse tiho . . . Ozrl sem se po tovariših. Velikanski vtis je napravil na vse ta odgovor, a javil se je različno, v tem namreč, da so eni pogledali v tla, druge je dušilo v grlu in so hiteli popravljati ovratnik, tretji so postali pa nekam pogumni, in neki tajen ogenj se je zasvetil v njih očeh. Toda ni bilo časa dalje opazovati teh fizioloških izprememb po obrazih, kajti Rosén je nadaljeval odločno z neizprosno logiko:

„Bog je! In če hočeš, ti dokažem matematično, da mora bivati. Lej jo črte, ki sem jo potegnili s svinčnikom preko mize. Po daljšam jo lahko na obe strani naprej, a slednjič morata vendarle oba konca zadeti

skupaj, in dolgost črte lahko zmerim v metrih ali kilometrih, kakor hočem. Vse na svetu je omejeno, končno, tudi čas. Zemlja se vedno izpreminja. Opozarjam le na dejstvo, kako stalno se ohlaja. Vkljub znanemu zakonu prirode, ki smo ga v gimnaziji v četrti in osmi šoli zvali „das Gesetz von der Erhaltung der Kräfte“, po katerem se nobena sila v vesoljstvu ne izgubi, se vendar izgubi pri vsakem prehodu gibanja v gorkoto, in narobe gorkote v gibanje, nekaj toplote v svetovni prostor. Ta sila se ne vrne nikdar več. In tako se dá z matematično gotovostjo določiti, da se bo zemlja enkrat shladila. Iz tega pa sledi, da ne more biti večna, ker kot taka — bi morala biti zdaj že hladna... kar se sploh misliti ne dá. Torej enkrat se je začela; torej, logično dalje sklepam, torej mora biti neki vzrok, da se je začela...“

„Dobro, dobro“, mu seže Ivan Grozni z vidno nevoljo v besedo, „saj to vsi vemo, da mora biti neko bitje, ki mu pravimo Bog. Toda to je pa gotovo, da pekla in tacih reči ni!“

„Tudi pekel je!“ odvrne Rosén hladnokrvno kakor prej. „Že stari Grki in Rimljani so bili prepričani o tem. Čitaj le VI. spev Eneide, ali pa Platonovega Fajdona, pa boš videl, kako je zdrava pamet že tedaj sodila. In tako sodi še sedaj. Na svetu ni mogoče, da bi dobile vse hudobije, vse nesramnosti zaslužen kazni, torej mora...“

To strogo logično dokazovanje je pa ubogega Ivana Groznega spravilo ob vso dobro voljo. Pozabil je, kaj je rekel malo prej; jezno je udaril s pestjo ob mizo ter zavpil: „E, hudiča, jaz ne verjamem nič, ne pekla ne Bogá.“ — Tableau!

S tem je bil razgovor o tem predmetu končan za enkrat. Nekaterim je bilo postalo vroče, kar pa ni čudno, ako se govori o — peklu. Nekdo je predlagal, da eno „zakrulimo“, in zgodilo se je. Vrstile so se še druge napitnice, in zabava se je nadaljevala, kakor da ni bilo prej nikakih znanstvenih „disputov“. Rosén je bil ves večer vesel, govoril zdaj s tem, zdaj z onim, pušil, pel, vse. Večer je bil njegov: njegov možati nastop

je imponiral vsem. Sinoči nas večina ni šla v kavarno, ampak iz gostilne naravnost domov. Imeli smo nekaj tvarine za duševno delo... Po noči dolgo nisem zaspal; mislil in mislil sem o tem, kar sem slišal in videl „Pri treh krokarjih“. Na vsak način se moram z Rosénom seznaniti.

Prijatelj, če imate kaj dosti takih ljudi v vaši sredi, vas zavidam. Sicer pa mislim, da se je sinoči zame zgodila peripetija in katastrofa življenja!

Srčno pozdravljen!

Tvoj

Ivan.

XXIII.

Na bregu sinje Donave. — »Daleč, daleč so planine!«

Na Dunaju, dné 10. vel. travna 188..

Mili prijatelj!

Že davno, davno me je vleklo s tajno silo vun iz mestnega vrvenja dunajskega tja proti severu, gledat staro, častitljivo, v slovanskih narodnih pesmih tako pogosto opevano Donavo. Jeseni ni ne bilo časa ne volje, da bi rekel za trenutek: „Za mano ostani, o mesto, — z veselo te dušo pustim!“ Pozimi pa ne pride nikomur na misel, iti tako daleč vun iz mesta. In tako je šumela široka Donava tam nad mestom dalje in dalje, ne da bi jo prišel jaz pozdravit... A danes se nisem mogel več ustavljati. Glava in srcé sta polna misli in čuvstev od odgovora Rosénovega. Te misli moram zbrati, urediti, pomiriti in — odločiti se k novemu življenju.

Krasno pomladno popoldne je bilo danes. V pisarni dr. G. sem opravil vse že zjutraj. Prost vseh vezi sem se napotil sam — oj, divna, srečna samota, kdor te najde vsaj za trenutek! — po prašni Nussdorferici gori proti široki Donavi. Okrog mene seveda vse polno življenja, vóz, konj, ljudi, električnih tramvajev itd. Tudi mnogo izletnikov — z istim ciljem, kakor jaz.

Po poti sem premišljeval to-le: Da vera vendar-le ni samo zadeva razuma, ampak tudi volje... Razlogi, ki jih je navajal Rosén, so bili točni, mirni — in vendar je stvar nekatere spravila v nevoljo, v srd. Odkod to? Ali ne igra tukaj volja svoje vloge? — In tudi to sem premišljeval: Vera, življenje po veri naredi človeka značajnega, velikega, močnega, veseliga, skoraj da — srečnega.

Sam ne vem kdaj sem došel do cilja — Pred menoj je šumela široka, slovanska Donava!

Ko sem pred toliko in toliko leti kot učencem tretjega razreda ljudskih šol prvič gledal Savo, — kakó sem jo pozdravljal! Kakó mi je njeno mogočno šumenje tam pod črnuškim mostom zbuvalo domišljijo, kako sem v svoji preprostosti blagrovat ljudi, ki živé v teh lepih krajih... In človek ostane pravo za pravo v nekem oziru vedno otrok! Da, po toliko letih, letih učenja in trpljenja, spoznavam, da se je n. pr. gledé vodá in rek drugim ravno takó godilo, kakor meni. Pri predavanjih svojih je naš profesor Jagić omenil enkrat svoje razpravice o Dunavu, Donavi, v svojem zborniku „Archiv für slav. Phil.“ I. zvezek. V slovanskem seminarju sem si knjigo izposodil in s pravo slastjo čital, koliko so nekateri slovanski rodovi sanjarili o „tihem“ — to je namreč njegov najnavadnejši epiteton ornans — Dunavu, pred vsem Malorusi. Kolikrat Kozak

na tihomu Dunajevi sivogo konja napuvaje (napaja)!

Svojo nevesto pelje daleč strani od nje domačije:

Pojdemo u mij (moj) kraj,
pojdemo za Dunáj...

In nevesta zdihuje po svoji materi, zakaj jo je omožila takó daleč, daleč tja za Donavo:

Dala sj mene, moja mati, za Dunaj za Dunaj!

Donavi zaupa maloruska mladenka vse svoje srčne boli:

Oj, vijdu (grem) ja Dunaju (k Donavi),
stanu podumaju (obstanem, premišljuje),
ščo dolji ne maju (zakaj nimam sreče)...

Tudi svečenik Hrizes, kakor pripoveduje Iliada, zaničevan, odgnan od Agamemnona, je na obali penečega se in šumečega morja iskal tolažbe svojemu žalostnemu, razburkanemu srcu... Jaz bi na bregu „tihoga“ Dunava stal ure in ure in zrl v valove, podeče se dalje, vedno dalje proti vzhodu in jugu, po samih lepih ravninah... Ah, kje so časi, ko so naši pradedje prvič prekoračili Dunav! S kakšno močjo so nastopili, kako je tedanji rimski svet občudoval njihovo silo! Koliko se je izpremenilo! Malo nam je ostalo, nekaj zemljice ob Dravi, Savi in Soči, to je vse — a zato te ljubim tem srčneje, zemlja slovenska!

„Pesniško rešeto“ je priplavalo na nebo, ko sem se poslovil od ljubega Dunava; pri tem pa se mi je s čudno silo obudilo hrepenenje po domu, po slovenskih rekah, po Savi, in na tihem sem si pel ono znano Tomanovo:

Tiha luna jasno sije,
duh moj misli na svoj dom;
srce zanjga strasno bije,
Bog ve, kdaj ga videl bom?
Vmes so hribi in doline,
vmes šumenje bistrih rek,
daleč, daleč so planine,
daleč Save je iztek.

Takò je zdihoval bržkone že marsikateri slovenski dijak tu gori v svetovnem mestu ob sinjem Dunavu... Vendar jaz sem se ob njem nekoliko pomiril. Duh se mi je zopet zbral, ustalil, da bo — tako upam — sedaj sposoben za nove sklepe, nove čine.

Bog s Teboj!

Ves Tvoj

Ivan.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Fož. Ošaben.*

(Dalje.)

XXIV.

Novi cilji. — »Höher, Peter!« — Med dvema stoloma. — Verski disputi.

Na Dunaju, dné 17. vel. travna 188..

Predragi prijatelj!

Hvala Ti iskrena za „platnice“! Komaj sem jih čakal, a zdaj, ko si mi jih poslal, jih požiram s slastjo lačnega filologa. Kar sram me je že bilo: Toliko se debatira v slovanskem seminarju, kadar smo slušatelji sami med seboj, o nazorih P. Škrabca, in jaz ne morem poseči vmes, ker njegovih „platnic“ ne — poznam. Vidiš, če človek gre po svetu, pa res spozná, kakó malo vé, za koliko ga presegajo drugi. V Ljubljani, kot abiturient, sem mislil, da znam „več ko hruške peč“, ker sem prečital nekaj ruskih in čeških knjig v izvorniku, a sedaj vidim, da o slovanskem jezikoslovju kot takem nimam niti pravega pojma. Bože, čuda golemoga! Kakšni učenjaki — to ime zaslužijo po pravici! — so nekateri tovariši, ki sedé z menoj vred v isti klopi ter poslušajo predavanja, kakor jaz! Med vsemi se odlikuje Slovenec Nebnják, ki je prišel z mariborske gimnazije, pa je tudi šele prvo leto na Dunaju. Jaz kar strmim, kaj je ta človek že vse preštudiral kot gimnazijec. Célo Miklošičevo „Primerjalno slovnico slovanskih jezikov“, katere jaz doslej niti videl nisem, ima on v mezincu. Koliko je vredno že samo to! In to je njemu malenkost. Podlaga znanstvenemu jezikoslovju je fonetika. To sem izvedel šele letos; naš tovariš Nebnják je to vedel že na gimnaziji. Učena dela, ki jih sedaj slišimo prvič navajati pri predavanjih, kakor so Brücke, Sievers, Techmer — vsi sami fonetiki: vsa je on preučil že kot gimna-

zijec. „Archiv für slav. Philologie“, dasi je bil znan tudi meni, a le po imenu, mi je tu v slovanskem seminarju prišel sploh prvič pred oči: Nebnják ga je čital tudi že na gimnaziji — —

Zastopani pa smo vsi slovanski rodovi v našem seminarju, in to je ravno prijetno, zanimivo. Človek bi sicer mislil, da v družbo, kjer se goji samo veda in še tako suhoparna, kakor je lingvistika, nimajo človeške strasti vstopa, in da mora torej v našem seminarju vladati absoluten mir, prava pravcata indijska — nirvâna. In vendar bi se zelo motil! Zunanjih bojov res ni, zató pa so notranji jako hudi. Godi se nam nekako takó, kakor poje Prešeren v „Krstu pri Savici“:

Bohinjsko jezero stoji pokojno,
sledú ni več zdaj vnanjega viharja;
al' somov vojska pod vodô ne mine
in drugih roparjev v dnu globočine...

Sučejo pa se naši boji v prvi vrsti, kakor sem Ti že zgoraj omenil, o jezikoslovnih stvareh. Baš te dni se prepiramo, kako razlagati postanek novoslovenske pridevniške sklanje *lepega*, *lepemu* itd. Mene te znanstveni disputi prav močno zanimljejo, saj je *πόλεμος πατήρ πάντων*! Znanstveno delovanje, to je pač najlepše. Kaj bo tista beletristika! Enkrat človek prečita, drugič ga ne miče več. Dobro, koristno razpravo boš pa čital vedno rad in z vedno večjim pridom. In tudi to je: V leposlovju misli vsak, da je že popoln, na vrhuncu dovršenosti, ako skrpa nekaj rimane proze. Za take stvari ni treba mnogo študij. A znanstvene razprave, to je kaj družega! Tu treba dolgo študirati, mnogo misliti, preden se napiše kaj temeljitega. V tem oziru smo tu pri „izviru“; navodil za znanstveno raziskavanje dobivamo izvrstnih, knjig dovolj. — Sploh se je izvršil v meni

tudi v tem oziru velik preobrat. Nečem Ti prikrivati, da ima Milko Rosén náme velikanski vpliv. Pogovarjala sva se tudi o bodočem znanstvenem delovanju. In kaj meniš, kakšne ideale ima on? Njegov smoter je — čuj! — postati enkrat vseučiliški profesor! Treba — pravi — hrepeneti po najvišem, potem doseže človek vsaj sploh nekaj. In veš, s čim utemeljuje svojo namero? Na gimnazijo iti za suplenta, potem postati za nekaj let redni učitelj in profesor in kot tak žrtvovati najboljše moči, po dvajset in več ur na teden, malone mehničnemu delu, povrhu pa še doma popravljati kopice zvezkov... je li to cilj, vreden znanstveno-izobraženega moža? Ali more gimnazijski profesor, ako je z delom takó preobložen, kakor so dandanes, s svojo stroko sorazmerno napredovati? In ako enkrat izgubi nit, ako zaostane, ni li kmalu — petrefakt? Dà, vseučiliški profesor, to je na vsak način lepše, boljše ... Res, čim dalje gre človek, tem dalje mu kažejo! In zdaj šele vidim, koliko zlatega zrna je bilo v besedah starega našega gimnazijskega profesorja, ki nam je tolikrat klical, četudi v šali, kadar je kdo ugibal gledé oblik: „Höher, Peter!“ Res, višje, vedno višje — to je pravo! Morda ...

Po nesreči sem zašel še v drug prepír. Dva tovariša, eden je Srb iz Belega grada, drugi Hrvat iz Osjeka, oba letos došla na novo, kakor jaz, sta dobila veliko zaupanje ali kaj do mene, takó da smo prav prijatelji. Najprej sem se bliže seznanil s Hrvatom, ki je izvedevši od mene, koliko sem čital hrvaškega slovstva in da za silo tudi govorim nekaj, po pravici sklepal, da sem velik prijatelj Hrvatov. Pozneje enkrat sva šla s Srbom skupaj z vseučilišča. In takrat sem naredil veliko napako: Razodel sem mu, da občudujem divne srbske narodne pesmi, da hrepenim obiskati junaško Črno goro itd. Govorila sva potem o srbskem slovstvu, o početkih, o Dorileju Obradoviću, o najnovjših pisateljih ... In klepal je: Slovenec je prijatelj Srbov. In potem sta skovala svoj naklep, vsak záse, naklep, po katerem bi se bil moral ujeti in zameriti vsaj enemu. Ne-

kega dne namreč se je „naključilo“, da smo šli vsi trije skupaj od predavanja po „Ringu“ na izprehod. Ta ugodni trenutek sta porabila. Slovenec naj bi odločil, kakor nekdanj nesrečni Paris prepírajočim se boginjam, kateri imajo prav, Srbi ali Hrvatje. Vprašala sta me slovesno, najprej Srb: „Kaj ne, da više volite Srbe?“ In prav to vprašanje mi zastavi isti trenutek brat Hrvat. Bil sem med dvema stoloma! Kam privéde človeka pretirano slovstveno občudovanje, slovstveno malikovanje! Kaj sem hotel storiti? Morda bi bilo še najboljše, ako bi ju bil peljal oba v kemijski institut, tam prosil, da bi puščali vsakemu nekoliko krvi, jo kemično preiskali, in ko bi se pokazalo, da imata isto krv, bi jima lahko rekel: Brata sta med seboj, brata tudi moja, bratje se morajo ljubiti! ... No, odgovoril sem jima čisto vsakdanje: „Jaz imam oboje rad, Hrvate in Srbe, a Hrvatje so mi bliže“ ... Od tedaj Srb in ne govori več z menoj ...

A tudi še drugačni boji se bíjejo v tihih prostorih našega seminarja. Tiste besede Milka Roséna v gostilni „Pri treh krokarjih“, so postale nekako „krilate“. Dospete so tudi med naše obzidje. Večina je, to se ume, contra. A nikdar ne bi bil mislil, da je sicer takó tihi učenjak, kakor je Nebnják, takó nasproten teističnemu naziranju. Ne gre mu v glavo, kakó more izobražen človek trditi, da se dá bivanje božje dokazati; on, da je že v šesti šoli prišel sam po svojem razmišljevanju do zaključkov, ki se nikakor niso ujemale z razlago šolske knjige Wapplerjeve. *Metábasis cis allo génos!* To je tisti *punctum saliens*, o katerem se vse vrti. V veliko svojo zabavo, pravi, je pozneje našel, da je Kant imel baš take misli. Nekoliko smo se pogovarjali semtertja, a končno smo ostali vsak pri svojem. Nebnják je te misli, da vse naše verovanje sloni le na čuvstvanju, z razumom da se ne dá podpreti. Meni pri vsem tem ne gre to v glavo, kakó so vendar mogli učeni možje, kakor n. pr. cerkveni očetje, sv. Avguštin i. dr. verovati in toliko učenih del napisati o veri? Sama čuvstva naj so tu in nič drugega?! ...

Res pa je vendar-le, da človeka šele spoznaš popolnoma, ako poznaš tudi njegovo versko naziranje. Mene vleče, da bi z Rosénom o tem govoril še kaj več. Upam, da bo mogoče!

Z Bogom!

Tvoj

Ivan.

XXV.

Curiosa. — P. Abel. — Dr. Lueger.
— Na shodu delavcev.

Na Dunaju dné 25. mal. travna 188..

Ljubi oče!

Še nikoli nisem tako težko pričakoval pomladi, kakor letos. Hvalo Bogu, dočakal sem jo. Prekrasno je tukaj na Dunaju spomladi, zlasti sedaj meseca velikega travna. V prirodi povsod, posebno po parkih, bujno, dišeče cvetje, povsod godba, smeh, veselje, polno veselih šetavcev, tako da je to splošno probujenje zbudilo tudi mene k novemu življenju. Lotil sem se učenja s podvojeno energijo; kar sem zamudil, hočem nadomestiti. Morda Vas bo zanimalo, kaj poslušam v II. poluletju?

Pred vsem se bavim s slovanskim jezikoslovjem, in sicer poslušam sedaj hrvatsko-srbsko skladnjo in zgodovino dubrovniškega slovstva. Polagoma pridejo na vrsto vsi slovanski jeziki in vsa njih slovstva. To bo užitek! — V grški gramatiki smo vzeli v prvem poluletju vokalne vrste *a, e, i, o, u*, izmed konsonantov smo zasledovali zgodovino likvidov *l*-a in *r*-a. Sedaj nadaljujemo z zgodovino nosnikov *m* in *n*; do deklinacije in konjugacije najbrže ne pridemo. In vendar imamo ta predavanja po 4 ure na teden!! Kdaj bom vse to, kar sem napisal, ponovil in kakó pojde pri izpitu čez štiri leta? Pri sanskritu sva ostala samo dva, vse drugo je odpadlo. Pač umevno! Zunaj sije toplo pomladansko solnce, v vrčkah se smeje črni „Bockbier“ —: človek naj bi se šel pa mučit s težko sanskritsko gramatiko, katere ne potrebuje nikdar! Sicer

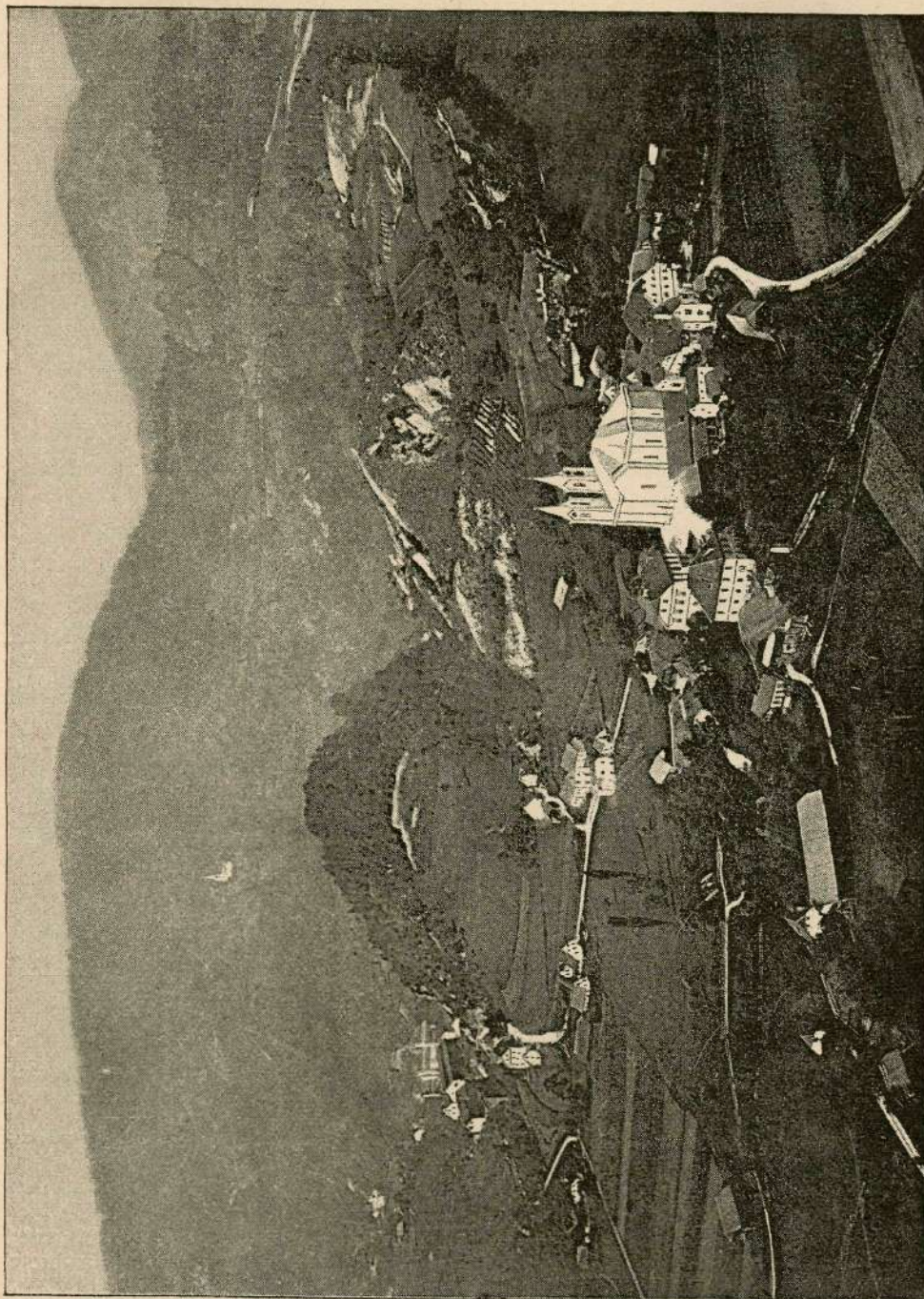
pa spoznavam tu največje kontraste, kar si jih je le mogoče misliti. Tako n. pr. moj tovariš pri sanskritu poslušá menda vse jezike, kolikor se jih predava na vseučilišču: germanske (on je Nemeč!), tudi angleščino seveda, romanske, slovanske, in celó semitske. To Vam je poliglot, da je čudo! No, mož ima denar, in jezikovni študij mu je — sport! Drugi, resni filologi, n. pr. v našem slovanskem seminarju, pa trdijo, da človek razen materinščine nobenega drugega jezika ne more popolnoma obvladati, in da ga tudi ne bo nikoli čisto pravilno izgovarjal; zato, da je najbolje omejiti svoj študij na eno, in sicer najbližje narečje. — A še večja curiosa človek tukaj vidi in sliši. Neki profesor primerjajočega jezikoslovja n. pr. je zadnjič enkrat čisto resno trdil, da je *εφερον* krepki aorist! Na gimnaziji bi me bili križali, da sem izustil kaj takega. Vendar pa se takim prikaznim ne čudim posebno; saj nimajo s sprego itd. nič več opraviti, vsa duševna jed te vrste môž so — koreninice, koreni in debla!

Ni tudi čudno, če nimajo vsi naši profesorji tukaj na vseučilišču enake privlačne sile. Tisti, ki je res strokovnjak, ki pozna tudi najnovejša dela svoje stroke, je zanimiv in tudi priljubljen; toda če vé n. pr. v grški literaturi le za dela, kar jih je izšlo do leta 1860., naprej pa ne več, in če se porumenelim papirjem, ki iz njih profesor čita, pozná, da so bili že večkrat na vrsti, potem zanimivost izgine, in slušatelji tudi, takó da ostanejo le tisti, kateri morajo — radi izpita. Tako n. pr. je eden teh gospodov sicer jako prijazen, toda nekatera njegova predavanja so neizmerno dolgočasna. Dionizij Dyskolos je bil gotovo zelo pust, suhoparen, vrhutega še čmeren grški pisec, avtor prve gramatike. A še suhoparnejše je, poslušati in zapisavati si vso literaturo o tem možu, vse, kolikor je je do l. 1860. ali blizu do tod. To je vse neizmerno učeno, a človek ne vé, kam s tem?

Večinoma so naši profesorji vzvišeni nad zemeljskimi slabostimi. Za katedrom visoko gori sedé, kakor kakšni Zevsi na prestolu.

Le ena stvar jih razvname: ako si kak kritik upa imeti drugačno mnenje o kakšni stvari nego je imajo oni v svojih knjigah. čudno so me sicer pogledali ti Abrahamoviči, ko sem vstopil, vendar so se pomirili. A profesor! Znan je po svojih učenih delih o

Zagorje ob Savi

Tako n. pr. sem pred par dnevi zašel k predavanju profesorja, ki razlaga semitske jezike samim kandidatom za rabinat. Nekako semitskih narečjih, zlasti pa po svojih nazorih o semitski metriki. In baš v zadnjem času mu je neki učenjak začel oponirati

gledé metrike. To Vam je bilo zanimivo, kako je pobijal svojega nasprotnika! Pri tem se je pa utrudil takó, da je postal slednjič hripav in ni mogel več dalje čitati...

In kaj stori navdušenje za stvar — in kakó se učenjak vživi v svojo vedo! Zunanji svet ne eksistira več zanj. Tako n. pr. je baš ta zadnji profesor zamišljen v toliki meri, da je nekoč na ulici, domov gredé, v hipu pozabil, kje stanuje, ter je šel k policiji vprašat za svoj naslov...

Jako priljubljen je neki profesor germanistike. Pri njem je vedno tako polna dvorana, da ni dobiti, ako človek pride malo prepozno, nobenega prostora več. To Vam je res učenjak, a ni samo slovničar, ne! Slovstveno zgodovino, slovstvo, in tudi nujnejše, pozná v polnem obsegu. In kakšen kritik je! Res, užitek ima človek, kadar ga poslušá. Le škoda, da je telesno zelo pohabljen. En izrek njegov zlasti se mi je globoko vtisnil v spomin. Govoril je namreč med drugim tudi o tem, kakó se mora gimnazijski učitelj, potem ko je naredil izpit, sam dalje izobraževati. Pri tej priliki se je doteknil tudi verskega momenta ter rekel prav kratko: Da bo vsak izmed njegovih slušateljev, — o tem da je prepričan — prišel v svojem življenju enkrat do resne krize, ko se bo moral odločiti v tem vprašanju „za“ ali „proti“. Na kateri strani je on, ni omenil, in jaz tudi ne morem nič sklepati; a gorenje besede je govoril jako resno — — —

O semitskih jezikih sem Vam nekaj omenil; no, teh najbrže ne bom študiral, zlasti zato ne, ker sem — to Vam bo najbrže popolnoma novo — velik antisemit. Prišlo je do tega čisto lepo. Jurist Drzen, ki je zdaj tretje leto na Dunaju in ima svoj prvi državni izpit v žepu, se je do cela „aklimatiziral“; on je pravi pravcati Dunajčan. Vse zakotne gostilne so mu znane, dá, možiček že dela praktično v svojem poklicu, on namreč piše po tistih „svojih“ gostilnah raznim ljudem prošnje, ženitovanjska pisma ka-li, itd. Iz tega vidite — mimogredé povedano — kam jo „naš“ človek pripelje, če hoče. Ta Drzen torej je pravi Dunajčan, pravi Dunajčanje

pa so izvečine antisemitje — ergo je tudi on in hoče, da bi bili tudi drugi.

Pa antisemitje imajo še tudi drugo imé, namreč: „Vereinigte Christen“. Včeraj je imel Drzen cel šop belih listkov, kjer se pozivljejo „združeni kristjanje“, da pridejo ob 8 uri zvečer v cerkev sv. Avgušтина k pridigi jezuita P. Abela; izrečno je bilo povedano, da le moški. En tak listek sem dobil tudi jaz. Zvečer malo pred osmo uro se dobiva z Drznom ter greva v I. okraj v omejeno cerkev. Ostrmel sem. Cerkev je bila natlačeno polna samih moških. In vedno novi so dohajali. Zadaj pod korom sva našla slovenskega tovariša, Vilka Šveca. Vesel je bil, da je pripeljal Drzen še enega somišljenika. Švec in Drzen, to sem videl, sta v to gibanje že popolnoma „posvečena“. Meni pa je bilo, kakor da sem prišel v nov svet, med ljudi, ki imajo čisto nove, sveže misli. Točno ob osmih stopi govornik na prižnico. Takó še nisem slišal pridigati. Pater je prečital najprej odstavek iz časnika „Neue Freie Presse“, kjer je stalo napačno poročilo o njegovem včerajšnjem govoru. (Obhaja se namreč v cerkvi neka tridnevnic, in P. Abel ima vse tri dni po en govor.) To zlagano poročilo je govornik popravil, a kako! Obrnil se je kar naravnost na dotičnega žida mej poslušavci: „Vi, g. poročevavec, danes pa bolje poslušajte nego včeraj.“ To mu je moralo biti vroče, ako je bil res, v cerkvi kajti nehoté je vsak malo pogledal po nosovih svojih sosedov, če ni vmes kakšnega zakrivljenega... Nato je prečital govornik anonimno pismo brez podpisa, v katerem se je pretilo, da ako pojde še enkrat na prižnico, bode počila bomba v cerkvi. Ta vest se je bila razširila danes po Dunaju. P. Abel je nato popolnoma mirno odvrnil, da ne pripisuje skritega nasprotniku toliko poguma, da bi prišel v cerkev in vrgel bombo mej ljudi; sicer pa da se smrti ne boji. In potem je omenil, kakó mu je oče, ki je bil visok uradnik na Bavarskem in dolgo vrsto let član prostozidarske lože, na smrtni postelji naročal, naj neprestrašeno odkriva zlobne namene prostozidarjev. Go-

voril je potem o terorizmu in sicer o terorizmu „večine“ — fraze — in časopisja. Kakor je imel stari Káton Cenzorin refrên: „Ceterum censeo“ . . . takó ga imá tudi P. Abel; vedno in vedno kliče: „Zurück zum praktischen Christenthum!“ Končno je imel še majhno prošnjo do nas. Z globokim glasom, v katerem se je čutila velika žalost, je rekel nekako tole: Znano vam je, moji ljubi, da sem bil 22 let profesor v Kalksburgu. V tej dolgi vrsti let sem imel tudi veliko število učencev iz vseh slojev družbe, iz plemstva in iz meščanskih krogov. Eden izmed mojih ljubih učencev leži nocoj na mrtvaškem odru. Padel je — v najlepši mladeniški dobi — kot žrtva terorizma, terorizma takozvanega „javnega mnenja“; padel je v dvoboju. Cerkveno ne more biti pokopan, a vendar se bom jaz udeležil pogreba, udeležil kot njegov učitelj, ki mi je bil vdan iz vse duše . . . Morda je rajnik, ki je bil sicer takó blag, obžaloval svoj korak. Molímo, da bi že izginili strašni predsodki o „časti“, da bi minil terorizem fraze. In molili smo češčeno-marijo skupaj. V cerkvi je bilo tiho kot v grobu . . . Govorilo je srce . . .

Sicer pa ne smem pozabiti omeniti, da vmes govornik pové marsikako šaljivo, prav v dunajskem žargonu. In tedaj je zanimivo gledati te moške obraze, kako sprejmo dovtip. Tam se dva namuzata drug drugemu, pokimata in pogledata hvaležno gori proti govorniku; tu si gospod, ki očividno nima znanca v bližini, zadovoljno pogladi brado; ondi se dva pristna Dunajčana suneta na lahko pod rebra; tu zopet je enemu takó dobro dél dovtip, da se kar sliši, kakó ga je pogoltnil . . .

Še enega moža sem spoznal v zadnjem času, to je — dr. Karola Luegerja. Kar je P. Abel na prižnici in sploh v verskem oziru, to je Lueger v politiki in družboslovju: Boj židovstvu, nazaj h krščanskim načelom! to je geslo njegovo. Dr. Lueger je sedaj najpopularnejša oseba na Dunaju, popolnoma ves ljudski tribun. Tacega si predstavljam Gaja Sempronija Grakha. Dunajsko ljudstvo ga ljubi neizmerno. Ker se sam, dasi je vi-

soko izobražen, poniža do najsiromašnejšega „pilharja“ ter z njim prijazno govori, ni nič nenavadnega, da ga umazani čevljarski vajenci, ako ga srečajo, v znak, da so njegovi pristaši, pozdravljajo prav po bratovsko: „Servus, Karl!“

Spoznal sem ga v gostilni, in sicer „Zu den neun Engeln“. Ko smo okrog devetih zvečer Drzen, (ker ta me je zopet uvedel!) Vilko Švec in jaz hoteli v gostilno, je bila polna do zadnjega kotička, še med vrati so stali možje ter poslušali. Govoril je ravno dr. Lueger, in sicer, kolikor sem mogel razumeti, o dunajskem mestnem vodovodu, pa imé nekega žida, Sues ali Süß, je imenoval parkrat, takó se mi zdi. To Vam je bilo zborovanje! Iz sobe vun se je valil gost dim od smotk in cigaret, kakor da gori kakšna tovarna; gost dim je ležal tudi po dvorani nad glavami zborujočih s tlakom bogvé koliko atmosfêr. In poslušavci? Včasih je bilo vse tiho, kadar je govornik bolj mirno razlagal; kmalu zopet glasen smeh, ki se je razširil noter do vrat, do nas; kmalu zopet burno pritrdjevanje in ploskanje in klicanje govornikovega imena. Drzen je bil silno vesel; segel je s prsti tja, kjer bi mu morale rasti brke ter vzkliknil: „Moj dunaj, nocoj jih pa Korl spet pere!“

Po končanem govoru velikansko navdušenje. Drzen pa se je začel riniti skozi gnečo, češ, da mora „Korlu“ gratulirati, in vlekel je tudi naju za seboj. Videl sem pa, da je naš Drzen znan v teh krogih; posadili so nas k mizi blizu prezidija. Proti polnoči, ko je bilo „Švehatsko“ storilo svoje delo, se je vzdignil Drzen ter „držal“ govor navzočim dunajskim obrtnikom in delavcem. Govoril jim je, da se tudi dijaštvo, pred vsem vseučiliščno dijaštvo, strinja z njih težnjami in se bo tudi strinjalo vedno, in kakor so se l. 1848. v prvi vrsti dijaki borili za svobodo, tako se bo tudi sedaj dunajsko dijaštvo borilo z delavci in obrtniki, da jih osvobodi židovskega jarma. S svojim „improviziranim“ govorom je navzoče navdušil takó, da sta ga, ko je nehal, dva zadelá na rame ter nosila po dvorani. To Vam

je bil prizor „za bogove!“ Drzen, grbast kakor je, silno dolgonog in dolgorok a kratkotrup — je plaval po zraku ter veslal z rokama. Popolnoči enkrat je nas trojica ostavila dvorano; blodeč po dunajskih ulicah proti domu smo srečavali razne vesele družbe, semtertja se je oglasila kakšna nočna „ptica“ z mamljivim glasom, a Vilko je modroval, kakó zdravo je to ljudsko gibanje na Du-

naju, kakó grozne rane je vsekal tuji živelj nam vsem, in da bi bilo treba tudi doli pri nas začeti delati v tem zmislu . . .

Prav radoveden sem, kaj Vi, dragi oče, sodite o tej stvari; o počitnicah upam, Vam povem več podrobnosti. Do tedaj zdravi vsi!

Vaš

Ivan.

(Dalje.)

Jesenska romanca.

Na vrtu v tihi utici,
tam Mimica sedela je,
ko v svet s koraki mokrimi
jesen mimo hitela je.

Nagnila se je k deklici
in ji v oči pogledala:
„Ti zlata moja dušica,
kaj bom ti zdaj povedala!

Ej, majnik fantič je prelep,
kako si ti ljubila ga!
A skrnil se je, še preden ti
si enkrat poljubila ga!

Ej, majnik fantič je vesel
med rožami deklícami!
A žal — prehitro je odšel
s prebelimi meglicami . . .

Pa če ti že sedaj solzé
drhté za njim, ti Mimica,
ah, kaj pa, ko črez trudno noč
bo tiho vzknila zimica!“ . . .

Cvetko Slavin.

Izraz in posoda.

Nebeški dar, izraza moč,
edino, kar imam na sveti!
Ta ogenj, ki za mrzlo noč
življenja plamenico neti!

Pa če me ne razume svet,
če trdo sodi moje speve,
kadar sem te moči prevzet,
vsaj jaz pozabim bridke dneve.

Pač majhen dar uživam jaz,
zahvaljam vendar zanj Gospoda.
Četudi slab je moj izraz,
srce mu vendar je posoda.

Anton Medved.

Srečanje.

Z mano je rajala
in me napajala
sreče sladkost,

ko me je vnemala,
vsega prevzemala
tvoja mladost . . .

Mimo korakala,
bridko je plakala
moja prostost!

Leo Levič.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben.*

(Dalje.)

XXVI.

Milko Rosén v »Studentenheimu«.
— Kako Milko študira. — Milko kot
odgojitelj. — Ivan gleda, se čudi...

Na Dunaju, dné 10. rožnika 188..

Dragi prijatelj!

Znamenit dogodek Ti sporočam danes. Milko Rosén, ki je, dasi šele komaj dva meseca na Dunaju, brez dvoma najzanimivejši, najsimpatičnejši značaj med vsemi slovenskimi vseučiliščniki — on se je preselil preteklo soboto v našo „domovino“ recte „Studentenheim“, rectius „Asyl der Wiener Universität“. Ne vem, je-li on bolj vesel, da je dobil brezplačno stanovanje, ali jaz, ki ga imam zdaj takó blizu, da lahko občujem z njim vsak dan. Sicer pa nikar ne misli, da ga imam samó jaz tako v čislih; nikakor ne! Poslušaj! Kdaj si še čul, da bi bil akademik ponudil tovarišu-akademiku brezplačno stanovanje samo zató, da bi se naučil od njega umetnosti — učenja? In Rosénu je faktično ponudil ne samo en slovenski akademik, da mu plača rad vso stanarino, samo da bi skupaj stanovala, da bi ga Milko učil, kako se treba učiti.

Dasi se namreč sliši nekako neverjetno, je vendar istinito: Dočim drugi filozofi — zakaj te imam tu pred vsem v mislih, in to vse, slovenske, slovanske in vse druge — večkrat niti v četrtem letu svojih študij nimajo pregleda čez svojo stroko, se je Rosén v prvih dveh mesecih takó vglobil in vživil v svoj ne baš lahki, pa tudi ne maloobsežni predmet, da je obrnil že zdaj náse pozornost svojih profesorjev... In to, dragi moj, ni malenkost na tako velikem vseučilišču, kakor je dunajsko, kjer je dijakov kakor listja in

trave, tako da se profesorjem ni treba puliti za slušatelje. Popolnoma sem prepričan in vse tako kaže, da bo Milko res še enkrat zasedel vseučiliško stolico. In veš li, v čem obstoji njegova umetnost, da se je tako hitro vglobil — in medias res?

V delavnico sem njega zrl...

Naš predstojnik, dr. C. Sch. mu je odkazal kot bivališče kabinet, kjer je lepo sam záse, nemoten. Tudi to je instinktivna odlika. Na mizici Rosénovi, ako ga obišeš, ne najdeš nobenega lahkega čtiva, nobenega časopisa, ampak samo eno debelo knjigo „System der Zoologie“. Tiha groza te mora izpreleteti, ako jo vzameš v roke: nad tisoč strani in droben, droben tisk, in skoraj sama imena, samo najpotrebnejši opisi v najsuhoparnejšem slogu, ki si ga moreš misliti. Kaj čuda, če začetnik obupava, ko gleda ta nestvor knjige in sliši od kolegov, da to knjigo v malem prstu imeti — je prvi pogoj, *conditio sine qua non*, uspešnemu študiju v tisti stroki. In tako se zgodi, da marsikateri res obupa, kajti če se ne pregrize skozi ta zid obljudljene dežele prvo leto, se bo drugo še manj, in pozneje je prepozno. Milko pa se je drugače lotil stvari. Njegova umetnost tiči v lem-le: Če prideš pred velikanski gozd, ki se razprostira pred teboj, in moraš priti skozenj, kaj boš storil? Mar pojdeš kar na slepo srečo vanj? Mar si boš krčil pot korak za korakom, klesteč ovirajoče te veje? Nikakor ne! Ako imaš pamet, boš stopil na kakšen bližnji hrib in z njega si boš najprej izkusil dobiti pregled čez gozd, kako dolg, globok in širok je in kako je razdeljen; če je kje kakšna preska, ali morda vódi kakšna pot ali karsibodi; potem šele se boš spustil na potovanje. — In takisto je storil Milko. Napravil si je iz cele knjige najprej pregled

čez vso tvarino; to je zahtevalo sicer ogromno truda in delal je pozno v noč, a ko je bilo postavljeno ogrodje, je bila že tudi zmaga

ga vprašal, kje si je pridobil to spretnost, je priznal hvaležno: „Učiti se sem se naučil šele v — semenišču!“ —

Petrolejski vrelec gorí.

dobljena. Zakaj podrobnosti se potem obvladajo z mnogo manjšo težavo. In ko sem

Fiat applicatio! sem si mislil in začel sem posnemati Roséna. Nekaj gorostasnega

se mi je zdelo v začetku leta predavanje o rimski literaturi; menil sem, da je nemogoče, da bi si vse tisto kdaj zapomnil. A glej! napravil sem si po Teuffel-u pregled rimskega slovstva, najprej čez splošni del o satiri, komediji itd., potem pa čez posebni o posameznih dobah in kateri pisatelji delujejo v njih... Zdaj šele vem, kako daleč sploh sega rimsko slovstvo, da obsega tudi cerkvene očete, česar prej nisem nikdar slišal; zdaj tudi vem natanko, koliko znamenitejših pisateljev obsega to slovstvo; podrobnosti o življenju in delovanju posameznikov pa si dopolnujem sproti, in sicer pri tistih najprej, ki me zanimajo najbolj. In tako vidim, da gre, da gre imenitno, in da bomo pri izpitu znali, da bomo morali znati!! — Grške tragike, n. pr. Eshila, čitam sedaj vse drugače: prečitam ga prvič, da dobim pregled vsebine in totalni vtisk; čitam ga drugič, že bolj počasi, premišljuje kontekst; ko se ga lotim tretjič, mi je že vse znano, in slovarja niti ne rabim. In tako se ne bojim že zdaj izpita čisto nič; naj mi dajo katerokoli mesto kateragakoli klasika, prevel ga bodem samoraslo, brez težave, gladko. Sofokleja in Eshila mislim prečitati še v tem šolskem letu vsega; jeseni pa pride na vrsto Evripid, „sovražnik žensk“. To bo zanimivo!

Gotovo se še spominjaš, s kakšno slastjo smo čitali na gimnaziji povesti o rdečkožih Indijancih. Najbolj pa nam je imponiral kakšen „Tigerbändiger“. In če Ti sedaj pravim, da je ta Rosén hujši nego kak „Tigerbändiger“, nikar ne skomizgaj z rameni. Evo Ti dokaza! Takoj prvi teden je dobil instrukcijo v neki hiši tukaj na Dunaju. In v kakšni hiši! Bogatija velika, a oče in mati imata vsak svoje zabave, za otroke — dva dečka, eden je tretje-, drugi prvošolec, oba hodita v gimnazijo šolskih Benediktincev — se ne briga nieden izmed njiju; ni namreč časa. Dečka sta bila ves božji dan prepuščena samima sebi, v svoji sobi sta počejala, kar sta hotela. Kdo se bo učil?! Da se niso razredniki in učitelji, ko jih je Rosén prvič „intervijuviral“ radi dečkov, ugodno izrazili, se umeje samo po sebi. A danes?

Stariši ju kar ne morejo več spoznati. Kakó ju je ukrotil in pridobil za delo tega Milko ne pové; ravna se pač po načelu: „Môlči in — zmaguj!“ Toliko mi je povedal, da je z neizprosno stanovitnostjo in s tem, da v začetku ni odjenjal niti za las ne, zlomil njujino trmo. S starejšim sta ponavljala latinsko slovnico vso od začetka, z železno doslednostjo; bilo je treba ogromne eneržije na obeh straneh. A zdaj deček že piše prve rede, dočim je bil prej že obupal. Zdaj ga je začela šola celo veseliti, ker vidi uspehe svojega truda. A storil je Milko še več: s svojo resnobo, ki je ne izpremeni nikdar pri gojencih, obenem pa z dobrohotnostjo, ki jo vidita dečka na njem, je dobil nju srci popolnoma v svojo oblast. In to je tisti vzvod, ki vzdiguje težo — ljubezen, vdanost, strah, da ne bi bil razžaljen učitelj.

Uboga mladina, če zdihuje v verigah najhujše sovražnice nedolžnih src! Milko je opazil z bistrim očesom, da je starejši deček tak siromak. Včasih ves potr, pobit, žalosten, kar bi mladenič v takih letih ne smel biti nikoli; včasih zopet razposajeno vesel, kar je zopet nenaravno. In Milko ga je ozdravil. Nekega dne je mlajšega poslal iz sobe vùn. Onega pa je prijel za roko, ga živo pogledal v oči ter mu po ovinkih povedal, da vé vse. Fant se je začel jokati; te solze so bile zdravilne. Obljubil je svojemu domačemu učitelju, da se poboljša. In kakor Milko trdi, deček drži dano besedo. —

Snoči sva šla z Rosénom nekoliko skupaj ne izprehod. Bil je prijazen, topel večer. Godba se je slišala z raznih vrtov. Za nekaj trenutkov sva obmolnila oba; kar prične moj tovariš:

„Ti, prijatelj, meni se vseučiliški dijaki grozno smilijo.“

„Zakaj pa?“

Nekaj časa molk. —

„Pomisli, jaz sem tukaj šele nekako dva meseca, pa sem imel že dve stanovanji...“

„Kako to?“ vprašujem jaz.

„V prvem sem bil tri dni. Prvi, drugi dan nisem doživel nič posebnega, sploh sem bil tedaj več na ulicah, saj je bilo vse novo

zame. Tretji dan pa sem naenkrat s studom zapazil, kako mi je hotelo neko bitje v mojem lastnem stanovanju nastaviti mrežo, da bi se zapletel vanjo ... No, jaz sem mirno odšel na ulico, sem dobil postreščka, ki je šel po moj kovčeg — in se nisem več vrnil v beznico. Plačano pa sem imel itak mesec naprej.“

„In drugo stanovanje?“

„Je bilo boljše, a vendar sem si moral tudi tam napraviti šele red. Ta strašna velikomestna izkvarjenost in izprijenost!“ ...

Nekaj časa sva zopet molčala. Prvi izpregovori Milko:

„Zato pravim, da se mi vseučiliščniki smilijo, ker so navezani na razna zasebna stanovanja. Jaz ne morem zadosti Boga zahvaliti, da sem v ‚Studentenheimu‘.“

„Oprosti, Milko!“, dém jaz nato. „Ampak ti imaš čisto drugačne pojme o teh stvareh, nego večina drugih mladih ljudi ...“

„No, večina ljudi je vedno takó sodila in bo sodila kakor jaz; saj vendar takó veleva razum, nam pa tudi — vera ...“

„A zakaj vendarle mnogi ne ravnaajo po teh načelih?“

„Ker se ne dadó voditi razumu, ampak strastem!“ To je tista nesreča, zlasti mladih ljudi — in to tista sramota, da človek, ki je človek po razumu, drvi za strastjo, kakor žival!“ ...

„Toda odkod zajemaš vendar ti, Milko, toliko moralne moči? Védi, da tvojo moralno vzvišenost priznavajo tudi drugi kolegi.“

„Odkod jo jemljem? Hočeš li res vedeti?“ —

Stala sva baš v parku pred votivno cerkvijo.

„Pojdi z menoj, pa ti povem.“

Korakava proti cerkvi. Preden vstopiva, mi reče:

„Odkod zajemam moč? Glej, jaz molim, kakor sem molil v semenišču, vrhutega pa sem tudi član Marijine kongregacije.“

„Kdo pa postane lahko član te kongregacije?“

„Vsak, kdor resno hoče.“

Čudež in strmenje, kakšen je ta Milko!

Vstopila sva v veličastno cerkev. Kaj je sledilo potem, izveš od mene ustmeno. Bližajo se počitnice, in tedaj, upam, se vidiva! Do takrat — z Bogom!

Ves Tvoj

Ivan.

XXVII.

Bilanca I. akademiškega leta.

Na Dunaju dné 5. mal. srpana 188 ..

Ljubi oče!

Končano! Prvo akademiško leto moje se nagiba h koncu; še par dni bodo predavali naši profesorji, potem pa sklenemo.

Zdi se mi, dragi oče, in tudi Vi ste gotovo to slutili, da sem v preteklem šolskem letu prestal najnevarnejšo krizo svojega življenja. Valovi velikomestnega življenja so že pljuskali čez mojo ladjo, že je bila omahnila roka, ki naj bi držala veslo, že so frfotale harpije z železnimi kremplji svojimi nad odpirajočim se brezdnom, že je bila o meni izrečena sodba na Areopagu, češ: ena izgubljenega eksistenca slovenska več — tu stópi, kakor z neba poslan, prijatelj v moj čoln ter mi pomaga s krepko roko veslati na varno obrežje, kjer vlada mir. Dé mi dobro, takó kakor Odiseju, ko je po viharju priplaval ves moker na obrežje dežele Fejakov. Kakor zdravnik injicira skrajno oslabljenemu bolniku krepilne tekočine, takó je meni vlil prijatelj eneržije in pa zaupanja — v Boga, ki mi je bilo že skoro ugasnilo.

Ako bi delal kdo bilanco o vseučiliščenikih ob koncu šolskega leta, bože, koliko bankerotov! Da tudi jaz nisem mej njimi, bodi zahvaljen Bog!

Leta nisem izgubil popolnoma; v žepu imam tri kolokvijska izpričevala. Lahko Vam jih bom pokazal. A še nekaj drugega boste videli: bel list nosim pri sebi, in na tem lističu je zapisano, da sem sprejet kot kandidat — Marijanske kongregacije. Zgodilo se je to te dni, dne 2. t. m. na praznik Marijinega obiskanja, v kongregacijski kapelici

pri oo. jezuitih, I. Universitätsplatz. Sklenil sem torej leto nekako takó kakor — si parva licet componere magnis — Göthe svojega „Fausta“ II. del — z Marijo; on družega konca ni mogel najti, jaz pa boljšega ne. Marija, ona je res: „das ewig Weibliche“ — ona zares: „zieht uns hinan...“

Vesel sem ob sklepu tega šolskega leta, kakor menda še nikdar ne poprej. Komaj

čakam, da me popelje vlak zopet enkrat po dolgem času čez Severnik doli proti jugu. Srce mi hrepeni po domovini, srčno želim zopet enkrat gledati naše divne planine, zreti v zeleno Savo, pozdraviti stare znance in prijatelje, zlasti pa Vaju z materjo.

Na svidenje tedaj!

Vaš

Ivan.

DALJE V PRIH. LETNIKU.

† Jožefu Benkoviču.

Tako nenadno!

Ah, kakor da z očmi bi trenil,
življenje si mladostno sklenil
in legel v zemljo hladno.

Pa kaj to Tebi!

V telesu nežnem duh kreposti
ušel je zlóbi vseh bridkosti
in biva zdaj na nebi.

A kaj to meni?

Obraz govoril je potrti,
kaj čutil sem ob Tvoji smrti.
o Tvoji sodil ceni.

In drugom Tvojim!

Ko rano zrlí so gomilo,
kdo mogel je zatreti s silo
solzâ pogledom svojim!

Duhovnik vzoren,
iskren prijatelj, mož značajen,
v pravičnem boju neomajen,
pisatelj neumoren.

Resnicé luči

vsekdar si verno glavo klanjal
in z delom narodu oznanjal,
da delaj in se uči!

O, duša Tvoja

tako je bila željna dela,
kot neutrúdljiva čebela
satjê umetno vzgoja.

Cvetov obilo

v povesti naši si zasledil
in toliko sadov vzpodredil,
kot je cvetov število.

Zato Ti slava!

Nikar ne zabi me tam gori,
kjer mlad med angelskimi zbori
Tvoj duh osrečen plava.

Dokler nam Klija

delila bo duhóvne hrane,
nezaben Tvoj spomin ostane!
— Have, anima pia! —

Anton Medved.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil **Jož. Ošaben.**

(Dalje.)

XXX.

„Pojdi v samostán, Ofelija!“

Babino polje, dné 20. septembra 188..

Ljubi prijatelj!

Ne morem, pa ne morem z mesta! Kakor ukovan sem na to grudo, na ta košček svetá. Dasi sem imel že „punkeljček povezan“, kakor sem Ti sporočil zadnjič, in sem bil kar popolnoma pripravljen „za to rajžo žalostno“, so me vendar naši ljudje ustavili še domá. In kaj hočem tudi početi na Dunaju, ko do sredi oktobra ni nobenega predavanja? Čemu stradati spet tam gori, ko imam domá vsaj v oblicah krompir in kisló mleko! Dal sem se torej pregovoriti. A življenje mi je sedaj vse drugo; saj si lahko misliš, kaj mi je prva skrb? Da njej ne pridem pred oči — Mari, da nje ne srečam, ker me, kakor je pokazala, ne more videti. Godi se mi popolnoma kakor našemu pevcu, ki takó iz srca poje vsem enakim nesrečnežem, da, „samó to zna, samó to vé, da pred obličje nje ne smé, — in da ni mesta vrh zemljé, kjer bi pozabil to gorjé . . .“ Krog in krog naše vasi se razprostirajo velikanski gozdí. Tod se potikam od jutra do večera, zadovoljen, da ne vidim živega človeka, srečen, da nikogar ne motim. Zjutraj, preden „zor zasije“, že zapustim vas, in pozno zvečer, ko ni nikogar več na polju ali na cesti, ampak se hladi vsak pred svojo hišo, prihajam domov. Živim kakor tisti Boldinov študent, ki ga je Trdina popisal v svojih „bajkah in povestih o Gorjancih“ pod imenom „puščavnik Florče“; samo da je ta podnevi tičal v svoji sobici zaklenjen in ponoči hodil okrog po vrtovih ter kradel črešnje pa tudi kuretino, kar se je le dalo, jaz pa sem ponoči domá in le podnevi

tavam okrog in kradem — Bogu čas. V resnici, brez dela postavam, ker tudi za nobeno delo nisem zdaj. Postrizi ptiču peroti —: žalostno ti bo frfotal po tleh; izpodreži mlademu človeku vero váse —: brez moči, kakor omamljen se ti bo gugal po tem planetu, ki se imenuje zemlja. Pravzaprav bi moral jaz zdaj po vseh pravih dušeslovja — znoreti, in le neumna izjema mora biti, da ne; ali vsaj „sfantazirati“, v „vročinsko bolezen“ bi moral pasti, kakor nesrečni Šenoin „prijan Lovro“, ki je ušel iz semenišča, in so ga stariši tako čudno vzprejeli, in je potem divjal po skalah in dragah, in nekega dne ga ni bilo dolgo domov, pa so ga šli iskat, in svak njegov ga je našel na robu nekega brezna, nesvestnega, blodečega v vročinski bolezni, in knjiga, menda Byron, je ležala poleg njega . . . To bi tudi mene, pravim, moralo zadeti, toda nič se mi ne zgodi, nič, najbrže mi manjka poetične podlage, ali pa mi je šla moja nesreča premalo do srcá . . .

Misli, misli pa me mučijo čudne, jako čudne. Pomisli vendar, kaj mi je med drugim šinilo v glavo: da bi šel v — samostan! Prav kakor pravijo takim srčnim ponesrečencem s Hamletom: „Pojdi v samostán, Ofelija!“ V samostan ali pa vsaj v semenišče — prav resno me je mučila nekaj časa ta misel. In veš, kakó se mi je priteknila? Na čudovit, ti bodeš dejal nespameten način! Ko sem nekoč divjal po gozdu naprej naprej, brez cilja, brez počitka, vedno globočje, vedno temneje, in sem srečaval plahe srne, zdaj eno, zdaj cel majhen trop, in videl, kakó boječe so bežale pred menoj, kadar so me zagledale; obenem pa sem videl sedeti in se zibati na vrhovih bukev in jelk črne vrane, ki so premišljali svoj stan, in ni nobeden zbežal pred menoj, nobeden,

kakor da smo si davni znanci ali sorodniki ali bratje: veš, pa mi je v trenutku, kakor strela, švignila v glavo misel: Ivan, glej, postani še ti črn, kakor ti tvoji prijatelji, obleci se v črn talár in pojdi v samostán, obleci se v črn talár in pojdi v samostán, samostán . . . in postani samotár, samotár, kakor so ti-le na vrhovih starih bukev . . . Usojeno ti je itak, da boš v življenju sam, sam, saj vendar vidiš, kako beže pred teboj, kako te prezirajo plahe srnice — baš tako kakor tvoja Mára! Postani torej črn samotár in obleci črni talár in deni okoli vratu kolár . . . In ko v teh mislih korakam naprej po gozdu, se začno vrani dreti in režati nad menoj s svojimi: krá! krá! krá! . . . . . V meni pa je odmevalo, kakor da vpijejo: Talár! talár! — Kolár! kolár! — Samotár! samotár! . . . Grozno! In drevim jo še dalje; a glej, zdaj se oglasi na bukovem štoru detal ter vpije: klo! klo! klo! — na drugi strani pa se dere, išoč črvov po štorih, zelena žolna s svojim: šštr! trr! trrr! Torej — klo — štr!! . . . „Geh' ins Kloster, Ophelia!“ Ali ni to strašno? ali ni, da bi človek kar obupal? . . .

Toda razburjenost se potolaži, ko pridem vrh gozda in se mi odpre razgled po velikem delu naše domovine. Lahen veter zašumi skozi lesovje in pripogiblje vrhove smrek in jelk. In tedaj se spomnim tiste krasne nemške pesmi: „Der liebe Gott geht durch den Wald . . .“; tedaj čutim, da mi je Bog blizu, tako blizu, tem bliže, čim dalje sem jaz od ljudi; tedaj čutim, da bom še dolgo zastoj iskal pri ljudeh leka za svoje rane, in da srce ne bo prej mirno, srečno, zadovoljno, dokler ne bo ljubilo samo Njega, Njega edinega, ki ga je ustvaril . . .

Glej, tako se mučim, tako se potapljam in zopet dvigujem. A končno vendar stoji pred menoj v daljavi, v daljni, daljni daljavi, kakor svetlikajoč morski svetilnik, moj cilj, in za tem ciljem grem, hočem ga doseči, moram ga doseči! Nesreča izgubljenega „ideala“ me ne sme potreti. Kaj zato, če me je zavrglo prešerno dekle! Se bom li streljal zaradi nje, ko se vsak trenutek rodi na milijone novih bitij? Zato bo pa najbolje

nazaj na Dunaj, vun iz tega nizkega obzorja! „Aus den Augen, aus dem Sinn“ — in sčasom se človek nauči tudi — pozabljenja. Bog te živi, prijatelj!

Ves tvoj

Ivan.

XXXI.

Ali — ali . . . Tajno šepetanje. — Svetovavci idr. — Srečno!

Babino polje, dné 25. septembra 188..

Ljubi prijatelj!

Ko boš prejel to pismo, mene že več ne bo v Babinem polju, v tem gnezdu samih — toda naj bo, rajši jo zamolčim besedo, ki mi sili pod peró. Ti gotovo ves srečen uživaš počitnice, mene pa preganja sreča kriva letos bolj ko kdaj poprej. Ne morem biti miren ne en trenutek ne. Zato grem, odločno grem še danes nazaj na Dunaj, v negotovo bodočnost. Tukaj moram znoreti, ako ostanem le še eno uro! Vem sicer, da Ti že presedajo moje večne tožbe; slutim tudi, da niti ne prebereš mojih pisem več, ker nekaj časa ni nobenega glasu od Tebe; vendar, še danes — potem Ti dam mir za nekaj časa. Sklenil sem, da, ko pridem sedaj nazaj na Dunaj, se zarijem globoko, globoko v knjige, tako globoko, kakor se črv na zimo zarije v zemljo, in ne bom dal glasu od sebe do — izpita. Ako tega srečno dovršim, Ti bom pisal, če mi pa izpodleti, potem pa sploh ne dobiš nič več sporočila od mene, kajti potem izginem kam, kjer me ne poznajo, pa postanem zakoten pisar ali kaj enakega. Ker Ti torej obetam mir, počitek pred svojimi nadležnimi pismi, upam, da me boš poslušal še enkrat.

Samo še danes o — Mári! Moj Bog, to je grozno, kar človek trpi! Če je kaj neumnega na svetu, je gotovo moje srcé. Hrbet mi je obrnila, naravnost se mi je rogala, in jaz — trpim še zdaj radi nje . . . In vedno hujše! Zato moram proč, moram! Pomisli le, kakšne grozne, strašne sanje me

mučijo: „Sanjalo se mi je“ — da začnem s Prešernovim sonetom — pred par dnevi, potem, ko sem čez dan zastonj iskal tolažbe v božji prirodi, se mi je torej sanjalo, da sem — umrl. In ležal sem na mrtvaškem odru z zaprtimi očmi, a vendar sem gledal, kdo me prihaja kropit. In prihajali so vsi, vsi, nje pa ni bilo, nje, ki je tako blizu... In deli so me v mrtvaško krsto in zabili desko nad menoj in me nesli vun iz hiše, na pokopališče. In ljudje, ki niso šli za pogrebom, so stali pri oknih ter gledali izprevod... In prinesli se me tudi mimo hiše njenega očeta... In ona je stala pri oknu ter gledala... In neki izraz je imela na ustnicah, na očeh, na obličju, pa nisem mogel razločiti, kaj, je-li bil jok ali smeh... In streslo me je v tistem hipu! Kaj, če se smeje?! Ne, tega ne prenesem; posmeh še po smrti! To je preveč... Morda se pa joka? In če se, potem sem ji delal krivico, potem pa je nisem razumel takrat... Morda me je le izkušala, če je kaj velika moja stannovitnost? Kaj je torej v nje očeh, jok ali smeh? To moram vedeti, moram, naj velja kar hoče, zato pa moram bliže, bliže... In dvignil sem se v krsti in razširil roke, da si pomagam vun in pognal sem se krepko iz krste ter z močnim ropotom padel — s postelje... Glej, prijatelj, take so moje noči! Je-li to življenje?

Pa še nekaj drugega! Vedi, da sem se skregal, pošteno skregal z vsemi mogotci našega kraja. Kako to? boš radovedno vpraševal. Morda je bilo od moje strani drzno, celo nesramno, a ne morem pomagati! Kar se je zgodilo, se je, *facta infecta fieri non possunt*. Zlobni jeziki so bili raztrobili, kako sem dobil „dolga nos“ pri Strdenovih, zlasti od gospodične Mare. A še več; hudobni, škodoželjni jeziki v našem gnezdu so tudi to raztrosili, da grem zdaj, ko ne morem nazaj na Dunaj, in ker se slabo učim tam gori, da grem zdaj pa za „gospoda“ študirat v ljubljansko semenišče, in da v štirih letih bo že nova maša v Babinem polju. To, kar je meni le v trenutku zavrelo po glavi, to, kar je bilo šinilo le kakor iskra preko mojih

možgan, a takoj zamrlo, ker sem namáh videl, da jaz nisem za ta stan — to so tukajšnji jeziki raztrosili, raztrobili kot dejstvo, kot najnovejšo novico. In Babinopoljci so jo vzprejeli kot golo resnico. Občinski tepček, Kozmek, ki nosi vsak teden dvakrat „numare“ stavit v mesto, me je srečal včeraj, se mi odkril in me pozdravil, kakor pozdravlja gospoda župnika. To je bil začetek moje „inštalacije“. In naša soseda Liza, ki me je doslej zistematično prezirala, ker sem ji veljal, odkar sem odšel lani na vseučilišče, za „sprijenega študenta“, za takega, ki „ni hotel prav storiti“, ta Liza, lej, je prišla včeraj k nam ter začela pripovedovati, kako se je vsa fara razveselila, ko je izvedela, da sem vendar prišel na „pravo“ pot in sklenil postati „gospod“. In mislila je, da ni čisto nič nesramna, ako se priporoči že kar zdaj, da je prav gotovo ne pozabim povabiti na novo mašo; nekatere reči da mi je že tudi namenila v dar za takrat, ki jih bom gotovo vesel... Zastonj sem ji zatrjeval, da se ljudje motijo, da tako govore o meni, zastonj razlagal, da jaz nisem in nisem za to. Veš, kaj mi je odgovorila navsezadnje? „E, kaj bi tisto“, je rekla, „saj vemo, pokore se bojite, preveč posvetni ste postali, svet vas je preveč zvabil v svoje mreže; no, pa še tako velik grešnik se lahko izpreobrne, desni razbojnik se je, pa se boste tudi Vi...“ Basta! Tako torej je završelo med ljudmi ene vrste. To „novico“ je izvedela pa tudi druga vrsta ljudi, naše — razumništvo. Da bi Ti videl, kako mislijo, da se smejo sedaj vesti do mene! Neverjetno! Da nisem doživel sam, ne bi verjel nikomur, ako bi mi kaj takega pripovedoval. Pred par dnevi so me šteli še k „razumništvu“ (tako milostno!) — danes pa in sploh te dni, odkar se je začelo to neumno šepetanje o mojem „izpreobrenju“, imajo že predsodek — „fertig“! Zdaj sem jim „siromak“, „duševno revče“, ki se mu izkaže dobrotá, čast, ako se govori z njim. Tako „čast“ so mi hoteli izkazovati včeraj. Bila je nedelja, in ker se nisem vedel že kam deti, sem stopil proti večeru malo v gostilno. Tam so bili pa že zbrani naši

magnatje: naš veliki trgovec, dva „veleposestnika“, oba, to se razume, občinska svetovavca, pa še par drugih. Najprej je začel krčmar s sladkim, smehljajočim obrazom: kako dobro da sem si umislil, ker učenost tam na Dunaju le ni za vsako glavo (NB. naš oče krčmar ne znajo niti pisati niti brati, a vedó pa vse!), v semenišču pa je baje vendar nekaj lažje in — ceneje, ceneje . . . (glavni argument!). In če se natančno premisli, saj se vendar v nobenem stanu človeku tako dobro ne godi, kakor v duhovskem; vsega imajo dosti, jesti in piti, in vse se jim uklanja . . . . Niso še dobro nehali oče krčmar, so se že oglasili gospod „prvi svetovavec“ naše občine in so povedali to misel, da bo to velika čast za občino, če bo izredila „gospoda“, in da naj le gledam, da bom še enkrat — „za škofa“. Veliki trgovec je menil, da on duhovne spoštuje, samo če se med „otrobe ne mešajo,“ in to naj si zapomnim tudi jaz . . . . Drugi „svetovavec“ je pa ves čas namežikoval, slednjič pa vprašal, če jim bode moja „mlada kuharica“ kaj postregla, kadar me bodo prišli obiskat . . . Kvasili bi bili najbrže še radi, a meni je začelo presedati. Povedal sem jim v brk, kar naravnost: „Vi mislite, da ste možje, pa ste vse prej! Sicer pa to, kar govorite, mene ne zadeva nič, čisto nič, ker ne čutim za ta vzvišeni stan najmanjšega poklica. A veseli me, da sem spoznal, kako mislite vi o tem stanu! Pa da ne bomo brez potrebe izgubljali časa, odgovorite mi samo na eno vprašanje: Povetje mi, možje, zakaj vendar pred vsakim „škricem“ tako ponižno klobuček stiskate, nad duhovnom pa se vam zdi, da niste nikdar dovolj vzvišeni? Zakaj vam velja vsak pisarček v sodišču več nego duhoven? Ali mislite, da je on res manj izobražen nego zadnji birič? Ali ni abiturientu, ki izdelata maturo in hoče v semenišče, odprto ravnotako vseučilišče kakor vsakemu drugemu, kakor bodočemu zdravniku ali profesorju ali notarju itd.? Pa recimo, da si tisti, ki gre v „lemenat“, ne upa izdelovati na Dunaju, recimo to; povejte mi pa, ali ne

bi šel lahko v kakšno službo, kjer le še malo več zahtevajo, n. pr. k pošti ali železnici ali v Babino polje za občinskega tajnika. Vse take može vi spoštujete. Tudi učitelja spoštujete, in prav je tako. Toda po isti pravici in še bolj bi imel pričakovati spoštovanja od vas duhoven; zakaj mar menite res, da on ne bi mogel izdelati tistih šol, ki jih izdelata učitelj? V učiteljišče gre marsikateri, ki na gimnaziji ne more naprej, a tam mu pa gre. In abiturientu, ki ima osem šol, mislite, da ne bi nikakor šlo, ako bi se hotel že na vsak način posvetiti učiteljskemu poklicu? Ako je torej prav gotovo, da bi vsak, ki ima osem šol in vrhutega še maturo, lahko živel povsod, v vsakem stanu in ni torej navezan na biro, ki jo vi dajete, kaj sledi iz tega? Če ima odprtih toliko potov na vse strani, in potov, ki so lažji ki so prijetnejši, ki prinašajo vsi več časti, več veselja, več uživanja, in mladi človek si po osmi šoli na tem razpotju izbere čisto prostovoljno najtežjega izmed teh potov, najtežjega in najbolj posutega s trnjem zaničevanja in zatajevanja . . . no, povejte, možje, kaj sledi iz tega? Po va še m samo to: da ta mladi mož res zasluži zaničevanje! Toda razumen človek sklepa drugače! Razumen človek vidi v tem koraku mladega abiturienta plemenito žrtev, največjo, ki jo je človek zmožen, in on v svojem srcu mladega moža — spoštuje! — Zdaj pa, možje, lahko noč!“ —

Brez potrebe sem se bil razvnel. Bob v steno! In še zamera! In koliko imenitnejših stvari bi jim bil v tem oziru lahko povedal v zobe! A bodi! V razburjenosti sem segel po tem, kar mi je bilo najbližje. — In danes se poslavljam od teh svojih ljubeznivih „prijateljev“. To bodo gledali, spoznavši, da so se spet enkrat opekli! Sicer je pa dobro zame, da grem proč odtod, proč, daleč proč, in da se ne vrnem izlepa več v ta kraj . . .

Poslavljam se s tem tudi od tebe za nekaj časa. Srečno!

Ves tvoj

Ivan.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje.)

XXXII.

Nov junak. — Od stopnje do stopnje: od ateizma do anarhizma.

Dunaj, dne 15. majnika 189 . .

Dragi prijatelj!

Dve leti in pol sva molčala! Tebi je bilo prav, meni je moralo biti. Vendar to ne gre: obnoviva zopet staro vez; simbol obnovitve naj je z moje strani to pisemce!

Kaj sem delal tačas, kar sem zadnjič zapustil Kranjsko, pa do danes, ni vredno praviti. Sedaj vem samo to, da sem v zadnjem letu študij, v zadnjem semestru . . . Bližamo se torej koncu. Še par tednov, še par predavanj, pa bo sklep zadnjega mojega semestra na vseučilišču. Julija vzamem absolutorij, potem naredim do Božiča domače naloge, v februarju pojdemo k izpitu, in potlej bo konec skrbi, konec tega ciganskega nomadskega življenja. Prijatelj! Mornar, ki že pol leta ni videl suhe zemlje, ni takó vesel, kadar se bliža obrežju, kakor sem jaz sedaj, ko se bližam koncu svojih večnih študij . . . Da me vidiš, bi rekel, da sem — praznično vesel! Res, nepopisna čuvstva so to, čuvstva, ki se dadó nekoliko primerjati z onimi našega kmeta o velikih praznikih poletí, ko pride v cerkev in jo najde vso okrašeno, in obenem je tako prijetno hladno notri v cerkvi, kakor nikjer drugje ne . . .

No, to moje praznično veselje Ti morda ne pojde v glavo, če Ti povem, kje sem sedaj, namreč v — Rudolfovi bolnišnici v tretjem okraju. Glavo imam obezano, in le počasi se celi rana, ki sem jo dobil . . . Toda sedaj Ti moram vendarle povedati, kje sem rano dobil. — Zgodovina je prav

kratka: Dne 1. majnika sem se napotil tudi jaz z neizmerno množico „rdečih sodrugov“ v Prater, da bi videl in slišal, kaj se bode godilo in govorilo. Videl in slišal sem res, pa tudi — čutil. V kavarni, kjer sem sedel jaz, je bilo natlačeno polno socijev. Tudi dr. Adler je bil notri. Razni govorniki so nastopali, pa tudi govornice, sodruginje. Te so govorile najhujše. Ena — bila je prava podoba zmaja ali „lintverna“ — je strahovito vpila in zabavljala čez duhovščino. Ko se je lotila vojaštva, ji je policijski komisar odtegnil besedo. Nastal je šum, hrup, hrušč — nepopisen . . . Sociji so zahtevali, da govornica nadaljuje, komisar je poklical orožnike v dvorano. Zdaj so pričeli frčati vrčki . . . Jaz sem hotel oditi, v tem mi prileti v glavo nekaj . . . Potem sem se zbudil v — bolnišnici . . .

V enem tednu bom, kakor mislim, lahko zapustil posteljo. Sicer pa hvalim Boga, da sem prišel sèm noter. Seznanil sem se namreč z nekim vseučiliščnikom, ki mi imponira, ki je toliko izkusil, kakor malokateri ali pa nihče izmed meni znanih visokošolcev. Njegova postelja stoji tik moje, takó da se lahko pogovarjava, kadar hočeva. Toda moj novi znanec ali prijatelj, kakor ga skoro smem imenovati, je še slab, jako slab. Le zdajpazdaj mi kaj pové; vendar sem najvažnejše stvari že izvlekel iz njega. Marsikaj ima zapisanega tudi v svojem dnevniku, ki ga z njegovim dovoljenjem prebiram. Kako burno, a vendar kakó poučno življenje! Tákega bi si skoro želel tudi jaz in če tudi s takšno katastrofo! . . .

Polagoma, kakor rečeno, sva se seznanjala, polagoma mi je razkrival svojo burno preteklost.

Moj junak je Nemeč, doma na Gornjem Avstrijskem. Edinec je svojih jako imovitih

staršev. Na gimnaziji je bil vedno prvi odličnjak. Po maturi ga je najbolj vleklo k filozofiji. Starši so mu radi dovolili, da obišče dve najmenitnejši vseučilišči, Berolin in Dunaj; samo en pogoj sta mu stavila oče in mati: naj ostane veren, naj ne pozabi nikdar Boga in molitve. Z veseljem jima je to obljubil, ker dotodaj je bil še nepokvarjen in v domači hiši izvrstno vzgojen.

Prva pot je bila na vseučilišče v Berolin. Nemca pač vleče najbolj v središče kulturnega življenja nemškega. „Moja nesreča je bila“, mi je pripovedoval Alfred — ker takó mu je ime —, „da sem z gimnazije prinesel seboj na vseučilišče táko brezpogojno občudovanje vseučiliških profesorjev. Na gimnaziji so nam vsi profesorji govorili o vseučilišču kot o vrhuncu človeške pameti, kot o ognjišču, kjer se gojé vede v najidealnejšem zmislju; o vseučiliščnih profesorjih pa smo dobili pojme, kakor da so nekaki polbogovi, vsevedni, v svoji stroki absolutno nezmotljivi. „Kadar pridete na vseučilišče, tedaj se vam bodo oči odprle . . .“ ali: „Za sedaj tega še ne razumete, a na vseučilišču vam bodo padle mreene z oči . . .“ itd. Taka in enaka namigavanja v gimnazijskih letih so mi napolnila dušo z nekim svetim strahom, z nekim nepopisnim spoštovanjem do vseučilišča in vseučiliških profesorjev. Nikdar pa se nam ni reklo, da se vseučiliščni profesor tudi lahko — moti. In tu je vir moje nesreče! Žal, da tudi nisem bil opozorjen, da so vseučiliški profesorji, skoro brez vse izjeme, sami ateisti, sami bogataji. Tu je drugi vzrok moji nesreči. In tako sem prišel v Berolin z neomejenim spoštovanjem do profesorskih avtoritet, obenem pa z dobro vero, da so vsi tako verni kakor jaz. — Iznenadenja, strmenja, žalosti svoje, ko sem spoznal, da je v resnici vse drugače, ne maram popisovati. Vsi profesorji moji, ki sem jih poslušal takoj prvi semester: Fr. Paulsen, G. pl. Giżycki, Döring, E. Zeller — vsi ateisti, vsi bogataji! Zanje človeška duša ni neumrljiva . . . Razloček med njimi je le ta, da eden izraža svoje misli bolj očitno, drugi bolj skrito. Izprva mi je bilo,

kakor da me je sovražnik udaril s kolom po glavi, in omahoval sem in nisem vedel, kaj sedaj? Ali naj postanem tudi jaz ateist, kakor moji profesorji? Pred to mislijo sem se zgražal; beseda „ateist“ že sama mi je grozno zvenela in zbujala odpor, stud v duši. Loteval se me je obup; bil sem na tem, da vržem od sebe najdražje, to, kar mi je dobra mati vcepila v srce. Mati torej me je goljufala, ti učeni profesorji morajo pač bolje vedeti!! Prebiral sem dela še drugih vseučiliških profesorjev, tudi Avstrijca Jodla itd. — toda povsod isto: ni mogoče, da bi bilo še kakšno bitje izven tega svetá, tudi ni mogoče, da bi bil v človeku še kakšen drug princip razen materije in njenih sil...

Tedaj pa sem postal grozovit! Z grozovitostjo trdite vi, učeni, plačani profesorji, da ni Bogá, da duša ni neumrljiva; dobro, jaz trdim zdaj na tej podlagi dalje: Če ni Boga, pa tudi ni nobene oblasti — brez Boga nobene oblasti! . . . In šel sem z drznim čelom, kakor človek, ki je itak vse izgubil, kar je imel druzega na svetu, kot propalica, kot proletarec sem šel do tega in onega teh učenih, plačanih profesorjev s svojo tezo: Brez Boga nobene oblasti! Pa mi povejte oblast, ki bi me mogla vezati v vesti! — „Država!“ — Država? Jaz je ne priznam! Če ni Bogá, ni nikogar nad menoj, ker smo vsi enaki, vsi, ker nihče nas ni ustvaril, od nikogar torej nismo odvisni; zato smo vsi čisto enaki, kdo nam more tedaj neki ukazovati? — „Kar večina sklene, to je obvezno!“ — Kar večina sklene? Ste li pomislili, g. profesor, kaj ste sedaj rekli? Prej ali slej bo večina v državi socialnih demokratov; in ti bodo sklenili, da se vsi gospodje vseučiliški profesorji pomoré . . . Povejte, ali bo ta sklep obvezen, bo to pravo?! — „Toda pamet že človeku pove, da se je treba pokoriti!“ — Pamet mi samo pravi, da je dobro, lepo, plemenito itd., če to in to storim, in da je morda neumno, nelepo . . ., ako ravnam nasprotno. Toda če se mi ni bati nobene kazni po smrti, če ni nikogar nad menoj, če ni Bogá, čemu ne bi na primer ubil tega ali onega, ako mi to donáša

dobiček, in če to lahko izvršim? Nič, čisto nič se ne čutim vezanega, da ne bi smel, ako ni Boga!

Ostal sem trdovratno, z nekim hudobnim veseljem pri svoji trditvi in spoznal, da so ti učeni gospodje — najmileje povedano — nedosledni: božjo oblast tajé, človeško vzdržujejo, ker jih ona vzdržuje. Zato sem jim obrnil hrbet in šel tja, kjer se mi je zdelo, da so doslednejši, — k socialnim demokratom. Takoj prvi večer sem slišal Bebelova govoriti, in reči moram, da mi je govor ugajal. „Veda“ — takó nekako je modroval, „je dokazala, da Boga ni, da torej božje oblasti ni. A mi gremo še dalje: Tudi nobene človeške oblasti ni! Zatorej proč z oltarji, proč s kralji in carji! Ni Dieu ni maître!“ Govor je razvnel vse, tudi mene. To je bilo dosledno. Seznanil sem se z voditelji Singerjem, Liebknechtom, Bebelom i. dr. Postal sem sam agitator . . . A žal, pogledal sem za — kulise. Kaj sem videl? Ko je nastal v organizaciji razpor, ko so eni jeli vleči na to, drugi na drugo stran, so voditelji zahtevali, da se treba pokoriti — vodstvu stranke. Torej vendar zopet — oblast!! In to se mi ni zdelo dosledno. Zlasti en večer smo si prišli tudi hudo navzkriž, ko je namreč neka sodruginja zahtevala, da se gledé vere izbriše iz programa točka: „Die Religion ist Privatsache“ — češ, da se mora vera sploh zatreti, ker je najhujša ovira socialni demokraciji. Tedaj sem vstal jaz ter govoril z jekleno doslednostjo: — Sodrug! Bogá ni — to je veda dokazala. (Pri tem so mi glasno pritrdjevali.) Torej božje oblasti ni (pritrdjevali so mi tudi zdaj); in če te ni, ni tudi nobene človeške (še hrupnejše pritrdjevanje); če pa človeške oblasti ni, potem pa tudi mi, sodrug, nimamo pravice zahtevati, naj bo li kdo veren ali neveren, ampak pustiti moramo, če hočemo biti dosledni, da si vsak stvar uredi, kakor hoče, ker vsak je suveren, vsak je sam svoj gospod, in ni ga, sodrug, gospodarja nad nami! — Tako sem govoril, a nastal je hrup, in ugovori so se čuli od vseh strani. Eni so bili z menoj, večina pa zoper mene;

začeli so me gledati nezaupno, sumljivo; jaz pa sem videl, da s temi ljudmi ni nič in sem šel slednjič tja, kjer sem videl popolno doslednost — k anarhistom.

V tem sem se preselil iz Berolina na Dunaj. Doma niso seveda o moji izpremibi vedeli nič, ampak so mi verjeli, ko sem jim pisal, da moram študirati še to in ono. Tu na Dunaju sem začel študirati M. Stirnerja: „Der Einzige und sein Eigenthum“. Tu sem našel doslednost. Dà, takó je: Jaz edini, ni ga nikogar nad menoj, in moje je vse, kar si le morem prilastiti. Torej rabiti je treba dinamit, bodalo, strup, vse, kar mi pomaga, da dosežem kar možno veliko denarja in uživanja na svetu. — Anarhističke liste smo dobivali z Angleškega v plehastih pušicah. Motto skoro vseh listov je bil verz Freiligrathov:

Wir färben stark, wir färben gut,
wir färben mit Tyrannenblut! . . .

Tako sem živel nekaj časa. —

Toda brezdanja propalost anarhističke družbe, ki sem se gibal v nji, to večno vpitje po krvi, to medsebojno sumničenje, nezaupanje, ako nisi bil dovolj divji — se mi je slednjič uprlo vkljub doslednosti, ki jo ima smer s svojega stališča — ako namreč ni Boga. Ali tedaj gorjé meni! Samó oddaleč sem nekoč zinil, da bi možje, ki hočejo preustvariti človeštvo in vrniti zatirancem pravice, morali govoriti vendar zmernejše, vesti se dostojnejše . . . Dovolj je bilo! Neki ruski dijak, katerih je bilo več v zvezi, me je pozval na dvoboj. Jaz sem ga sprejel. V Pratru sva se bila. Mene je zadela kroglja v prsi pod desno ključnico. Prenesli so me v to bolnišnico, kjer so me dobre sestre takorekoč obudile k življenju; kajti več dni sem visel med življenjem in smrtjo.“

Tu je nehal pripovedovati. — Pa reci, prijatelj, da ni to poučna povest! Dà, dà, to so težki boji in velike zmage! Naprej vidim sam, kaj se godi z Alfredom. Toda o tem prihodnjič.

Pozdrav! Tvoj

Ivan.

XXXIII.

**Brez Boga ni oblasti, brez Boga ni
zmisla življenja. — Novi cilji.***Na Dunaju, dne 24. maja 189..*

Ljubi prijatelj!

Takó prijetno mi še moj živdan niso tekle ure, dnevi, kakor sedaj na bolniški postelji, v družbi novega znanca in prijatelja Alfreda. Kadar le more, se nama pridruži tudi duhovni vodja bolnišnice, jako izobražen duhovnik. Pogovori, ki se v takih trenutkih predejo kakor sami od sebe med nami, so najzanimivejši, kar si jih le morem misliti, in prepričan sem, da mi bodo ostali v kar najprijetnejšem spominu.

Sučejo pa se ti naši pogovori o vsakršnih rečeh, neprisiljeno, preprosto, kakor nanese beseda, potreba, vprašanje, trenutek. Navadno začčenja Alfred z dvomi, ugovori, katerih je bil prve dni seveda poln, a sedaj se izgublajo kakor megle pred vzhajajočim solncem. Tako n. pr. smo obravnavali vprašanje: Kakó vendar to, da so skoro vsi profesorji modroslovja in naravoslovja na vseučiliščih neverni, bogataji, in če ni to morda vendarle dokaz, da se je krščanska vera preživela in da je z vedo v nasprotju? In prišli smo do tega zaključka, da se pri iskanju resnice ne gleda na to, koliko jih je na ti, koliko na oni strani; tudi ne gre za to, kdo je tisti, ki uči to ali ono, je li vseučiliški profesor ali preprost samouk —: ampak zato gre, kaj uči in kakó podpira svoje mnenje. Ugled osebe se skrij, razlogi naj govore! Če pa že hočemo po vsej sili šteti, pa dajmo! Toda videli bomo, da je na strani krščanske vere ogromna večina človeštva vseh stanov, tudi učenjakov, tudi vseučiliških profesorjev . . . Na tej strani je prvič človeštvo kot táko, ki veruje, da je Bog, da je naša duša neumrljiva; tu so stari filozofi Platon, Aristotel, Seneka . . .; in veleum proti veleumu: Tomaž Akvinski, Newton, Kepler . . .; in tudi sloveči profesorji, veleumi, kakor prof. Pasteur v Parizu, profesor Hyrtl na Dunaju . . . so nasprotniki materia-

lizma in zagovorniki krščanske misli. — Edini smo si bili tudi v tem, kako nespametno je, vseučiliške profesorje imeti za nezmotljive, za nekake polbogove, ko se vendar tako lahko motijo. Koliko dokazov za to imamo! Vzemimo na primer le razne trditve na polju klasične filologije. Bila je dōba, ko se je na vseh konceh trdilo, da sta Iliada in Odiseja nastali iz več manjših epskih pesmi (Liedertheorie), ki jih je potem ženialen mož strnil v dve celoti. Danes pa se zopet nagiblje mnenje učenjakov k prejšnjim nazorom: da je bival en pesnik, ki je zamislil Iliado in Odisejo in speval glavni osnutek, pozneje pa so razni pevci dodali razne dodatke . . . Prof. Claus na Dunaju je menda najboljši sistematik zoologije, zastopnik Darwinove teorije; a kako se menjajo nazori o njegovi vedi, kaže dejstvo, da je skoro vsako leto primoran popravljati in vedno popravljati svojo knjigo in prirejati nove izdaje, ker knjiga v enem letu v nekaterih odstavkih zastari . . . In tako bodo v par desetletjih zastarele mnoge, mnoge sedaj „nezmotljive“ trditve „nezmotljivih“ profesorjev . . . (Na tihem sem obtem premišljeval kot ad rem pripadajočo podmeno slavnega našega Miklošiča, ki je z vsemi možnimi razlogi zagovarjal panonsko domovino starega cerkyenega jezika slovanskega — in danes, kateri resni slovanski jezikoslovec je še njegovega mnenja?) — Prišli smo pa tudi na prav učene stvari, n. pr. kaj je misliti o znanem očitku, ki ga nam mečejo v obraz neverni učenjaki, češ: Saj Boga še nihče videl ni, in vi, kristjanje, si ga predstavljate le po človeško, vaša vera sloni na golem antropomorfizmu . . . Prereševali smo vsa tri svetovna naziranja, ki imajo sedaj svoje zastopnike: materializem, panteizem in teizem; ubijali smo si glave, kakó naj si razlagamo kosmos in red v vesoljstvu po nauku materializma, ki trdi, da obstoji vesoljstvo, sploh vse, kar je, iz samih atomov, teh pa je milijarde in milijarde, in vsak atom je majhen bog, večni, absoluten; in kakó imeniten je moral biti tisti „slučaj“, ki je vse te milijarde „bóžičev“ združil v

harmonijo . . . In panteizem, ki trdi baš nasprotno: ne milijarde majhnih bogov, ampak vse, kar vidimo: človek, živali, rastline, rudnine, vse je ena sama substanca, in ta je — bog; in še taka nasprotstva, kakor na primer osel, ki riga, in slaven govornik v parlamentu, norec v norišnici in profesor za katedrom, slaven matematik pa tepec, ki ne zna do pet šteti — vse, vse je ena sama božja substanca . . . Kako se vse to ujema z zdravo pametjo? — Alfred je sprožil tudi vse ugovore glede čudežev; ugovor, ki je tolikrat na vrsti: „Iz nič ni nič“ itd. Gospod vodja je z največjo ljubeznivostjo poslušal pomisleke ter jih razvozlaval preišljeno, modro, odločno. — Alfredu se počasi vrača telesno zdravje, pa tudi mir v srce, in vera njegove mladosti. Danes mi je razodel, da hoče svojo žalostno zgodbo popisati v premislek bodočim akademikom, da se morda vendar ta ali oni obvaruje istih zmot, uide isti nesreči¹⁾. Zlasti pa poudarja, kakó se bo boril za krščansko vzgojo mladine na

¹⁾ To svojo namero je v resnici izpolnil. Pri-merjaj knjižico: Durch Atheismus zum Anarchismus.

gimnaziji in visoki šoli. Končno trdi, da pripisuje le priprošnji Matere božje, da vkljub groznim blodnjam v teh dveh letih dušne propalosti ni zabredel v blato nenravnosti, umazanosti.

Kar žal mi je, da se bo treba kmalu ločiti od te nenavadne družbe. Več modroslovne izobrazbe potrebujem tudi jaz, to vidim; sama klasična filologija je premalo, mnogo premalo. Odpirajo se mi nove perspektive . . . Pričel bom resno in temeljito takoj po izpitu z Aristotelom, potem pa prešturiram na njega podlagi vse modroslovne sestave do Akvinca, da, do Kanta. Kakor Alfred, priti hočem tudi jaz sam po svojih potih do odgovora: Je li brez Boga možna avtoriteta, oblast? in dalje: Je li brez Boga, in če ni večnosti, je li vredno živeti? To bodi študij mojega življenja! Z Bogom!

Ves Tvoj

Ivan.

Ein lehrreiches Bild aus dem Universitätsleben der Gegenwart. Von Nicolaus Siegfried. (To je pseudonim.) Herder, Freiburg i. Br. 1895.

Op. pr.

In tistikrat . . .

In tistikrat sem vzhrepenel
po lepih mladih dneh
in tistikrat začutil sem
solzé v očeh . . .

In tistikrat začutil sem,
kako hudo
nositi je vesel obraz
ah, in srce težko . . .

In plavala je nad menoj
srca radost —
pozabljena, užaljena
moja mladost . . .

Ivo Danič.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil **Jož. Ošaben.**

(Dalje.)

XXXIV.

Absolutorij. — Domače naloge. — Cand. phil. — „Oj sijaj, sijaj, solncece...“

Na Dunaju, dne 15. julija 189..

Ljubi oče!

Absolutorij, hvala Bogú, imam! A še nekaj je, kar me neizrečeno veseli: dobil sem tudi domače naloge! Ne morem Vam povedati, kakó prijetna, kakó sladka je ta zavest, s katero sedaj hodim okrog po Dunaju, zavest, da delam domače naloge! Zakaj to je — predzadnji korak do cilja; in če te naloge izdelam dobro, in mi jih profesorji aprobirajo, potem mi je dovoljeno narediti zadnji korak k — izpitu! Sedaj razumete moje veselje, mojo sladko zavest!

Kakó pa tudi ponosno hodim sedaj na vseučilišče, ne več kot „stud. phil.“, ampak kot — „candidatus philosophiae“! In to tudi ni majhna reč! Biti kandidat je že sploh, tako trdijo tudi drugi ljudje, neizrečeno prijetno; kaj šele, biti kandidat filozofije, te vede ved!! Seveda Vam moram tako na tihem, in camera caritatis, priznati, da o filozofiji v pravem, ožjem pomenu besede, vem bore malo, in mislim, da se drugim filozofom godi prav takó. Drugače tudi skoro ne more biti; kje pa naj zajemam svoje modroslovsko znanje? Tisto, kar smo se učili na gimnaziji logike in dušeslovja — in bilo je dosti malo in dosti plitvo — tisto se je vse razdišalo in razkadilo. In tu na vseučilišču? Kje pa mi preostaja časa za to vedo, ako hočem uspevati v svoji stroki, ki sem si jo izbral? Poslušati strogo filozofična predavanja, ako sem n. pr. filolog, historik itd., bi bil — luksus, a tega si ubog, slovenski dijak (sicer stara pesem!) ne more

privoščiti ali „špogati“, kakor pravi naš žargon. Časih ima kateri tudi prav posebno srečo, da profesorji ne zapazijo lukenj v njegovem „modroslovskem plašču“. Takó n. pr. je bil te dni promoviran doktorjem phil. naš rojak Žolna. Napravil je v gostilni „Zur Tabakspfeife“ svoj „doktorpotus“. Mož je priljubljen, in takó se nas je tam zbralo ogromno. Bila je zadnja „skupna pijača“ v tem šolskem letu, in zato je trajala do ranega jutra. Ko smo se razhajali, sem si drznil dr. Žolno „interviewati“, kakšen je rigoroz iz modroslovja, težak ali ne? In potolažil me je, da naj se nikar nič ne bojim, ako hočem doktorirati, ampak v svoji stroki naj bom dobro podkovan, za modroslovje se pa s profesorjema, ki izprašujeta, dá „zglihati“, t. j. omejiti obseg tistega, kar se „sme“ (!) vprašati, na gotove partije iz logike ali pa psihologije, ki si jih pa kandidat sam izbere. „In takó, vidiš, dragi prijatelj“, je peroriral dr. Žolna, „sem za filozofijo porabil samo 5, reci pet ur! In bilo je dovolj, in sedaj sem — dr. phil. Ampak to ti rečem“, — in to je govoril s povzdignjenim, pretečim glasom — „ako bi mi kdo rekel, da sem lucus a non lucendo, jaz ga — ne tožim!“ S tem je bil „interview“ končan. Delalo se je že jutro, ko sem taval mimo univerze proti „Josephstadtu“. Ob pogledu na veličastne kipe Aristotela, Platona in drugih modrecev tam gori nad pročeljem vseučilišnega poslopja me je obšlo nehoté čuvstvo nekakšnega pomilovanja teh mož, ki so se bavili v potu svojega obraza celo življenje z modroslovjem, pa si niso priborili častnega naslova „doktorjev“, mi pa...

Sicer sem pa v zadnjem semestru tudi jaz poslušal filozofična predavanja in to radi naloge, ki jo moram narediti iz te stroke. Držal sem se zlasti docenta, ki mi je imel

dati nalogo. Njegovo ime slovi tudi izven mej Avstrije, zato mi ga ni treba šele hvaliti ali omenjati njegovih vrlin. Manj znano Vam bo morda to, da je skoro čisto slep, ker se celo svoje življenje bavi s problemom videnja — Problem des Sehens. Ta problem je namreč eden izmed tisočerih drugih dušeslovja, ki so še vsi nerešeni . . . A o videnju najrajši predava ta gospod profesor. Vprašanj, ki bi jih začetniki v modroslovju radi vedeli, n. pr. če je vendar duša ali ne? — takih ali enakih vprašanj ne rešuje rad. Sploh to vprašanje: ali ima človek dušo ali ne? — je po njegovem mnenju brez pomena, češ da se tudi brez duše lahko govori o dušeslovju, kajti dušeslovje da ni nič drugega nego nauk o „psihičnih dejstvih“, psihična dejstva pa da bivajo lahko tudi — brez duše! Po mojih neumnih mislih (zakaj v primeri z nezmožljivo učenostjo vseučiliških profesorjev je vse drugo neumno — o tem ni dvomiti!) bi se stari Grki, ako bi vstali iz grobov, oziroma se vrnili iz Elizija ali Tartara, lepo zahvalili, da rabimo sicer njih besedo „psyche“ (duša) za vse mogoče pojave življenja, a stvari same, ki je podlaga vsem tem pojavom, ne priznavamo, in nje neumrljivost, v katero so oni sploh verovali, smatramo za izrodek domišljije! Če duše ni, vrzimo tudi izraz „duša“, „psyche“ proč, ker je potemtakem zastarel, in govorimo le o „telesnih“, „somatiških“ dejstvih. Čemu vendar še vedno begati ljudi s stari „strašili“?!

Na tem učenjaku imam priliko občudovati dve poglobitni lastnosti nemškega genija, „akribijo“ in „temeljnost“, ki sta baje drugim narodom kar popolnoma neznani. Hm — če je le res! . . . Pomislite le: v zimskem tečaju smo en cel mesec, štiri ure na teden, „tuhtali“ samo to vprašanje: „ob es unbewusste psychische Thatsachen gebe?“ Vsak, kdor je le kaj zinil o in k stvari, je bil pozdravljen od g. profesorja z velikim veseljem. In oglašali smo se, navajali zglede z ulic, n. pr. da se kdo umakne tramvaju kar mehanično, ne da bi vedel za to, nezavestno, itd. itd. Vendar po večtedenski razpravi smo

pustili stvar in suspenso, kot nerešeno, naj jo rešijo naši unuki!

A en dogodek je g. profesorja neizrečeno razburil, obenem pa tudi razveselil. Poslušajte! Sam nam je pripoznal svojo radost. Že blizu deset let „rešuje“ psihična vprašanja, že blizu dvajset let pa mu rojijo po glavi „nerešeni“ pojmi: Wahrnehmung (zaznava), Vorstellung (predstava), Begriff (pojem) in Urteil (sodba), a vedno si je bil svest, da nekaj še manjka; med „Begriff“-om in „Urteil“-om mora biti še nekaj. Čutil je to, živo čutil, toda izraza ni in ni našel. Bile so bolečine, porodne bolečine! Toda sedaj pa strmite! Ko smo sredi zimskega tečaja enkrat zopet vsi skupaj premišljevali, kaj bi utegnilo biti vmes, in so bili naši duhovi napeti, kakor kovaški mehovi, tu se, kakor električna iskra, posveti v glavici — čujte in strmite! — v glavici neke ruske slušateljice — ker tudi te dohajajo — da zavpije: „Annahme!“ G. profesor je izprva kar obstal, onemel, ostrmel. Arhimed ni bil tako vesel svoje iznajdbe, Kolumbovi tovariši niso s takim veseljem pozdravljali suhe zemlje, kakor smo mi vsi skupaj objeli in zgrabili rešilno besedico: „Annahme!“ To je sedaj ena največjih pridobitev najnovejšega dušeslovja, a kaj pravim dušeslovja, sploh najnovejšega časa — —

Hudó, jako hudó je bilo tudi v poletnem tečaju, ko smo, kakor omenjeno, razvozlavali uganko „videnja“. Zunaj je takó čudovito lepo sijalo majnikovo solnce, in vse se je radovalo in hitelo vun pod milo nebo, mi pa, v to obsojeni modroslovci, smo sedeli v psihološkem „laboratoriju“, in sicer v pravi egiptovski temi, ker zaprli smo vsa okna in jih zadelali z deskami tako temno, da ni prišla od nikoder svetloba, razen ene same drobne luknjice v enem oknu. Ta odprtina je bila takó pripravljena, da se je dala zožiti na tisočino kvadratnega milimetra. In tam skozi smo lovili solčne žarke. Najprej smo jih spustili več noter, da so plesali po nasprotni steni in po črni deski, počasi pa vedno manj in manj, nazadnje je ostal samo še eden, — a ta je bil pravi siromak! Gospod